

180

1937

1-6

საბჭოთა
სელოვნები

1937

ს ა ბ ჟ რ თ ა
ხელოვნება

№1
1937

ნ ო მ ე რ უ ნ ი

მოწინავე. ლენინიზმის ზეიმი	3
ვ. ვერესაევი. ა. ს. პუშკინი	7
ს. დანელია. „მოცარტი და სალიერი“ . . .	15
ა. ღვინიაშვილი. ა. პუშკინის ზღაპრები .	24
ზ. დადიანი, „პუშკინი საქართველოში“ . .	27
ლ. ასათიანი. ი. ჭავჭავაძე პუშკინის მთარ- გმნელი	33
ი. ენიკოლოპოვი. ალ. პუშკინი და ალ. ჭავჭავაძე	34
ი. ბალახაშვილი. პუშკინის „კავკასის ტყვეს“ პირველი ქართული თარგმანი . .	36
ბ. გოგოძე. პუშკინი და კინოხელოვნება. .	38
ს. ჭილაია. ა. პუშკინის დაბადებიდან 100 წლის იუბილე საქართველოში	43
მ. ბ. თუმანიშვილი. თბილისის ახალგაზ- რდობის ლიტერატურული წრე ასი წლის წინათ	47
ქრონიკა	54

პ ო რ ტ რ ე ტ ე ბ ი

ა. ს. პუშკინი	
გ. ფ. შტეინის ნამუშევარი	6
პუშკინი თბილისში	
გრაფიურა ლ. ქუთათელაძისა	19

ყ დ ა ზ ე

ალ. პუშკინი	
პორტრეტი დუბლეჟსი, მხატვ. აბ. ჩხაიძისა	

პასუხისმგებელი გამომშვები —

კორექტორი—

მეტრამპაჟი—

ს. ი. აბულაძე

ს. ს. ხშიჩია

ბ. ი. ინოჯიანაძე

ილუსტრაცია დამზადდა სახელგამის ცინკოგრაფიაში. ცინკოგრაფები—

ბ. ნ. გობიჩაიშვილი

კ. მ. ალექსანდრე

რედაქციის მისამართი: თბილისი, რუსთაველის პროსპექტი № 21, ტელეფონი 3-09-64

მიღება ყოველდღე, გარდა გამოსასვლელ დღეებისა, 2-დან 5 საათამდე.

თბილისი. გამოცემის მესამე წელი. 3,5 ბეჭდვითი ფურცელი. მასალების ჩაბარება 28/I — 37 წ. ხელმოწერილია 7/III — 37 წ. შვკ. № 191. ტირაჟი 2500. მთავლიტი 10523. თბილისი. წერეთლის ქუჩა № 3/5. სახმედგამის 1-ლი სტამბა

Х сабчота №1 Хеловнеба №1

Журнал литературоведения и искусства

Орган Управления по делам искусств
при СНК ССР Грузии

საგადასახადო ხელშეკრულება

საგადასახადო ხელშეკრულების დადების შესახებ

სსსკ სახელმწიფო მატარებლის საგადასახადო ხელშეკრულების
პირობების შესახებ

კანონმდებლობით დადგინდული პირობების და
პირობების შესახებ დადგინდული პირობების შესახებ
დადგინდული პირობების შესახებ დადგინდული პირობების შესახებ

2014.

№ 1

1937

ღენინიზმის ზიანი

1924 წლის სუსხიანი თანვარი. მოსკოვი გლოვობს. გლოვობს მთელი საბჭოთა ქვეყანა, მთელი პროგრესული, მოწინავე კაცობრიობა.

გლოვობენ დიდ ლენინს. დიდი სტალინი, ლენინის უერთგულესი და უსაყვარლესი თანამებრძოლი, ბოლშევიკის შურევე ფიცს სდებს ბელადის ვაცეივებულ ცხედართან. სტალინის სახით ფიცს სდებს მთელი საბჭოთა ქვეყანა.

კამეტი წელიწადი გავიდა კაცობრიობის ისტორიაში ამ მომენტიდან. უღენინოდ, ლენინის დროშით სახელოვანი ბრძოლებსა და მსოფლიო ისტორიულ გამარჯვებათა კამეტი წელი, როცა ლენინიზმი ზეიმობს თავის სრულ გამარჯვებას, როცა დედაიწმინის ერთ მეექვსეღზე—საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირში—აღიმართა სოციალისტური საზოგადოების დიადი, წარმტაცი შენობა.

ბრწყინვალედ ასრულდა ფიცი, რომელიც დიდმა სტალინმა დასლო მშრომელი კაცობრიობის უფედავი ბელადისა და მასწავლებლის კლბოსთან. ბრწყინვალედ ასრულდა ფიცი, რომელშიც კონცენტრირებულია ლენინის ანდერძი და ბოლშევიკების ფოლადის პარტიის ნებისყოფა, საბჭოთა ხალხის ნებისყოფა.

სრულიად შეიცვალა საბჭოთა ქვეყნის სახე ამ კამეტი წლის მანძილზე. ამ კამეტი წლის განმავლობაში საბჭოთა კავშირი გადაიქცა მსოფლიოში უძლიერეს, მოწინავე ტექნიკით შეიარაღებულ ინდუსტრიულ ქვეყნად, სოციალიზმის ქვეყნად, სადაც მოისპო ადამიანის მიერ ადამიანის ექსპლოატაცია, მოისპო საზოგადოების კლასებად დაყოფის მიზეზები, მოისპო კაპიტალისტური, პარაზიტული კლასები.

წლები უღენინოდ, მაგრამ ლენინიზმის ბრწყინვალე შექმნით ხელში ჩვენს ქვეყანამ მეტყარად, შეუღრეკლად გაიარა ბოლშევიკების დიადი პარტიის ხელმძღვანელობით, მსოფლიოს ჩაგრულთა ბელადისა და მასწავლებლის, ლენინის საჭმის დიდი გამგრძელებლის ამხანაგი სტალინის ბრძნული წინამძღოლობით. მამაცურად მიემართება სოციალიზმის დიადი ზომალდი იმ ბრწყინვალე ნეასადგურისაკენ, რომელსაც სრულყოფილი კომუნისტური საზოგადოება ეწოდება, მეღვრად მივაბობს იგი კაპიტალისტური გარემოცვის ბნძმურ ტალღებს, რადგან ამ ზომალდს მეთაურობს მისი კაპიტანი, საბჭოთა ქვეყნის ხალხთა საყვარელი მამა და მასწავლებელი, საერთაშორისო კომუნისმის დიდი ბელადი ბრძენი სტალინი.

საბჭოთა კავშირი წარმოადგენს იმ ქვეყანას, რომლისკენაც მიყრობილია საერთაშორისო მუშათა კლასის თვალი, მოწინავე, პროგრესული კაცობრიობის თვალი; საბჭოთა კავშირში მთელი პროგრესული კაცობრიობა სამართლიანად ხედავს ერთადერთ ქვეყანას, სადაც ასე ბრწყინვალედ განხორციელდა ადამიანთა მრავალი თაობის მოწინავე წარმომადგენლების კეთილშობილური ოცნება, სადაც ისტორიის რკინის ლოკით გამოიქვდა სოციალისტური საზოგადოება აუყავდა ქეშმარიტი, საკაცობრიო კულტურა, სადაც ადამიანმა პირველმა მოახდინა ნახტომი—ენგელსის სიტყვებით რომ ვთქვათ,—აუცილებლობის სამეფოდან თავისუფლების სამეფოში.

სოციალისტური, კომუნისტური საზოგადოება—აი მეცნიერული კომუნისმის მამამთავართა სასუკვარი ოცნების სავანი, აი—დიდი ლენინის ცხოვრებისა და

ბრძოლის მიზანი, რომელიც კომუნისმის პირველი ფაზის სახით დღეს უკვე მიღწეული და განხორციელებულია საბჭოთა ქვეყანაში.

დიადი სტალინური კონსტიტუცია, საბჭოთა კავშირის ხალხთა ეს მესამე წიგნი კომუნის წარმოადგენს სოციალისტური სისტემის განვითარების და განხორციელების სტალინური გამარჯვებათა ბრწყინვალე გვირგვინს. იგი ასახავს საბჭოთა კავშირის ხალხთა სოციალისტური მონაპოვარს და ყველა კაპიტალისტური ქვეყნის მუშათა კლასს, წმრამელებს უჩვენებს გზას თავისი ბედნიერი მომავლისაკენ.

საბჭოთა კავშირი გახდა იმ ქვეყნად, სადაც სოციალისტური მეურნეობის გამარჯვებასა და ზრდასთან ერთად აყვავდა და გაიფურჩქნა ახალი, შინაარსით სოციალისტური და ფორმით ნაციონალური კულტურა, გაიფურჩქნა ხელოვნების ყველა დარგი. ჯერ კიდევ 16 წლის წინათ კლარა ცეტკინთან საუბარებსა და წინასწარ შეთანხმებულ კომუნისტური ხელოვნების მომავალ აღორძინებაზე და ამბობდა: „ჩვენი მუშები და გლეხები ღირსნი არიან რაღაც უფრო მეტის, ვიდრე სანახაობა. მათ ნიღაც ნამდვილად დიდი ხელოვნების უფლება. ამიტომ ვაყენებ ჩვენ პირველ რიგში ყველაზე უფრო ფართო სახალხო განათარბებს და აღზრდას. ის ჰქმნის კულტურის ნიადაგს, — რესპუბლიკა, იმ პირობით, თუ პურის საკითხი ვადაწვევტილია. აქ ნიადაგზე უნდა აღმოცენდეს ნამდვილად ახალი, დიადი კომუნისტური ხელოვნება, რომელიც თავისი შინაარსის შესფერფორმის შტჰქმნის“.

ბრწყინვალედ ასრულდა ლენინის ეს გენიოსური სიტყვები. სოციალისტური საბოლოოდ გამარჯვა ჩვენს ქვეყანაში, და საბჭოთა კავშირის ხალხთა ხელოვნებაც დაადა არნახულ აყვავების გზას, დიადი კომუნისტური ხელოვნების გამოქვეყნისა და გაფურჩქენის გზას.

საბჭოთა ხელოვნების წარმატებანი ცნობილია და აღიარებულია მთელ მოწინავე, კულტურული კაცობრიობის მიერ. რომელი დარგიც არ უნდა ავიღოთ: თეატრი, კინო, მხატვრობა, მუსიკა თუ სხვა, ყველგან საბჭოთა ხელოვნების წარმატებანი იქცეეს საყოველთაო ყურადღებას და აღფრთოვანებას. საერთაშორისო თეატრალურმა ფესტივალებმა მოსკოვში საქვეყნოდ გამოაფინა საბჭოთა თეატრალური კულტურის დიდი წარმატებანი, მოსკოვი იქცა თავისებურ თეატრალურ მეტად. საბჭოთა კინოსურათებმა „ჩაპაევი“, „ჩვენ კრონშტადტად ვართ“, „უკანასკნელი მსკარადი“ და სხვ. აღაფრთოვანეს მთელი ჩვენი ქვეყანა და უცხოეთის მოწინავე, კულტურული საზოგადოებრიობა.

არ არის მსოფლიოში ქვეყანა, სადაც სახელმწიფო ისე ზრუნავდეს და ეხმარებოდეს ხელოვნების მუშაკებს, როგორც საბჭოთა კავშირი. არ არის ქვეყანაზე პარტია, რომელიც ისეთი სათუთი, გულსხმიერი მზრუნველობით ეკურთბოდეს ხელოვნებას, როგორც კომუნისტური პარტია. არ არის ქვეყანა ადამიანი, ვინც ისე მამობრივი სიყვარულით დასტრიალებდეს თავს ხელოვნებას, როგორც ამხანაგი სტალინი.

ამხანაგ სტალინის მამობრივი მზრუნველობით ვითარდება და იზრდება საბჭოთა ხელოვნება. ამხანაგმა სტალინმა გვიჩვენა საბჭოთა ხელოვნების, ლიტერატურის ნამდვილი ჰემშირიტი გზა — სოციალისტური რეალიზმის გზა, რომელსაც მივყევართ ხელოვნების ჰემშირიტად ამაღლებული, წარმატაი ნიმუშების შემქმნისაკენ.

ამხანაგი სტალინის და მის ერთგულ თანამებრძოლთა მზრუნველობით და დახმარებით საბჭოთა კავშირში, ყველა მოკავშირე რესპუბლიკაში ვითარდება და იფურჩქნება ნამდვილად ხალხური, საბჭოთა ხელოვნება.

დიდი სტალინის ერთგული მოწინავე ამხანაგ ლავრენტი ბერიას ენერგიული დახმარებით და მზრუნველობით საბჭოთა საქართველოს ხელოვნება მოწინავე პოზიციებზე გამოდის და ღირსეულ ადგილს იკავს. ქართული ხელოვნების ტრიუმფი მოსკოვში, საქართველოს მხატვართა შესანიშნავი ნამუშევრები გვირგვინი კომუნისტური პარტიის ისტორიის და თანამედროვე საქართველოს თემებზე, რუსთაველის, მარჯანიშვილის თეატრების წარმატებანი, საქართველოს კინომრეწველობის უკანასკნელი მაღალხარისხოვანი პროდუქცია — ყველაფერი ეს მოწინავე ხელოვნების ყველა დარგის აყვავებას და ზრდას საბჭოთა საქართველოში. საბჭოთა ხალხი შეზარის თავის უმესანისნავეს და უდიდეს მიღწევებს ხელოვნების დარგში, შეზარის ჩვენი სამშობლოს წარმატაი სოციალისტურ სინამდვილეს. მკარამ მტრები იარაღს არ ჰყრიან, თავიანთი უკანასკნელი პოზიციების

დაკარგავსთან ერთად ისინი უფრო და უფრო აძლიერებენ კბილა ღრქნას და ყოველი გზით ცდილობენ სოციალიზმის ძირის გამოთხრას, ჩვენი ქვეყნის დაზრუნებას უკან,—კაპიტალიზმისაკენ.

საერთაშორისო რევოლუციის, მისი სისხლიანი ფაშისიზმის აგენტები, კონტრრევოლუციონერი — ტროცკისტები-ზინოვიეველები, მემარჯვენე ვაჭურები ცდილობდნენ და ამაღლებდნენ ჩვენი ქვეყნის დამარცხებას ახალ იმპერიალისტურ ომში, მის დაქუცმაცებას იმპერიალისტურ ქოფაკებს შორის, საბჭოთა კავშირში კაპიტალიზმის აღდგენას, საბჭოთა ხალხის საყვარელი ბელადების, ხელმძღვანელების მკვლელობას, დიდი **სტალინის** მკვლელობას, ისინი ცდილობდნენ და ამაღლებდნენ ლენინ-სტალინის საქმის დამარცხებას.

საერთაშორისო ფაშისიზმის ობერ-შეიმი ტროცკი, გესტაპოს მოსყიდული აგენტები, ჯაშუშები და დიფერსანტები ზინოვიევი, კამენევი, პიატაკოვი, სოკოლნიკოვი, რადეკი და სხვ. ქვეყარმაგალნი ცდილობდნენ ზურგში მახვილი ჩაეკათ ჩვენი ქვეყნისათვის, საბჭოთა ხალხისათვის. გესტაპოს დაქირავებული მკვლელები, ფაშისიზმის სისხლიანი ქოფაკები საქართველოშიც აღმზინდნენ. არამზადა ბ. მდივანი, მ. ოკუჯავა, მ. ტოროშელიძე, პ. აღნიაშვილი და სხვ. კაპიტალიზმის რესტავრატორული იდეით აყეფებულნი ამაღლებდნენ ა. - ქ. და საქართველოს მშრომელთა საყვარელ ხელმძღვანელის ამხანაგ **ლავრენტი ბერიას** მკვლელობას. აი ჩვენი ქვეყნის და ჩვენი ხალხის მტრები, აი ფაშისიზმისა და გესტაპო-ტროცკის ლეკვები, რომლებმაც გაბედეს და სოციალიზმის წინააღმდეგ ხელის აღმართვა მოიწადინეს.

მაგრამ ანგარიში მოტყუდნენ ეს არამზადები. პროლეტარული რევოლუციის ერთგულმა გუშაგებმა—სახელოვანმა ჩეკისტებმა—ისინი მშის სინათლეზე გამოათრის და მსოფლიოსათვის აშკარა გახადეს მათი კონტრრევოლუციური მხეცური ბუნება; პროლეტარულმა მართლმსაჯულებამ მთელი ქვეყნის მშრომელებისათვის ვააშიშვლა კაპიტალიზმის რესტავრატორთა ხელოვნური ბანდის ნამდვილი სახეები, რომლებიც უსაზიზღრესი და უსადაგლესი ხერხებით ცდილობდნენ მსოფლიო პროლეტარიატის ერთადერთ საშრობლოს—საბჭოთა კავშირის დამხობას.

მაგრამ მსოფლიოში არ არსებობს ძალა, რომელიც შესძლებს ჩვენი დიდი საშრობლოს დამარცხებას, სოციალიზმის დამარცხებას. დაე, იყუფონ საერთაშორისო ფაშისიზმის პირისხლიანმა ქოფაკებმა. მათი ზეალინდელი დღე—ეს მათი აგენტურის—ზინოვიევი-პიატაკოვის ჯგუფის დღევანდელი დღეა, საერთაშორისო პროლეტარული რევოლუციის სამსჯავრო მათაც გამოუტანს შესაფერ განაჩენს.

ლენინის გზით, ლენინიზმით ხელში გაიმარჯვა ჩვენმა ქვეყანამ, გაიმარჯვა სოციალიზმმა. უძლეელია საბჭოთა კავშირი, რადგან საერთაშორისო კომუნისმის საქმეს მიუძღვის და მეთაურობს დიდი ლენინის დიდი თანამებრძოლი, ყველა ქვეყნის მშრომელთა საყვარელი ბელადი ამხანაგი **სტალინი**, რომლის გენია ანათებს მსოფლიო კომუნისმის გზას და რომელიც ლენინის საქმეს მიყვანს საბოლოო გამარჯვებამდე მთელს მსოფლიოში.

ა. ს. ვაშაძენი

3. დ. შტეინის ნამუშევარი

ბ. ს. ჰუმბინი

ბიოგრაფიული ნარკვევი

ალექსანდრე სერგეის ძე ჰუმბინი დაიბადა მისკოეში 1799 წლის 26 მაისს ძველი სტილით, 6 ივნისს ახალი სტილით. მამა მისი სერგეი ლევის-ძე იყო აზნაურის ძველი გვარეულობის მემკვიდრე, მას ათას „სულზე“ მეტა ყმა ჰქონდა, მაგრამ მეურნეობას უფრადობდას არ აქცევდა და განაწილებდა მამულებიდან შემოსავალს ნაკლებად ღლებულობდა. უყვარდა მაღალ საზოგადოებაში დროსტარება, წერდა ლექსებს, იცნობდა მაშინდელი დროის ბევრ გამოჩენილ მწერსა. პატარა ჰუმბინი ბავშვობიდანვე იზრდებოდა ლიტერატურული ინტერესთა შორის. ჰუმბინის დედა, ნადიგდა ოსიპისხელი „პეტრე დიდის არაბის“ აბრამ ჰანბალოს შვილიშვილი იყო. ჰანბალი იყო აბსინელი მთავრის შვილი. იგი მძევლად მოხდა კონსტანტინე-პოლში, საიდანაც რუსეთში ჩამოიყვანეს. ჰუმბინის გარეგნობასა და ხასიათში მოჩანდა მისი აფრიკული წარმოშობის მრავალი თვისება.

ჰუმბინის მშობლები ნაკლებად ზრუნავდნენ შვილებზე ბავშვობის ფრანგი ვამფლებების ხელში იზრდებოდნენ. სწავლაში ჰუმბინი ზარბაძე იყო, მაგრამ ძალიან დიერ შეუყვარდა კითხვა. უკვე მერვე წელს იწყო რეკსების წერა ცერანგულად: ჰუმბინის ოჯახში ისე, როგორც მაშინდელ თავდაზნაურთა ოჯახებში, სალაპარაკო ენად ფრანგული იყო ითვლებოდა და ჰუმბინი ბავშვობისას ფრანგულად უკეთ ლაპარაკობდა, ვიდრე რუსულად. იგი თამაში, გონივრებაში და დაუღვარო ბავშვი იყო. მშობლებს იგი არ უყვარდა.

1811 წელს ჰუმბინი მიიბარეს ცარსკოი სელოს ლიცეიში—(ამჟამად დეტსკოე სელო) ახალდახასნოდ პრივილეგურ სასწავლებელში. ლიცეიში სწავლას ჰუმბინისათვის საერთოდ ბევრი არა მიუტკარა. ჰუმბინი სწავლობდა ცუდად და დაუდევრად, მაგრამ ძალიან ბევრს მუშაობდა თავის თავზე, კითხულობდა და ფიქრობდა. მისი ამხანაგები გრძნობდნენ, რომ იგი მათზე ბევრად უფრო ჭკვიანი და განათლებული იყო. მაგრამ ჰუმბინს აზრადაც არ მოსდიოდა ყოყორება დაეწყო. მისთვის გაცილებით მეტი მნიშვნელობა ჰქონდა იმას, რომ გაესწრო ამხანაგებისათვის სირიბოლში, ანდა ერთი დავკრით წაქეცა ყველა კვილა. ჰუმბინი იყო გინეამახვილი, მოსკოვის წარი, დაუღვარო ბავშვი — „ანიკ“ როგორც იგი თავის თავს უწოდებდა. უფროსებთან დამოუკიდებლად ეჭირა თავი და უკვე პირველსავე კურსზე გახდა იმ მღუფარებათა წამომწყობი, რომლებიც გამოიწვია არაბოულარული ინსტიტუტის მართვით პილტვის წასვლა ლიცეიდან. ლიცეიში ლიტერატურა აყვავებული იყო, ბევრი მ-სწავლე ლექსებსა წერდა. მალე ჰუმბინმა მათ შორის პირველი ადგილი დაიკა. 1815 წლის იანვარში მას საჯარო გამოცდის დროს წაითხა თავისი ლექსები „მოგონებანი ცარსკოე სელოზე“, რითაც აღტაცებაში მოიყვანა მოხუკი პოეტ დიმიტრი, რომელიც გამოცდას დაესწრო. იმდროინდელმა უდიდესმა მწერალმა — კარამზინმა, ბატი-უშკოვმა, უტკსკიკიმ ვიაზეცკიმ — ახალგაზრდა ლიცე-

ისტის ჯერ კიდევ სუსტ ცდებში იგრძნეს ახალგაზრდა არწივი, რომელიც მდებარე შლიდა გასაფრენად თავის მძლავრ ფრთებს. ლიცეიში ჰუმბინი ძალიან ბევრს წერდა. მის ლექსებში, რა თქმა უნდა, ჯერ კიდევ ბევრი მიმბაძებლობდა იყო. ლიცეის პერიოდის პირველი ჰუმბინის უდარდელი ცხოვრებით დატკობისა ქონაგება ლინის, ლამაზი ქალების შექება, უდარდელი სიზარამცე, — ბატი-უშკოვისა და მეფობამეტე საუკუნის ფრანგ პოეტთა გავლენა. უფრო სუსტი იყო გავლენა უტკოვსკის რეალისტზე, ბურუსიანი და მეღანაილიური პოეზიისა, მაღან იგი ეწინააღმდეგებოდა ჰუმბინის ბუნებას. უფროს კურსებზე ყოფნის დროს ჰუმბინი გაეცნო ცარსკოე სელოში მდგომი ლეიბ-გვარდიის ჰუსართა პოლკის ოფიცერებს. გვარდიის იმდროინდელ ოფიცერთა უმეტესობა მეტად ოპოზიციურად იყო განწყობილი მთავრობის მიმართ. ოფიცერთა მუშევრობით ჰუმბინი საშუალება ჰქონდა გასცნობოდა მთავრობის საწინააღმდეგო არალეგალურ ოსხულებებს, რომლებიც ყველგან დიდი რაოდენობით გადადიოდა ხელიდან ხელში. ჰუმბინზე დიდი გავლენა იქონია პოლკის ერთ-ერთმა ოფიცერმა — შემდეგ სახელგანთქულმა ჩადაევმა, — დიდი ქუჩისა და უდიდესი განათლების მქონე ადამიანი. ჰუმბინის განვითარებასა და განათლებას მან უფრო მეტად შეუწყო ხელი, ვიდრე ლიცეის მიუღმა მეცნიერებამ.

1817 წლის ივნისში ჰუმბინმა და მისმა ამხანაგებმა დაამთავრეს ლიცეი. ჰუმბინმა სამახური დაიწყო პეტერ-ბურგის საგარეო საქმეთა სახელმწიფო კოლეგიაში, სამხა-ბური არ იყო ძნელი, მას ბევრი თავისუფალი დრო ჰქონდა. ჰუმბინი მთლიანად ატყობდა პეტერბურგის ბობოქარ ცხოვრებაში. სამი წელი, რომელიც ჰუმბინმა ლიცეის შემდეგ პეტერბურგში გაატარა, იყო ის წლები, როცა საქმით ახორციელებდა უდარდელი ცხოვრებით დატკობის ქადაგებას, — იმ ქადაგებას, რომლითაც დასავსე იყო მისი როგორც ლიცეის პერიოდის ლექსები, ისე ახლანდელი ლექსებიც.

„До капли наслажденье пей, — живи беспечен, равнодушен, — мгновенно жизни будь послушен, — будь молод в юности твоей!“

გატაცებით ცეკვავდა მაღალი საზოგადოების ძალებზე, ანატირთულ ყოფილა შეყვარებული, ქეიფობდა ოფიცერთა პიკიერებზე, ღამებზე ათედა მანქის თამაშში, გულმოდგინედ ესწრებოდა წარმოადგენებს. კარვად იცვამდა, იყო კარგი მოქიევი, რაც მასინ კარგ ტონად ითვლებოდა. თავზეხელაღებული, ამპარტავანი, ყოველ უმნიშვნელო საბაბზე მზად იყო დღეულში გასულიყო. ხოლო ამასთან ერთად ჰუმბინი მეუღლს საღამოებს ატარებდა ჩადაევთან საუბარში უაღრესად სერიოზულ თემებზე, ან კარამზინთან და მძებ ტურნეველითა. ყველა განცდიფრებაში მოჰყავდა ჭკუითა და ნკითხობით.

უღი დრო იყო. ალექსანდრე პოერელს პოლიტიკა სულ უფროდაუფერო რეპკითი ხიდგადა, შინაური საქმეების მმართველობის სათავეში იღვრა არაჭკიერი, რომ-

მელოც იმაზე ოცნებობდა, რომ რუსეთი მთავრობის ნება-სურვილის ბრმა შემსრულებელითა ყაზარბად გადაექცია; ქვეყანა გალატაკდა განუწყვეტელი ომებისაგან, სოფლის მწირებობაში მძიმეარებადა კრიზისი და ვადამწვეტი ცემონათორი რეფორმები ესაკრებოდა. გვხვობაც და მემანუელ თავად-ახნაურობაც დატყვდებოდა. სახლდარგარეთ ლაშქარობებში მონაწილე ახლავარდა ოციცრემს შემთხვევა ჰქონდათ საკუთარი თავითი ენახათ: დასავლეთ ევროპის უფრო თავისუფალი პოლიტიკური წყობილება, ყოველივე ეს იწვევდა მთავრობისადმი მკვეთარ მტრულ დამოკიდებულებას. ლიბერალურ თავად-ახნაურობაში ჩნდებოდა საიდუმლო საზოგადოებანი, რომელთა მიზანი იყო თვით-მპყრობლობის შეზღუდვა. პუშკინი გულმსმინი გამომსახველი იყო საზოგადოების ოპოზიციურ განწყობილებასა. მან მრავალი ეპიგრამი უძღვნა იმპერატორ ალექსანდრეს და მის თანაშემწეებს: „თავისუფლების ოღამა“ მიმართავდა შეფუცებს, რომლებსაც თავიანთი თავი მიუფუცებდა მიანდათ „წყალობითა ღვთისათა“:

„Владыки, вам венец и трон—даст закон, а не природа.—Стойте выше вы народа, —но вечный выше вас закон!“

ლექსში „სოფლი“ მკაცრი ფერადებით ხატავდა ყმა-გლეხობის საზიწმელ მდგომარეობას. მიმართავდა რა ჩაადიდეს, იგი სწერდა:

„Товарищ, верь, взойдет она,—заря пленительного счастья,—Россия вспрянет ото сна—и на обломках самовластья—напишет наши имена“. ეს ლექსები სწრაფად ვრცელდებოდა მთელს რუსეთში. არ დარჩენილა რამდენადღე მინც ცოდნისმოყვარე პრაპორაზნიკი, რომელსაც ზეპირად არ სცილდოდეს ეს ლექსები.

პეტერბურგის მღვდლად და ფუქსავატი ცხოვრების ტალღებში პუშკინი დროგამოშვებით წერდა თავის პირველ დიდ პოემას „როსლან და ლუდმილას“. ამ პოემის დაბეჭდვა ურდვის ლიტერატურული მოვლენა იყო. პოემის მსუბუქი, მშვენიერი ლექსი, სურათების მხატვრობა, უბრალო, ზიზოლპობილებისაგან თავისუფალი ენა, რომელსაც არ ეწინოდა ყველაზე უბრალო ხალხური გამოთქმებისა“—ყოველივე ეს სრულიად ახალ გზებს სახადა ლიტერატურაში. იმ დროის საუკეთესო პოეტმა ფუკოვსკიმ პუშკინს აჩუქა თავისი პორტრეტი წარწერით: „გამარჯებულ მოწვევს დამარცხებულ მასწავლებლისაგან“.

მაგარი ამასობაში პუშკინის თავზე შავი ღორბლები გროვდებოდა. მთავრობის ყურამდე მიაღწია მისა თავისუფლადმა ლექსებმა აღმოთთებულმა ალექსანდრე გადაწყვიტა გავგზავნა პუშკინი ციმბირის დადამწყველია იგი სოლოვკაში. მხოლოდ კარამზინისა და ფუკოვსკის გულმოდგინე შუამდგომლობის მოყვებით მოხერხდა მისი ბედის შემსუბუქება. პუშკინი გადასახლებს სამხრეთ, ეკატერინოსლავში (ამჟამად დნეპროპეტროვსკი), სამხრეთ-რუსეთის კოლონისტთა მთავარ მზრუნველთან გენერალ ინხოვთან სასახლეში. 1820 წლის 6 მაისს პუშკინი გაემგზავრა პეტერბურგიდან.

ნაპოლეონის ომების ეპოქის გამოჩენილი რუსი მხედართმთავარი გენერალი რავესკი თავისი ოჯახის წევრთა ერთადწარწოდა პეტერბურგიდან კავკასიის წყლებზე მიემგზავრებოდა დასაცენებლად. იგი ეკატერინოსლავში შეჩერდა. რავესკის შესაძენი ნიკოლოზმა, პუშკინის ძველმა მეგობარმა,

როგორც იყო მიავგო პოეტს ქალაქის გარეუბნის უბადრუკ კოხში. გაუპარსავა, ფერპრათა და ვახანდარი, სრულიად განმარტოებულ, მალარიის პაროქიაში: შეპყრობილი პუშკინი ხის სკამლოვინზე იწვია. მან შეიმარტუნებელი შთაბეჭდილება მოახდინა რავესკზე. გენერალ რავესკის თხოვნით გულკეთილმა ინხოვმა ნება დართო პუშკინს რავესკისთან ერთად წასულიყო კავკასიაში. კავკასიის წყლებზე პუშკინმა რავესკისთან მთელი ზაფხული გაატარა, ხოლო აუვისკოს დადევს მისთან ერთად ვაემგზავრა ყირიმს, გურუფში, სადაც ზაფხულს ატარებდა რავესკის ოჯახის დანარჩენ ნაწილში—მისი ცული და ორი უფროსი სამიწვილი, სამ კვირას დაჰყო პუშკინმა გურუფში. მაშრეთის ბუნება, ზღვა, მთები, რავესკების მხიარული ოჯახი, მისი ლამაზი ქალიშვილების სიტურფე სამუდამოდ აღიბეჭდა პუშკინის ხეხისერებაში, როგორც მისი ცხოვრების უბედნიერესი მხა.

იმ დროისათვის გენერალ ინხოვის კანცელარია ეკატერინოსლავიდან გადაიტანეს კიშინოვს (ბესარაბია). პუშკინი იქით გაემგზავრა გურუფიდან. მიყრუებულ კიშინოვში პუშკინი შეხვდა მთელ რიგ პირებს, რომლებიც ძალიან სასარგებლონი აღმოჩნდნენ მისი გონებრივი და პოლიტიკური განვითარებისათვის. ქალაქში დგა შტაბი დივიზიისა, რომლის სარდალი იყო გენერალი მხეილი ორლოვი, საიდუმლო საზოგადოების „კეთილდღობის კავშირის“ წევრი. მის ოფიცერთა შორის ბლომად მოპოვებულნი ჰქვიანდა ნიჭირი ადამიანები, როგორც პოდპოლკოვნიკი ლიპანჩი, მომავალი მწერალი ველტამინი და სხვ. განსაკუთრებით გამოირჩედა ორლოვის ორი ადულტანტი—კაპიტანი ოხოტნიკოვი და მაიორი ვლადიმერ რავესკი (რომელსაც ზემოთხეული ვენერალ რავესკისთან არავითარი ნათესაობა არა ჰქონდა). ორივე განათლებული, განსაკუთრებული ზნეობის ადამიანები იყვნენ. ორივე ირაციტებოდნენ „კეთილდღობის კავშირის“ წევრებად. სვით ორლოვი იყო ზომიერი ლიბერალი, მისი ადულტანტი კი უშიშარი, დაუღვავარი რევოლუციონერი იყვნენ, რომლებსაც საზოგადოების წევრებს შორის ყველაზე მეტარცხენე პოპულია ექიარი. „კეთილდღობის კავშირის“ სამხრეთის განყოფილება საერთოდ ბეკარად უფრო რადიკალური იყო, ვიდრე პეტერბურგის განყოფილება: პეტერბურგელებს სურდათ კონსტიტუცია თავდაზნაურთა უფლებებისა და მეამბეღობა მიწათმფლობელობის შეზღუდვებით; სამხრეთელები კი მიზანდ ისახავდნენ დემოკრატიულ რესპუბლიკას თავდაზნაურთა პრივილეგიების სრული გაუქმებით. სამხრეთელებს სათავეში უდგა პოდპოლკოვნიკი პეტელი, —ჰქვიანი, ენერგიული, საუცხოო ორგანიზატორი, რკინის ნებისყოფის ადამიანი. პუშკინი ხედებოდა მას, როდესაც პეტელი კიშინოვში ჩამოდიოდა. კიევს გუბერნიის სოფელ კამენკაში, სადაც ზოგჯერ პუშკინი კიშინოვიდან სტუმრად ჩადიოდა, იგი ხედებოდა ეასილ დავიდივს, იაკუშკინს, —სენიცი საიდუმლო საზოგადოების აქტიური წევრები იყვნენ. ყველა ამ ადამიანთ: ზეგავლენით პუშკინის ოპოზიციური განწყობილება უფრო ხტელს, უფრო დრმა და რევოლუციური ხდებოდა. ამას მისი უწყობდა ევროპის ამბებიც. ესანეთში, ნეაპოლში რევოლუციის ცეცხლი გუზგუზებდა. სამერნეთი აღდგა თურქეთის ბატონობის წინააღმდეგ. პუშკინი არასოდეს არ უდროდა ისე რევოლუციურად განწყობილი, როგორც იმ დროს. იგი სწერდა:

„Вы, ветры, бури, вразите воды,— разрушите гибельный шлюп,— где ты гроза, символ свободы?— Прочнись поверх невольных душ!“

კომინოვი პუშკინმა დაწერა ლექსი „ხანჯალი“, სადაც იგი კვება-დიდებთა იხსენიება პოლიტიკურ ტერორს, დაწერა მწვერულ ვიბორთა ალექსანდრეზე („ოდლის ხმაზე აღზრდილი“) და სხვ.

პუშკინის პეტერბურგელმა მეგობრებმა მიახერხეს მისი გადაყვანა მიყოფილი კომინოვიდან სამხრეთ-რუსეთის კულტურულ ცენტრ ოდესსაში. პუშკინი ოდესში გადავიდა 1823 წლის ზაფხულს. ნოვოროსისისკის გენერალ-გუბერნატორმა გრაფმა ვირონსკიმ პუშკინი გვლთბოილად მიიღო, შეიყვანა იგი ოდესის უნივერსიტეტში. პუშკინი გადაღებოთ დაეწყო ოდესის ცხოვრების სიტკბოებისა, დაიარებოდა იტალიურ ოპერაზე, ცეკვავდა მაღალ საზოგადოების ბალეტზე. პეტერბურგელ მეგობრებს იმედი ჰქონდა, რომ ვირონსკი უმსკლბოდა შეექმნა პუშკინსათვის ხელსაყრელი პირობები ცხოვრებისა და შემოქმედებისათვის მაგრამ ვირონსკი თავისი გარეგნული კულტურობის მიუხედავად, ამაყი ინდივიდი იყო, რომელსაც უყვარდა პირმოთენობა და მლიქვნელობა. პუშკინის პოეზია მას ოდნავდაც არ აინტერესებდა. მისი აზრით, პუშკინი სულად მიმამაძელი იყო ბაირონისა, რომელსაც იგი სრულიად ცარაფრად თვლიდა. პუშკინს იგი ვირონსკითან თავი დამოუკიდებლად ეჭირა, სრულიად არ ისე, როგორც გადასახლებულ კოლექსი სეკრეტარს, გენერალ-გუბერნატორის კანცელარიის დახალ მოსამაჟურს. ვირონსკი სულ უფრო და უფრო ცივად და ამაყად ეპყრობოდა პუშკინს. ზავნიდა მას დამამკირებელ მივლინებებში. ამინ პუშკინმა შეიტანა თხოვნა სასახურიდან განთავისუფლების შესახებ და გადაწყვიტა შედარებოდა ლიტერატურულად მუშაობას.

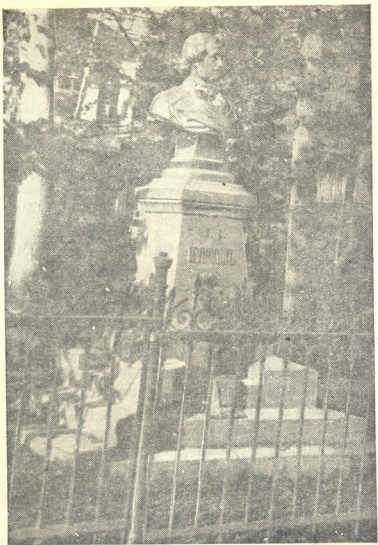
სახრით რუსეთში ყოფნის დროს პუშკინმა დაწერა მთელი რიგი ბაირონისებური პოემები — „აკაკისის ტყე“ „ბახჩისარის შადრევანი“, „ყაილი ძემბე“. საზოგადოებაც და კრიტიკოსებაც პოემებს აღფრთოვანებით შეხედნენ. კომინოვი პუშკინმა დაწერა ანტირელიგიური პოემა „გაგრილიადა“; ამ პოემაში იგი კანდნირად დასცინიდა მითს ქალწულ მარიამის მიერ სულისშინაღისაგან ქრისტეს „უბრწოდლ ჩასახვის“ შესახებ. ოდესში პუშკინმა დაიწყო „რევნი ონეგინი“.

გადასახლებულის შეზღუდულმა მდგომარეობამ, ვირონსკის მიერ დენა-შევიწროვებამ, ცენსურის პირობების გამო თავისუფალი შემოქმედების შეუძლებლობამ მიიყვანეს პუშკინი იმ გადაწყვეტილებამდე, რომ რუსეთიდან გაქცეულიყო. მან დაიწყო კონსტანტინოპოლში გასაქცევადა მზადება. ამეუ დროს ვირონსკი უფიხედ ზავნიდა პეტერბურგში დასმენას პუშკინზე. პუშკინისათვის პირდაპირი ბრალის დასადებად მას არავითარი მასალა არ მოეპოვებოდა: ოდესში პუშკინს ძალიან ფრთხილად ეჭირა თავი, ამასთან, ისე როგორც მრავალი დეკაბრისტის, სულ უფრო და უფრო კარგავდა რუსეთში სამხედრო რევოლუციის შესაძლებლობის რწმენას. ვირონსკი საერთოდ სწერდა, რომ ოდესა პუშკინში ავითარებს თავისუფლად აზროვნებას და დაეინებით ითხოვდა მის იქიდან მოშორებას. პოლიციამ ხელი ივდრო წერილი, სადაც პუშკინი თანავრწმობით წერდა ათეიზმზე, პეტერბურგიდან მოვლად მოწერილობა, რომ სასა-

ხურიდან განთავისუფლების ნაცვლად, რასაც პუშკინი თხოვლობდა, იგი გაიცილებოთ სასახურიდან და პოლიციის შეთვალურობის ქვეშ გავეზავნათ სპიკოვის გუბერნიის სოფელ მიხაილოვსკოეში, მშობლების მამულში. 1824 წლის 30 ივლისს ოდესის გრაფდონაშლინიკმა პუშკინი სპიკოვის გუბერნიის გაგზავნა.

მიხაილოვსკის გადასახლებაში პუშკინმა ორ წელიწადს დაჰყო. მას მოწყურებლობა ჰქვავდა, გაავთრებული იყო მთავრობის წინააღმდეგ განწყვეტილი დენისათვის. სულ უფრო და უფრო რწმუნებოდა, რომ რუსეთში მას არ ეცხოვრებოდა და კვლავ შეუდგა სახლფარგრეთ გაქცივის მოწყობას, მაგრამ მეგობართა არავინერულმა ჩარევამ ჩაშალა მისი გეგმები და იძულებული გახდა ხელი აეღო გაქცევაზე. მიხაილოვსკოეში განბარკრეებული მთებქილიღებებით ძუნწი ცხოვრების წლები ძალიან ხელსაყრელი აღმოჩნდა პუშკინის შემოქმედებისათვის. იგი ბევრს წერდა. დამათვრა სამხრის დაწყებული პოემა „ბოშოვი“, დაწერა ტრაგედია „ბორის გოდუნოვი“, „გრაფ ნულინი“, მრავალი ლირიკული ნაწარმოები, მუშაობდა „ევგენი ონეგინის“ გავრცელებაზე. პუშკინის ნიკი სწრაფად მწიფდებოდა და ღრუადებოდა. შეუქმნებოთ მიმამაძელია გაქრა, იზრდებოდა მოთხოვნები საკუთარი თავისადმი. მისმა შემოქმედებამ სრულ გაფურცების მიაღწია „გვრინბ,— წერდა იგი,— რომ ჩემმა სულსაბა ძალამ სრულ სიმწიფეს მიაღწია, შემოდის შემოქმედებითი მუშაობა“.

1825 წლის ნოემბრის დამდეგს გრადაცივლა იმპერატორი ალექსანდრე. 14 დეკემბრის სენატის მოვლანზე მოხდა სამხედრო აჯანყება, რომელიც იმპერატორმა ნიკოლოზმა ზარბაზნებით დათარგუნა. დაიწყო დეკაბრისტთა დაბატირება და დაკითხვები. პუშკინი ფიქრობდა, რომ მეფის შეცვლის შემდეგ შეეძლო განთავისუფლების იმედი ჰქონოდა. უყვარსკის მეგობრით მას სასოვა იმპერატორს, რათა ნება დაერთო თავისუფლად ეცხოვრა, ამასთან გამოთქვამდა აგულწრფელ სინანულს და მტკიცე განზრახვას არ წასულიყო საერთო მაღებული აზრებით და წესის წინააღმდეგ. შეუძლებელი იყო ამაზე უფრო არახელსაყრელი მომენტის ამორჩევა შემადგომლობისათვის. მართლობა, თვითონ პუშკინი არ ყოფილა საიდუმლო სასოვალისის წვერი, მაგრამ ითიყვის ყველა დაბატირებულს უბოვნეს მისი ლექსები: დაკითხვის დროს ბევრი უწეენება, რომ მაით რევოლუციური განწყობილებათა ჩამოყალიბებაზე დიდი გავლენა იქონიდა პუშკინის თავისუფლამ ლექსებმა. საკვირველი იყო, რომ პუშკინი არ დააბატირეს და სასტიკად არ დასაჯეს, როგორც მოძრაობის ერთგული ევლავდ საშოში სულისმამდგელი. ფიქრობენ, რომ კარაზინმა და უყვარსკიმ, რომლებიც პუშკინის ვადარჩენას ცდილობდნენ, ურჩიეს ნიკოლოზს— სჯობს პუშკინი ჩენს მხარეს ვადმოვყვანიოთ და გამოვიყენოთ მისი კალამი მთავრობის სასარგებლოდ. სწორედ ამ დროს მოუსწრო პუშკინის თხოვნა, რომელშიაც იგი თავის ცილდებში იწინებდა... ასე იყო თუ ისე, პუშკინისათვის ხელი არ უხლათ. დეკაბრისტთა საქმის კვლევამება დამთავრდა, ხუთი კაცი ჩამოაღრჩეს, ასამდე კაცი კატორგაში გაგზავნეს. 1826 წლის სექტემბრის იმპერატორი, გავიგვისის კურთხევის გამო, მოსკოვში იმყოფებოდა. მოულოდნელად მიხაილოვსკოეში ჩავიდა ფელდგერი და პუშკინი სპიკოვს გააქანა. სიცივისაგან აკანკალებული, ტალახით ამოთხუპული პუშკინი პირდაპირ სა-

პუშკინის ძეგლი თბილისში

სახლში მიიყვანეს და იმპერატორის კაბინეტში შეიყვანეს. მის და იმპერატორის შორის გაიმართა გრძელი საუბარი. იმპერატორმა ჰკითხა: „თქვენ რომ პეტერბურგში ყოფილიყავით, მიიღებდით თუ არა მონაწილეობას 14 დეკემბრის აჯანყებაში?“ პუშკინმა გაბედულად უპასუხა: „აუცილებლად, ხელმწიფეო. ყველა ჩემი მეგობარი თქვენს მული იყო და მე არ შემიძლო მონაწილეობა არ მიმიეღო ამ შეთქმულებაში“. ნიკოლოზმა ჰკითხა: „შეიცვალეთ თუ არა აზრი და იმღვიეთ თუ არა სიტყვას სხვაინაირად იფიქროთ და იმოქმედოთ თუ თავისუფლება მოგეჩიქებათ“. პუშკინი დიდხანს დუმდა, მაგრამ ბოლოს მისცა სიტყვა, რომ იგი სხვა ადამიანი გახდებოდა. შეიტყო რა, რომ პუშკინს ძალიან ავიწროვებს ცენზურა, ნიკოლოზმა გამოუცხადა, რომ თვითონ იქნება მისი ცენზორი. მან ხელჩაკეცილად გამოიყვანა პუშკინი მისაღებ თაბახს და მიმართა კარისკაცებს: — „ბატონებო, აი, იხევეთ ახალი პუშკინი. ძველი დავიწყებას მივცით“. მაგრამ აუდიენციის დროს პუშკინის მივლიმა საქციელმა ცხადყო ნიკოლოზისთვის, რომ პუშკინი არც თუ იმდენად „ახალი“ გახდებოდა. განა ასე გამოთქვავენ ადამიანებს მონანიებას? თავს არ იმცირებს, არ უარყოფს წარსულს, მხურვალე მადლობას არ უხდის პატივისცემისთვის, არამედ ჯერ დიდხანს ფერკობდა, მერყობდა... თითქოს ხელშეკრულებას დებდეს ყოვლისშემძლე თვითმპყრობელთან!

პუშკინმა მიიღო თავისუფლება და საცხოვრებლად მოსკოვში დარჩა. მოსკოვი პუშკინს აღუერთიანებოდა შეხება. საზოგადოებრივ ადგილებში ყურას თვალი მისკენ იყო მოპყრობილი, მას ყველანაირი პატივები აღუდნენ, იგი

ქალაქში ყველაზე პოპულარული კაცი გახდა. „შემდგომ წლებში პუშკინი ცხოვრობდა ხან მოსკოვს, ხან პეტერბურგს, ხან თავის სოფელში. ეწეოდა იგი ძალიან მრავალვად ცხოვრებას—ეწაფებოდა მაღალი საზოგადოების სწავლას, მატარებდა ახლობლებს ამხნეიდნენ მას როგორც სვედიან მოუხსენებობას. პუშკინს როგორც აწუხებდა, იგი ნაღვლიანად გამოიყურებოდა. და ამის საფუძველიც ჰქონდა: ის „წყალობა“, რომლითაც იგი მეფემ დააჯილდოვა იმ უფლებებისა კი არ იმეფდა, რომლითაც ყოველი ობიექტული სარგებლობდა. პუშკინსა და მეფეს შორის შუამავლად იყო ჟანდარმა გენერალი ბენკენდორფი, საიდუმლო პოლიციის უფროსი და იმპერატორის ყველაზე დახვეწილი პირი. პუშკინმა თავისი მეგობრების წრეში წაიკითხა „ბორის გოდუნოვი“. ბენკენდორფისაგან პუშკინმა მიიღო მითითება: სანამ მეფეს წინასწარ არ გადაუთვალავოებოდა, თქვენი არა გაქვთ უფლება რაიმე გზით „გავრცელოთ“ თქვენი ნაწარმოებნი. არ სურდა რა მეფის შეწუხება, პუშკინმა თავისი რამდენიმე პატარა ნაწარმოები საერთო ცენზურას წარუდგინა. ბენკენდორფმა აცნობა პუშკინს: „თქვენი ბრწყინვალე კალის“ ყველა ნაწარმოები წინასწარ გადასათვალავოებლად მე უნდა წარმომიდგინოთო. ოფიციალურად პუშკინი სასენიბით თავისუფალი იყო; მაგრამ აღმოჩნდა, რომ ბენკენდორფის ნებადაურთველად მას იმის უფლებაც კი არა აქვს, რომ ერთი ქალაქიდან მეორეში გადაივიდეს. პუშკინმა ითხოვა პეტერბურგში ჩასვლის ნებართვა. ბენკენდორფმა ნება დართო, მაგრამ გაფრთხილებით დასძინა: „მის უდიდებულესობას ეჭვი არ ეპარება, რომ რუსის აზნაურის მიერ თავისი ხელმწიფისათვის მიცემული პატიოსანი სიტყვა—კეთილშობილურად და შესაფერისად დაიკრავს თავი—სასენიბით იქნება შესრულებული“. პეტერბურგიდან პუშკინი მოსკოვს გაემგზავრა. ბენკენდორფის ახალი მრისხანე შეკითხვა: „თქვენი საქციელი მიუთვლებს ვიხოვით, რათა მაკნობოთ, რა მიხეხებმა გაიძულათ გელაღაწნათ მიცემული სიტყვისათვისი“. და მუდამ ასე. თითქოს პირად შეურაცხყოფას გაუჩინებენ, როცა კითხულობ ამ ქედამდღორ შეკითხვებს და საყვედურებს, რომლებითაც რეგულარულად ჟანდარმა გენერალმა პიტრს მიმართავს. ერთი-მეორე მოკვება საიდუმლო კვლევებიც პუშკინის მიმართ, —ჯერ ცენზურის მიერ ნებადაურთველ ნაწყვეტებ მისი ლექსები „ანდრე შენი“, რომელსაც ვილცამ დაარქვა „14 დეკემბრისათვის“; შემდეგ პუშკინის ანტირელიგიური პოემა „გავრდილიაძე“. ახლა პუშკინს ნაკლებ სახარულს ჰგვირია მკითხველიც. პუშკინის ნიჭი განუწყვეტლავ იზრდებოდა, პუშკინი წლით-წლით ბით სულ წინადაწინ მიდიოდა და მკითხველი უკვე ვერ ეწეოდა მას. პუშკინის ახალ ნაწარმოებს სულ უფრო და უფრო გულცივად ხედებოდნენ. „პოლტვის“ არ ჰქონდა წარმატება. „ბორის გოდუნოვი“ გულგრილად შეხედნენ. პუშკინის მეგობრებსაც კი უფროალო სააღბოში ლექსად მიანდნათ, მაგალითად, მისი ლირიკის ისეთი მარგალიტი, როგორიცაა: „Я вас люблю, люблю еще, быть может... და პუშკინი ნაფლიანად წერდა: „Поэт, не дорожи любовью народной“...

ოციან წლებს დაშლვეს ახლობლებმა შენიწეს, რომ პუშკინის ხასითში ერთგვარი ცვლილება ხდებოდა. იგი უფრო ნაკლები ხალისით დაიარებდა—და მაღალ საზოგადოებაში, გრძობდა ოჯახური ცხოვრების საკურობებს. 1828 წელს მოსკოვის ერთერთ ბაზზე მან გაიციო თექვსმეტი

წლის ქალთშვილი ნატალა ნიკოლოზის ასული გონჩაროვა. ეს იყო ფუქსიატი მისკოველი ქალიშვილი. მთელი მისი განათლება იმაში მდგომარეობდა, რომ კარგად ლაპარაკობდა ფრანგულად და საუკბოვად ცეკვავდა. მაგრამ იგი ვასაოცარი სილამაზით იყო. პუშკინს იგი თანდავიწყებით შეუყვარდა. 1829 წლის გაზაფხულზე პუშკინმა მას სახიზოვა ცოლად გაჰყოლია, მაგრამ დედისაგან უარი მიიღო. ამ დროს წარმოებდა ომი თურქეთთან. პუშკინი გაემგზავრა რუსეთის კავკასიის არმიისთვის, თან ახლდა მას ლაშქრობაში, მონაწილეობდა მტერთან შეტაკებებში, იყო არზრუმის აღების მოწვე. შემოდგომაზე დაბრუნდა პეტერბურგს. მოწყენილი იყო, ქვიფობდა, ცდილობდა ბანქოს თამაშით თავდავიწყებას. 1830 წლის გაზაფხულზე მიიღო ცნობა, რომ გონჩაროვები—დედა და ვალიშვილი, მათე კარგი აზრისანი არიან, მაშინვე გაეშურა მოსკოვს, კვლავ დაიწყო სიარული გონჩაროვებთან და 6 აპრილს მორიგეჯერ სახიზოვა ხელი და ახლა უკვე თანხმობა მიიღო. პუშკინი თავს არ იტყუებდა იმედებით გრძნობდა, რომ ქალს იგი ნაკლებად უყვარდა, თავს იმით, ინუგუშებდა, რომ გაივლის დრო და შეუყვარდებიო. მაგრამ ხშირად მძიმედ ჩაფიქრებულა ხოლმე მომავალზე.

ცოლის შერთვის გამო პუშკინის მამამ თავის ნიყეგოროდის მამულ ჰოლდინოდან გამოაოყო მის ორასი „სული“ ყმა. შემოდგომაზე პუშკინი გაემგზავრა ბოლდინოში, რათა დაპატრონებოდა მამულს და მოეგვარებინა თავისი საქმეები. გაემგზავრა ცოტახნით, მაგრამ ამ დროს გაჩნდა ხოლერა. ყველგან შემოიღეს კარანტინები და პუშკინი ოთხი თვის განმავლობაში მოსკოვს მოწყვეტილი აღმოჩნდა. იძულებით მარტობა, ისე როგორც წინათ მხსიალოვსკოეში ყოფნა, ძალიან საკეთილო აღმოჩნდა პუშკინის შემოქმედებისათვის. „ბოლდინოს შემოდგომის“ განმავლობაში პუშკინმა დაწერა „ონეგინის“ ორი უკანასკნელი თავი, ეგრეთწოდებული „პატარა ტრაგედიები“, ბელკინის მოთხრობები, „სახლი კოლომნაში“, დაახლოებით ოცდაათამდე ლირიკული ლექსი. ვანსაკციფობებელი პუშკინის შემოქმედების დაუმრეტლობა და ძალა, როდესაც იგი ისეთ პირობებში მოხვედებოდა, რომლებიც რამდენიმე მაინც ხელსაყრელი იყო მისი მუშაობისათვის, ადვილად და თავისუფლად, ორ-სამ დღეში ერთმანეთს მიჰყვებოდნენ ღრმად მოფიქრებული, ბრწყინვალე და მუშავებული ნაწარმოებები, რომლებიც მისი შემოქმედების უმაღლეს მწვერვალებს წარმოადგენდნენ.

დღემგებრში პუშკინი, როგორც იყო, დაბრუნდა მოსკოვს. 1831 წლის თებერვალში იგი დაქორწილდა. პუშკინი ფიქრობდა საცხოვრებლად მოსკოვს დაჩინილიყო—მაგრამ სილდერთან მუდმივი შეტაკებებისა და უთანხმოე, ბათი გამო მან გადაწყვიტა პეტერბურგში გადასვლა ხოლო საზაფხულოდ ცოლთან ერთად დაბინავდა პეტერბურგის მახლობლად, ცარსკოე სელიში. ამ დროს იქ მეფე ცხოვრობდა. როცა იმპერატორი პუშკინს შესხვდა, ძალიან მოწყალეებით მოეკიდა. დაავალა მას დაეწერა პეტრე პირველის ისტორია და დაეწინა ჯამაგირი—ხუთი ათასი მანეთი წელიწადში. მეფის პირდაპირი წინადადებათ პუშკინმა დაწერა ლექსი „რუსეთის ცილისწამებულთ“ და „ბოროდინოს წლისთავი“, რომელშიაც ხორტნას ასამადა რუსეთის გამარჯვებას აჯანყებულ პოლონეთზე. პუშკინის ლამაზი ცოლი სასახლეში ძალიან მოეწონათ.

დაპირილი პუშკინი საქ. სამხატვრო აკადემ. სტუდენტის ირ. ოქროპირიძის ნახუშვებარი

1831 წლის შემოდგომაზე პუშკინი გადასახლდა პეტერბურგში. მისი ცოლი სასახლეში სიამოვნებით მიიღეს, იგი ვახლა მალაი საზოგადოების ერთერთი ყველაზე უფრო მოდის ქალი. ასეთი ცხოვრება მოითხოვდა პუშკინისათვის სრულიად აუტანელ ხარჯებს. ცოლის შერთვის დროს იგი ფიქრობდა, რომ დახარჯავდა სამჯერ მეტს, ვიდრე წინათ, ნამდვილად კი ათჯერ მეტს გამოვიდა. სახსრების შოვნაზე ზრუნვა, ცოლთან ერთად გამუდმებული სიარული მაღალ საზოგადოებაში, ძალიან არახელსაყრელ პირობებს ქმნიდნენ პუშკინის შემოქმედებისათვის. იგი ნაღვლიანად წერდა ერთერთ თავის მემგობარს: „ცხოვრებაზე ზრუნვა არ მამძღვეს მოწყენის საშუალებას. მაგრამ არა მაქვს მარტობელა ცხოვრების თავისუფლება, რომელიც აუცილებელია წერისათვის. ვტრობებ მაღალ საზოგადოებაში, ჩემი ცოლი დიდ მოდამა; ყველაფერი ეს მოითხოვს ფულს, ფულს მე შრომით ვიძენ, შრომა კი განმარტობებს მოითხოვს. ნატალაი ნიკოლოზის ასულს ოდნავადც არ აწუხებდა ქმრის ფულის შოვნის სინდრელები და უზრუნველად ტკბებოდა მაღალ საზოგადოებაში თავისი წარმატებებით. ეს წარმატებანი კი თანდათან იზრდებოდა. თვით იმპერატორმა დაუყო არმიული ნატალა ნიკოლოზის ასულს, ცეკვავდა მასთან ბალებზე, ვახშობის დროს მის გვერდით ჯდებოდა. მეფის სასახლეში იმართებოდა ინტიმური სამეფო საღამოები, სადაც იწყვედნენ მხოლოდ სასახლის წოდების მქონე პირთ. ნიკოლოზი, რომელსაც სურდა ამ სა-

დამოებზე მისთვის საშუალება მიეცა ნატალია ნიკოლოზის ასლისათვის, 1834 ახალწლის წინადღით უბოძა პუშკინს კამერ-იუნკრობა. ამით ნიკოლოზს საშუალება მიეცა ხშირად შეხვედროდა ნაჟალია ნიკოლოზის ასულს და დიდად დაამაყრა პუშკინი, რომელიც მის სძულდა: კამერ-იუნკრობის ჩვეულებრივ აძღვედნენ მეტად ახალგაზრდა ადამიანებს და ოკდათხოფი მეტი წლის პუშკინს მათ შორის სისაცლით მშაბეჭდილობა უნდა მოეხდინა. ამ წოდების ბოძების შემდეგ პუშკინი საწინააღმდეგო ვაგარაზა. იგი აპირებდა სასახლეში წასვლას, საველეფურსი თქმის თვით მიეღისათვის. მაგრამ, ბოლოს, ბედს დემარჩილა. ხარჯებმა კიდევ უფრო იმატა, თავისუფალი დრო კიდევ უფრო ნაკლები ჰქონდა: თავისი ახალი წოდების მიხედვით პუშკინი ვალდებული იყო დასწრებოდა სასახლის ყველა დღესასწაულს და ცერემონიებს; ობერ-კამერგერს იგი ხშირად დაღუტუებდა იმისათვის, რომ არ დაიარებოდა წირივზე კარის ეკლისაში. ახლა უკვე თითქმის დეკრასოდეს ხედავდნენ პუშკინს მზიარულსა და უდარსველს. ბენკენდორფის მხრზე საცენზურო ჩავრა გრძელდებოდა. მიფისათვის გადასათვალთვრებლად ახალ ნაწარმოებთა გავაზნის უფლება საბოლოოდ გადაიქცა პუშკინის მოვალეობად, რომ ისინი საცენზუროდ წარედგინა ბენკენდორფისათვის. და პუშკინი მოწყალებასავით ითხოვდა: მომეცით უფლება, რათა სხვების მსგავსად დავებეძღო ჩემი ნაწარმოებნი საერთო ცენზორის ნებართვით.

1834 წლის ზაფხულს პუშკინმა გადაწყვიტა თავი დაეღწია იმ გალიისათვის, რომელშიც იგი მთავრობამ ჩაკეტა. მან თხოვნა გაუზავნა ბენკენდორფს სამახსოვრიდან განთავისუფლების შესახებ. ამ თხოვნამ სასტიკად აღაშფოთა მეფე. ეჟოკოსკი შეწუხდა და დაუწყო პუშკინს ცარსკოე სელოდან წერილების გაზავა ზიდზედ, ბრალს სდებდა მას სიბრძნეებსა და უტყვეობაში; სწერდა, რომ აწუწინებ მიეფისო. ეჟოკოსკის ზეგავლენით პუშკინმა უკან წაიღო თავისი თხოვნა. მეფემ ბენკენდორფს მისწერა: „მი მას ვაპატებო, მაგრამ დაუთხოვით, რათა ერთხელ კიდევ განუშორებოთ მისი საქციელის მიერი უპრობა და ის, თუ რითი შეძლება ყოველგვარს გაათავდეს“. რაში მდგომარეობდა პუშკინის დანაშაული, რისთვის ეუტყვებოდა იმპერატორი რაღაც სასჯელით? ყველაზე დაბალი მხელსაღი ხომ მამ ჰქონდა უფლება მიტოვებისა სამსახური, როცა იგი ამას მოასურებდა? ბენკენდორფის მიერ მიფისათვის მიწერილ წერილში ვკოულობთ პუშკინისადმი ასეთი დამოკიდებულების მიზეზს. „ისევ ისა, სჯობს სამსახურში იყოს, ვიდრე თავის ანაბარად იქნეს მიტოვებულიო“. — წერდა ბენკენდორფი. საკრო იყო ჰყოლიათ პუშკინი თვალწინ, აღმართული თათის ქვეშ, რომლიდანაც პუშკინის ოღნავი მოძრაობის დროს ცი გამონჩნდებოდა მოისხანი ბუკალები.

თავის არსებით პუშკინი სრულიად მიუღებელი იყო თვითმპყრობლობისათვის. თვითმპყრობელობა აფასებდა იმ კოლტურულ ძალებს, რომლებიც მას ემსახურებოდნენ. ლომონოსოვი, დეკაენინი, კარამზინი, დმიტრიევი, ეჟოკოსკი გულმოდგინედ შეუშაოდნენ თვითმპყრობლობის ირგვლივ სხივისანი შარავანდის შესაქმნელად და ამისთვის სარგებლობდნენ მთავრობის ყურადღებობა და პატივისცემით. ლებულობდნენ ჩინებს, ორდენებს, პენსიებს. მერე რა რომ პუშკინი „ცნობდა“ თვითმპყრობელობას? სპირო იყო არა ცნობა, არამედ მისი აღდგორთვანებით

სიყარული და ქება, უკრიტიკოდ, თვადუქრებლად და უგანგოუხედავად ქება. თავისი ოდებით „რუსეთის ცილისმამბეჭლო“ და „ბოროდინოს წლისთავის“ მკვლევანი თითქო დადავა ამ გზას, მაგრამ მალე გადაუფეხა და შეძედა ადარ დაპირებები. მაგრამ რად სკირდებოდა ნიკოლოზს „მარტო“ გენიალური პოეტი, „მარტო“ გენიალური ნაწარმოებების შემქმნელი? პუშკინი ვერ ეტეოდა თვითმპყრობელობის ჩარჩოებში არა როგორც მისი მეტერი, არა როგორც რეველუციონერი, არამედ როგორც უდიდესი კულტურული მოვლელი, რამეტიც ამ ჩარჩოებს ვასცოლდა. სასახლის მაღალი საზოგადოების ჩარჩოებშიც ვერ ეტეოდა პუშკინი არა როგორც მისი უარყოფელი, არა როგორც რეველუციონერი, არამედ როგორც დამოუკიდებელი, დრესებით აღსავსე ადამიანი, რომელსაც არ სურდა მონა გახდარყო. ნიკოლოზმა შესძლია მისი წამოჩოქება, მაგრამ წამოჩოქებული პუშკინიც ისე თვამლა აწუხალი იდა, რომ ნიკოლოზს მუდამ „უტეობდა“ მიანდა, ყველაფრის ჩადენის უნარმკონედ სოვლიდა იგი მას. და არც სცდებოდა. აი როგორ აფასებდა პუშკინი მეფის მოწყალებასა და უმაღლესი საზოგადოების მოწონებას. დაუუშვებელ შვიად დაწერილ ლექსში იგი წერდა:

Блажен в златом кругу вельмож
Пит, внимаемый царями.
Владыка смехом и слезами,
Приравня горькой правдой ложь,
Он вкусе притупленный цекотит
И к славе спесь бояр охотит.
Он украшает их пиры
И внемлет умные хвалы.
Меж тем, за твжкими дверями,
Теснясь у черного крыльца,
Народ, толкаемый слугами,
Подашь слушает певца.

აი ვიზე იწყებდა იგი ფიქრს დერკავინს თავის „ძეკვლი“ თავის დამსახურებად ის მიანდა, რომ უმღეროდა დედოფლის ეკატერინე მეორეს კეთლი საქმეებს, საუბრობდა ღმერთზე და მეფეებს სიმართლეს რომლით ელაპარაკებოდა. ასე დასაბუთა თავისი უკვადების უფლებები ეკატერინეს დროის უდიდესმა პოეტმა. ნიკოლოზის დროის უდიდესი პოეტი თავის უფლებებს უკვადებზე ასე ასაბუთებდა:

И долго буду тем любезен я народу,
Что чувства добрые я лирой пробуждал,
Что в мой жестокий век восславил я свободу
И милость к падшим призывал.

საცემებით ვასაგებია, რომ ასეთი მომღერალი ნიკოლოზის თვითმპყრობელობას არ შეეძლო თავისად მიენჩია.

პუშკინის მატერიალური მდგომარეობა სულ უფრო და უფრო იწუწინებოდა. პეტერბურგის ცხოვრება ძალიან დიდ ხარჯებს მოითხოვდა. იგი უამრავ ვაღს იღებდა, სესხულობდა მეგობრებისგანაც და შორეული ნაცნობობისგანაც, მეველებს ალბოლი ჰქონდათ მისი შინა. 1835 წლის ზაფხულს პუშკინმა კვლავ სცადა თავი დაეღწია პეტერბურგისათვის და სთხოვა ბენკენდორფს: ნება

დამტოვნი, სამი თუ ოცი წლით დავსახლები სოფლად, წარაადიდებ შეთხზვივანი, სრული ვალტაყება და სასო- წარკეცილობა მომელისო. მიგმე კვლავ უარი უთხრა და მხოლოდ ნება დართო მიეცათ მისი ვის სესხად ოცდა- ათი ათასი მანეთი, რაც მისი ჯამაგირიდან უნდა დასე- პირათ. მიღებული ფული გადაუხდებელი ვალდის ვალტა- რებს დასეპირდა, ჯამაგირს პუშკინი უკვე აღარ ღებუ- რებდა და ახსენბის ერთადერთი წყარო იყო ლიტერ- ატურული შრომა. მაგრამ მუდმივ ზუნებისა და უსიამ- მოვნების, რომლებშიაც ახლა პუშკინი ცხოვრობდა, მას მუშაობა არ შეეძლო. 1833 წელს მან მოახერხა რამდენ- იმედი ხანს ეცხოვრა ბოლდინოში და იქ დაწერა უკანასკ- ნელი პეროვსის თავისი ორი უდიდესი ნაწარმოები— „ბრინჯაოს მხედარი“ და „პიკის ქალი“. მაგრამ მალე მან ვერც სთვლილ შეძლო წერა. აღმაშენებისათვის საჭიროა გულის სიმშვიდე,—წერდა იგი 1835 წელს სოფ- ლიდან თავის ცოლს,—მე ვი სრულიადაც არა ვარ დამ- შვიდებული: ხელმწიფე მაიძულებს ვიცხოვრო პეტერ- ბურგში, ხოლო არ მძალეხს იმის საშუალებას, რომ ჩემი შრომებით ვიცხოვრო. იმ მცირედსაც კი, რომ დაწერ- ა პუშკინს შეეძლო, შეუბრალდება ჰვეცავდა ცენ- ზურა. მაგალითად, არ დაიბეჭდა „ბრინჯაოს მხედარი“. „რა ეშმაკმა დამბადა რუსეთში სულისა და ტანისათვის მქონემა“—სასოწარკვერილებით წერდა პუშკინი.

პუშკინის ლიტერატურული მარტობა იზრდებოდა. კრიტიკა ავდებით ეტეკოდა მას, თითქმის როგორც უნიუო კრძალანელი. მაგალითად, ყურნის ფანჯისკობით წერდა: „იმით, ვინც უთქობდა პუშკინის თანამოებთან შექმნილ პატარა პუშტებში დაინახა მალაღობი პოეტური ფანტას- მაგარიის ცეცხლი, ბოლოს იძულებულია თავი მოატყუე- სულად აღიაროს“. ახალგაზრდა ბელისქიმაკი ვ ნა- ცხადა, „პუშკინი დასრულდა“. მათალითა თავისი სო- ციეტის ამ ხანაში პუშკინი ძალიან ცოტას წერდა ხოლო მისი ნაწარმოებნი კიდევ უფრო ნაკლებად იბეჭ- დებოდა.

პუშკინის ოჯახური ცხოვრებაც ვერ იყო სახარბიელო იმპერატორი ვალდებებით ეარწყებოდა ა ნატალია ნიკო- ლოვის ასულს. თავებდურად და შეუპოვად ეარწყებ- ბოდა მას ფრანგი ავანტურისტი ბარონ დანტესი, კი- ვალერგარდის პოლკის ოფიცერი, პოლანდიის ელჩის გეკერის შვილები. 1836 წელს 4 ნოემბერს პუშ- კინმა და მისმა ნანკობებმა მიიღეს ანონიმური პასევი- ლი. ამ პასევილში იუწყებოდნენ, რომ პუშკინი არჩეუ- ლია „რქოსანთა უბრწყინვალესი ორდენის“ კოადიუტორ- რად, ე. ი. თავებდომარის მოადგილედ. ამ ორდენის თამუჯდომარეთ კი ასახელებდნენ ნაიკშენს, რომლის ცოლიც იდნობის იყო იმპერატორ ალექსანდრე პირველის საყვარელი. ამით აწვარად ამბობდნენ, თითქმის იმპერა- ტორ ნიკოლოზს ინტემური კავშირი ჰქონდა პუშკინის ცოლთან. პუშკინმა პასევილის გავზავნა რატომღაც ექვი მიატანა გეკერსა და დანტესზე და დანტეის დღეულში გაწვივა. გეკერმა დიდის ვითავალობით შეძლო საქმის მოგვარება. იგი ყველას არწმუნებდა, რომ დანტესს უყ- ვარდა არა ნატალია ნიკოლოვის ასული, არამედ მისი და ევატერინე გონჩაროვა, რომელიც პუშკინებთან ცხოვ- რობდა. დანტესმა შეართო ევატერინე, რომელსაც იგი ძლიერ უყვარდა. მაგრამ ცოლის შეერთვის მომდევნო იგი კიდევ დაინებით ეარწყებოდა პუშკინის ცოლს, მაღალი

სასოჯადობა, რომელსაც არ უყვარდა პუშკინი, მისი და- მოუკიდებლობისა და მწარე ენისათვის, ბოროტი გული- ადევნებდა თვალს დრამის მოახლოებებს. 1837 წელს მან იანვარს პუშკინს გეკერს გაუგზავნა საშინელი შეურაც- ყიფითი აღსაქვე წერილი. ამ წერილის შემდეგ რაიმე ცე- რიგებმა შეუტოვებელი გახდა. დანტესმა პუშკინი დღეული გაიწვიდა. დღეული გაიმართა 27 იანვარს ჩარნია რეკსაზე დანტესის ტყევა პუშკინს მუტელში მოხვდა და ამდღის თავე გაუტყდა. ორი დღის საშინელი ტანჯვის შემდეგ პუშკინი გარდაიცვალა. სიკვდილამდე ცოტა ხნით ადრე ერთერთმა მეგობარმა უთხრა პუშკინს— „შენი მოჩინების იმედი გვაქვს“. პუშკინმა ხელი ჩაიქნა და უპასუხა: „არა, მე აქ არ ვმცხოვრებ. მე მუცხლები, ჩნს ასე ჯ ხოსო“. პუშკინის ყველა მეგობარს ისეთი შთაბეჭდილება ჰქონდა, რომ იგი ეძებდა სიკვდილს, როგორც შექმნილი მდგ- ბარგობიდან ერთადერთ გამოსავალს.

მიოკის სანაბროზე იმ სახლის წინ, სადაც პუშკინი გარდაიცვალა, რაღაც არაჩვეულებრივი რამ ხდებოდა. როგორც მოხუცებულნი ტულადა, ისე იზრდებოდა ხალ- ხის გუგუფე, რომელსაც სურდათ მათევი ეცათ პუშკინის ნეშტისათვის. პუშკინის ცხედართან ოცდაათიდან ორ- მოცდადით ათასამდე კაცმა ვაიარა. ხოლო პეტერბურგის მთელი მოსახლეობა იმ დროს ხუთას ათასზე ნაკლები იყო. ერთი რამ დამახასიათებელია: აქ არ ყოფილან მა- ლალი წოდებისანი; ისინი თითქმის ყველანი დანტესს მხარზე იყვნენ, ის პრეტენსივებ, რომელსაც პუშკინს- საღმი იჩენდნენ, წმინდა „საღებებრი“. იყო პუშკინის კუ- მოსთან ტრიალებდნენ სტუდენტები, თავისუფალი პრ- ფესიის დამაინებნი, ხელოსნები, წვრილი მოხუცეები ვაკ- რები, რადიკალური დემოკრატის ჯერ კიდევ ფენებ- და დღეყოფელი კლასი, რომელიც ეს-ეს იყო აქჩნებოდა და რომელსაც შეუდგ „რაზნოჩინების“ სახელწოდება მი- ილი. უკანასკნელ წლებში, როგორც ჩვენ ვნახეთ, პუშ- კინი საშინელი მარტობის რაკლში ცხოვრობდა. მას აზრადაც არ მოსდებოდა, თუ რამდენი ათასი, რამდენი ათეული ათასი გულწრფელი მეგობარი ჰყავდა იმ რაკლის ფარკლებს გადაღმა რომელშიც იგი ტრიალებდა და რა- მელშიც დაღუვდა. საზოგადოებაში წლებგარებით ლაბარა- კობდნენ უცხოებლებს, რომლებიც რუსეთის დიდი პოეტი მოჭლეს, საერთოდ ლაბარაკობდნენ უცხო-გერმანელებზე, რომლებიც მათგან-გამგებობის სათავეში იდგნენ. რუსე- თის ერთერთმა მაღალი თანამდებობის პირმა მიიღო ანონ- იმიური წერილი, სადაც გარკვეულად იყო ლაბარაკი „პუშკინის გაცნახა, მოეციკებულად მიკვლახე“. ახალ ბირონებწინახებ, ბოროტმოქმედებზე, რომლებიც ყველ- გან მატულებოდა, საყვირელათ მიუქნა-მოთქმასა და უკან- ყოფილებაზე. გავრცელდა აღმოთობით დასავსე ლექსი ლერმონტოვისა, რომელიც მაშინ თითქმის უცნობი იყო, „პოეტის გადაცვალებაზე“, ციხელოვანი ვალტჟილი პროკლამაცია, რომელიც სწრაფად გავრცელდა უმათევი ცალად. საქმე სახუარო ხასიათს რომი ლებულობდა. და ამაზე ყოფილახ საშინის იყო, რომ ნოვოღოდინლად შეწყდა მრავალწლოვანი საყვირელათი მონხრონი დღეული. საზოგ- დოებრივი აღმოთობის სწრაფმა აფერებამ ანავიფიფარა და შეაშინა ნიკოლოზი. თავდაპირველად პუშკინის სკვე- რიბის იგი სასევიტა გულგოვლად შეგება და სასევიტა ამართლებდა დანტესს სასევიტის. მაგრამ დაბლიან ზე- ვალენამ აგრძნობინა იმპერატორს, რომ საქმე ჰქონდა

არა უბრალო „მითხველიან“, თავის სასახლის არა უბრალო კამერ-იუნკერთან, არამედ ადამიანთან, რომელსაც დიდად აფასებდნენ ქვეყნის უღარიბესი წრეები. ნიკოლოზს ძალაუნებურად მოუხდა გარდაექმნა თავისი დამოკიდებულება მომხდარი ამბისადმი, თავი ისე მოეჩვენებინა, პუშკინის გარდაცვალებას თითქოს თვითონ ისიც აფასებდეს—როგორც დიდ ნაციონალურ დანაკისს. დანტესი ჯარისკაცად ჩამოაქეითეს და, როგორც უცხოეთის ქვეშევრდომი, რუსეთიდან გააძევეს. ვეკერნი, ნიკოლოზის მოთხოვნით, ჰოლანდიის მთავრობამ ელჩის პოსტიდან გაიწვია. მეორე მხრივ ნიკოლოზი შეეცადა შეეკრა ყველა გზა აზღვეებული საზოგადოებრივი აღშფოთების გამოვლინებისათვის. გაზეთებმა სასტიკი ბრძანება მიიღეს „პუშკინის გარდაცვალების შესახებ ცნობის გამოქვეყნებისას დაიკავით სათანადო ზომიერება და წესიერების ტონი“. პუშკინის ბინის მეზობლად მდებარე სახლებში ჩააყენეს სამედრო პიკეტები, კარებთან და თვით ბინაში ჯაშუშები დაძრწოდნენ. ვასვენების წინაღობით პუშკინის ბინა უნდარმებით აივსო. მათ გადაიტანეს კუბო არა ისაკის ტაძარში, სადაც მეორე დღეს პანაშვიდი იყო დანიშნული, არამედ კონუშენაიას ეკლესიაში. ეკლესიასთან მისასვლელები პოლიციელებმა შეკრეს და პანაშვიდზე უშვებდნენ მხოლოდ სპეციალური ბილეთებით მოწვეულთ. პანაშვიდის შემდეგ ცხედარი ეკლესიის სარდაფში ჩაიტა-

ნეს. შუალამისას ეკლესიას მიადგა დროგი და ორი დამხრული ეტლი. ერთ ეტლში იხსდნენ უნდარმები, მეორეში—პუშკინის მეგობარი ალექსანდრე ტურგენევი; მას დავალებული ჰქონდა გაჰყოლოდა ცხედარს პსკოვის გუმბერნიაში, დასაფლავების ადგილამდის, სეიატაგორის მონასტერში. პსკოვის გუმბერნატორს წინასწარი გაგეზავნა უშაღლესი ბრძანება; ცხედრის მისვენებისას „აქრძალეთ გრძნობის ყოველგვარი განსაკუთრებული გამოხატვა, ყოველგვარი შეხვედრა, ერთი სიტყვით, ყოველგვარი ცერე მონიაო“.

თავისებური დამკრძალავი პროცესია მიჰქროდა თოვლიან ველზე ღღისით და ღამით. ბოროტმოქმედნი თითქოს იჩქაროდნენ მალულად მიეყვანათ ბოლომდე თავიანთი ბნელი საქმე. ერთერთ საფოსტო სადგურზე პროფესორის ცოლმა, რომელიც პეტერბურგს მიდიოდა, დინახა მოფუსფუსე უნდარმები, რომლებიც აჩქარებდნენ მეეტლევებს, მალე შეაბი ცხენები ეტლშიო. მან დანიხა ჩალაში მდგარი ქილოზში გახვეული კუბო, მან ჰკითხა ერთერთ. იქ მყოფს, თუ რა არის ესო. „ღმერთმა იცის რა არის, ამბობენ, ვილაც პუშკინი მოუქლავთ.—მაქროლებენ მას საფოსტო ეტლებით ქილოზსა და ჩალაში გახვეულს, ღმერთო ნუ მიწყენ,—როგორც ძალღს“.

ასე ასაფლავებდა ნიკოლოზის ოფიციალური რუსეთი უდიდეს რუს პოეტს.

პუშკინის დევილი

სურათი მხატვ. ა. ნაუშოვისა

„მოხარვი და სალიერო“

დრამატული პიესა „მოცარტი და სალიერო“ ეკუთვნის იმ შესანიშნავ ნაწარმოებთა რიცხვს, რომლებიც ამჟამინდელ პუშკინის პოეტურ გვირგვინს. ამ პიესაში დღეს-მდღეა ძალიან დიდი პრობლემა: ეს არის ხელოვნების პრობლემა. უკანასკნელი ყოველთვის აინტერესებდა პუშკინი. ჯერ კიდევ მაშინ, როდესაც პუშკინი სწავლობდა ლიტერაში და არა მარტო და გამოემუშავებოდა თავისი პოეტური სტილი, პუშკინი ბევრს ფიქრობდა ხელოვნების მოწოდებაზე; ხოლო პუშკინის უკანასკნელი თხზულება, რომელიც ხელოვნების პრობლემას ეხება („ძეგლი“), დაიწერა 1836 წლის მიწურულში, ე. ი. პუშკინის გარდაცვალების რამდენიმე თვით წინ. ამ ორი მნიშვნელოვანი ძარბაღის შუაგულში მნიშვნელოვანი ხარატივები გამოიყოფა თავისი შეხედულება ხელოვნების შესახებ—ხან მეგობრებთან ცნობებისთვის მიწერილი ბარათში, ხან თავისთვის გაკეთებულ კრძოლ შენიშვნებში, ხან კი გამოქვეყნებულ ნახტურულ ქაზნებებში. „მოცარტი და სალიერო“ ეკუთვნის სწორედ ამ უკანასკნელ კატეგორიას, ის წარმოადგენს პუშკინის პოეტურ credo-ს აღსარებას და ვეაძლევს საშუალებას გავიგეგოთ, თუ როგორი შეხედულება ჰქონდა პუშკინის ხელოვნების შესახებ.

ძალიან საინტერესოა ჩვენთვის ეს შეხედულება. საინტერესოა მარტო, იმიტომ კი არა, რომ ის იყო პუშკინის შეხედულება, არამედ იმიტომაც, რომ ის ხელს გვიწყობს ჩვენი კულტურის წარმოდგენა გამოემუშავოთ ხელოვნების ზოგადი საკითხების შესახებ. მართალია, პუშკინი იყო პოეტი და არა ხელოვნების თეორეტიკოსი. მაგრამ ერთი დიდი ზურბატისა და პუშკინის მრავალი სხვა იწერათლიან შენიშვნებში, ის იყო, რომ ფართო და საფუძვლიანი განათლება აძლევდა პუშკინს საშუალებას კარგად გარკვეულიყო, როგორც პოეზიის, ისე საზოგადო ხელოვნების თეორიულ საკითხებში. მშვენიერად ამტკიცებს ამ კუშიარითებას პიესა „მოცარტი და სალიერო“.

ეს დრამატული პიესა დაიწერა რამდენიმე დღის განმავლობაში 1830 წელს. მაგრამ მის ეტყობა დიდი მისტიკის მარწყვები ხელი: „წერე მის, რომ ისტყვივით ცოტა იყოს. აზრებში კი ბევრი“. ათი იყო დევიზი, რომლის მიხედვით პუშკინს მთელი თავისი მოღვაწეობის განმავლობაში არ უშალატნია და რომელსაც ის ერთგულად მისდევს ამ პიესაშიც. „მოცარტი და სალიერო“ წარმოადგენს ლაქონიფორბის ნიშნებს; ძალიან სასტიკი კრიტიკა კი ვერ მოახერხებდა ერთი წინადადება კი მოინახა ამ პიესაში ისეთი, რომლის ამოგდება შესაძლებელი იქნებოდა პიესის ღირსების დაუზიანებლად. მოკლე ამბობს „მოცარტი და სალიერო“, მაგრამ ამ მოკლე პიესაში ოდენი აზრებია მოცემული, რომ მთა ამისოწურავდა საჭირო იქნებოდა რამდენიმე სქელბინი გამოკვლევა.

ჩვენ არათვის ვაზნობთ ამ შემთხვევაში პუშკინის პიესის სხვა ღირსებებს; მის მხატვრულ სიმართლეს, მისი ფსიქოლოგიური ანალიზის სისუსტეს, მისი მოქმედების უკანასკნელი დრამატუზმები, მის სტრუქტურის ისტატუზმებს საზოგადოდ. ჩვენი მიზანია გავიგეგოთ იმ აზრებში ხელოვნების შესახებ, რომლებიც მხატვრული ფორმით გამოთქმული აქვს პუშკინს თავის პიესაში.

თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ერთ ეპიზოდურ პერსონაჟს (მათხოვარი ნემუსიკი), ამ პიესაში მხოლოდ ორი მოქმედი პირია: მოცარტი და სალიერო. ორივე ცნობილი არიან გვირგვინულ მუსიკის ისტორიაში, როგორც გამოჩინელი კომპოზიტორები. ვოლფგანგ მოცარტი იყო ტონის გერმანელი. ის დაიბადა ავსტრიის ერთ პროვინციულ კუთხეში (ზალცბურგში) 1756 წელს. ხოლო გარდაცვადა ავსტრიის სტატბო ქალაქ ვენაში 1791 წელს. მისი მთავარი მუსიკალური ქმნილებებია ოპერები „დონგუანი“ და „ფიგაროს ქორწილი“. არანაკლებ ცნობილი იყო თავის დროში იტალიელი კომპოზიტორი ანტონიო სალიერო (1750-1825 წ.) მრავალი ვენის ავტორი, რომელიც ასრულებდას რამდენიმე ხნის განმავლობაში ორივე იტალიური ოპერის დირექტორის თანამდებობას.

გარდა ამ ორი მუსიკოსისა პუშკინის პიესაში ნახსენები არიან კომპოზიტორი გლიუკო, ოპერა „ფიგენიას“ შემქმნელი, კომპოზიტორი ჰაიდენი, რომელმაც დიდი როლი ითამაშა ვერბოს ინსტრუმენტალურ მუსიკის განვითარებაში, იტალიურ რენესანსის სახელგანთქმული მხატვარი რადეაიკო, იმავე რენესანსის დიდი ზურათმობდიარი, მოქმედაც და მხატვარი მქელ ანჯელო, „ლეთაბერივი კომედისის“ ავტორი დანტე ალავიერი და სფრანგეთის დრამატურგი ბომარშე, „სოვილიელი დალაქის“ დამწერი. ყველავერი ეს, ერთად დღეული, ქმნის ისეთ შთაბეჭდილებას, რომ პიესის მკითხველი გაძნობს თავს მუსიკის სპეციკალურ არეში კი არა, არამედ საზოგადოდ ხელოვნების უფრო ფართო სფეროში.

თეთრთ პუშკინმა თავის პიესას შესახებ შემდეგი შენიშვნა გააკეთა: „დონ-გუანი“ პირველი წარმოდგენის დროს, როდესაც ვაოცებულ მაყურებლებით სავსე თეატრი ზუმედ ტკეზობდა მოცარტის პარაზონით, გაისმა სტენია. ყელანი მობზრდინ, გაკვირვებულნი და აღშოფოთებულნი. სახელგანთქმული სალიერი კი გვიდა დარბაზიდან ზურისაგან ვაოცებულნი. სალიერი გარდაიცვალა ამ რვა წელს წინათ. ზოგავრითი გეპმანული ჟურნალი ამბობდა, რომ სკედილს დროს სალიერმა აღიარა თავისი საშინელი ზოროტმოქმედება—თითქო მას მოეწამლოს მოცარტით. ისეთს შურიან კაცს, რომელიც სტენიით შეხვდა დონ-გუანს, შეცდომა ამ ოპერის შემქმნილიც მოეწამლა“.

აი, ეს ამბავი სალიერის მიერ მოცარტის მოკლის შესახებ გამოიყენა პუშკინმა სუიეტად თავისი პიესისათვის. რამდენად შეეფერებოდა ეს ამბავი კუმპონიტების, პუშკინს არ შეუმოწმებია, და ამ გავრმოგამ გამოიქვია ცნობილი მწერლის პ. ა. კატენინის საყვედური. მართლაც, პუშკინს შეეძლო ეს ამბავი შეემოწმებია და დაენახა რომ ის არ იყო სწორი, ვინაიდან ჯერ კიდევ 1825 წელს უტხოვთის უწრნალბაში დაიბედა წერილები, რომ ვანიც ამტკიცებდა, რომ ცნობა სალიერის მიერ ჩადენილი მორტემო-

ქმედების შესახებ იყო კუშპარიტების მოკლებული, ლეგანდები. როგორც ჩანს, პუშკინი დაინტერესდა ამ ლეგანდებში არა თავისი ისტორიული სიმართლით, არამედ იმ პოეტურ სუბსტანციით, რომელსაც იგი აწვდიდა მწერალს. ამიტომ თუმცა დახასიათება, რომელიც აძლევს პუშკინი მოცარტს და სალიერს, არ შეეფერება არც ისტორიული მოცარტის და არც ისტორიული სალიერის სახეს, მიუხედავად ამისა პუშკინის პიესა მაინც რჩება პოეტური ისტორიების მშვენიერ ნიმუშად, რომელიც რამონდინი გიერდის მანძილზე ახერხებს ხელოვნების ძალიან რთული საკითხები გააშუქოს.

პიესაში დაბარიტარებულ არიან ერთმანეთთან სალიერი და მოცარტი. ეს დაბარიტარება მოკლებული აქვს პუშკინს რომანტიკული სკოლის მიერ განვითარებულ იმ ესთეტიკურ კონცეპციის საფუძველზე, რომელსაც პუშკინი იცნობდა ჯერ კიდევ ლექსებში ყოფნის დროს ერთი შეხედვით პროფესორის (გაილის) ლექციებში და რომელიც პუშკინმა კიდევ უფრო კარგად შეითვისა ჟურნალ „მოსკოვის მოამბის“ ვარშემო შეკრებულ ახალგაზრდა მწერალთა წრეში (ცენტიკინოვი, ოდოევსკი გულუნოვი და სხვა.), სადაც პოეტი ტრიალებდა სოფელ მიხაილოვსკოეს ტყეებიდან განთავისუფლების შემდეგ.

როგორც ცნობილია, დასავლეთ ევროპის რომანტიკულმა სკოლამ პოეზიაში შექმნა ხელოვნების შესახებ ახალი შეხედულება, რომელიც მან დუბირდაპირა ხელოვნების ძველ პრედიკაციას კონცეპტისა. უკანასკნელი გაბატონებული იყო ევროპაში მე-17—18 საუკუნეებში და თეორიულად იქნა დასაბუთებული ბუალის თხზულებაში „L'art poétique“. ძირითადი აზრი, რომელიც საფუძველად ედვა ამ სახეულანთქმულ თხზულებას, ის იყო, რომ ანტიკური ქვეყნის ქმნილებები წარმოადგენენ ხელოვნების დარგში აბსოლუტურ იდეალს, რომელსაც უნდა გადაედგინა ახალი ევროპის ყოველი ოსტატი. ამ მიზანძვის დასადავლებლად, ანტიკურ ხელოვნების და დავიკონიუმის შესწავლის საფუძველზე, გამოიმუშავებული იქნა დაწერილი ლეტი განვითარებული სისტემა ხელოვნების კანონებისა და ყოველი ხელოვანისაგან მოითხოვდნენ, რომ მას ზუსტად დაეცვა ეს კანონები თავის შემოქმედებაში. საკანონის იყო, მაგალითად, რომ პოეზიის რომელიმე ქმნილებას (ტრაგედია იქნებოდა იგი, თუ პოემა ან ოდი) დაერღობა პრედიკაციასკური პოეტის ერთი კანონი ან „წესი“, რათა ის დაეწუნებია კრიტიკის. თუ ვაგივალისწინეთ კარგად, რომ პრედიკაციასკური პოეტის „წესებს“ საჩუქლად ედვათ ანტიკურ მწერლების თხზულებები, რომლებიც თვითონ დამყარებულნი იყვნენ ანტიკურ ქვეყნების ცხოვრებაზე, მაშინ ადვილად იქნება გასაგებები, რომ პრედიკაციასკური პოეტის აზრობდა მწერალის მის ვარშემო არსებულ ცხოვრებისგან, ვინაიდან უკანასკნელი არც ეკონომიური, არც პოლიტიკური, არც რელიგიური და არც მორალური ცვალსაზრისით არ ემსავსებოდა ანტიკურ ქვეყნების ცხოვრებას. პრედიკაციასკური პოეტის მოითხოვდა ახალი ევროპის მწერლისაგან რომ მას ეწერა ისე, როგორც წერდნენ ძველი ბერძენი და ძველი რომაელი და არა ისე, როგორც ეს შეეფერებოდა ამ მწერლის ვარშემო არსებულ სინამდვილეს. მართალია, როდესაც ახალი ევროპა მხოლოდ გამოიღობდა საშუალო საუკუნეების მხარბაროსობის წრიდან, ხელოვნება უკარ

იყო ჯერ კიდევ საკმაოდ მომწიფებული და მისთვის ძალიან საერთო იყო სკოლა, აი ამ დროს ხელოვნების პრედიკაციასკური თეორიაც ძალიან სასარგებლო იყო, რადგან ის ასწავლავდა ხელოვანს ისტორიის მთავარ ხერხებს. მაგრამ როდესაც ახალი ევროპა კულტურულად დაწინაურდა, მისი ხელოვნება კი იმდენად მომწიფდა, რომ მას სრულიად დამოუკიდებლად შეეძლო უკვე მის ვარშემო არსებული სინამდვილის მხატვრული ასახვა, მაშინ ამ ხელოვნების საფუძველად უნდა ქცეულიყო თვითონ ეს სინამდვილე და არა სკოლის სახელმძღვანელო. პოეზიის ხელოვნებაში, მაგალითად, ძველი დევნიზი „წერე ისე, როგორც წერდნენ ბერძენი და როგორც ეს პოეტისა წესებში არის დადგინებული“ უნდა შეცვლილიყო ახალი დევნიზით „წერე ისე, როგორც ეს შენს ცხოვრებას შეეფერება“, როგორც შენი მხატვრული შთაგონება გირჩევს, და არა ისე, როგორც ოდესღაც წერდა ვიღაც ან როგორც კანონები პოეტისა სახელმძღვანელოების შემდგენლები“.

სწორედ ეს უკანასკნელი დევნიზი წამოაყენა ჯერ კიდევ მე-18 საუკუნის მიწურულში რომანტიზმმა, რომელმაც მოითხოვა ხელოვანის განთავისუფლება ტრადიციის მძიმე ულღისაგან. ხელოვნების იმ ახალი კონცეპციით, რომელსაც ქმნიდა რომანტიკული მიზაროვნება პოეზიაში, მუსიკაში, პლასტიკაში. ხელოვნების უმაღლესი კანონად გამოცხადებულ იქნა თვითონ ხელოვანი. რომანტიკოსების აზრით, ხელოვანი იმიტრე კი არ არის ხელოვანი, რომლის ასრულებულ სხეების მიერ შექმნილ ხელოვნების კანონებს, არამედ ხელოვანი ან მხოლოდ იმიტრე, რომ თავისი შთაგონებით თვითონ ქმნის ახალ ხელოვნებას და ამით ამაყარებს ახალ კანონებს ხელოვნებისათვის. მაშასადამე, ხელოვანი ყოფილა, რომანტიკოსების აზრით, ხელოვნების კანონმდებელი, ხელოვნების მხარბანებელი, და არა მისი მონა. ამიტომაც ის კი არ არის, რომანტიკოსების აზრით, უკეთესი ხელოვანი, ვინც სხვების მიერ შექმნილ ნიმუშებს უფრო ზუსტად იმიტირებს, უფრო მოუფაფრდა ბაძავს, უფრო მეტად ეთანხმება, არამედ უკეთესი ხელოვანი ის, ვინც თავისთავს ეთანხმება უკეთესად, ვინც თავის შთაგონებას არ ღალატობს, ვინც გულწრფელად შემოქმედებაში და მხოლოდ იმას აკეთებს, რასაც მას მისი საკუთარი შთაგონება აწვდის. რატომ იმიტრე, რომ ხელოვნების უმაღლესი კანონი ხელოვანის მიერ მოკლებული და არა მის ვარშემო, ძირს პედანტების მიერ შევავრებული სახელმძღვანელოები, ძირს ბრძენი თეორიები, ძირს დესპოტური სისტემები! გაუმარჯოს შემოქმედების თავისუფლებას, გაუმარჯოს თავისუფალ ხელოვანს — ასეთი იყო რომანტიზმის ლოზუნგი.

ხელოვნების ეს რომანტიკული კონცეპტია, რომელიც პუშკინს გამოთქმული აქვს „მრავალ თავის ლექსში“ (წიგნების ვაჭრის საუბარი პოეტთან, „პოეტი“, „პოეტის“, „პინდოლონიკიდან“ და სხვა.), საფუძველად უდგენს პიესას „მოცარტი და სალიერი“. ხელოვნების ისტორიის დიდ ცოდნით ახასიათებს პუშკინი, როგორც სალიერის, ისე მოცარტს, თუმცა შეცდომა იქნებოდა ცხადია, ეს დახასიათებები ისტორიულ პორტრეტებად ჩაგვეფიქვას: თავისი პიესით პუშკინი ქმნიდა არა პორტრეტებს, არამედ ტიპებს.

მოცარტის სახით პუშკინმა წარმოადგინა რომანტიკული სკოლის ხელოვნების ტიპი, ვინაიდან თავის შთაგონებებში მოცარტი ემხვევა ხელოვანის იმ იდეალს,

რომილიც ჰქონდათ რომანიტიკოსებს. რაც შეეხება სალიერიის, მისი სახით პუშკინის პიესაში მოცემული ძველი სკოლის ხელოვანი: სალიერი გამოპყრილია პიესაში იმ წარმოდგენის თარგზე, რომელიც პუშკინის დროს უფვე დამაყრველი იყო ასევე რომანიტიკოსები პიესის შესახებ, ვინაიდან სალიერიის ნიშნები არ სცემითად ემთხვევიან ასევე რომანიტიკოსური პიესის ნიშნებს. შეიძლება ითქვას, რომ პუშკინის მიერ წარმოდგენილი სალიერი ის არის მუსიკის სფეროში, რაც პიესის სფეროში იყო, მაგალითად, ასევე რომანიტიკოსური ოდის სწავლა.

მართალია ასევე რომანიტიკოსური ოდის მწერლის მსგავსად სალიერიის შექმნა გაეყვანოს რამე მხოლოდ იმ პირობით, თუ მას აქვს მისაბამი ნიმუში. თავის საკუთარ ფეხებზე დგომა და დამოუკიდებელი სიარული არც ასევე რომანიტიკოსური პიესის შექმნა და არც სალიერიის ჰქონდა ამის უნარი. არც ერთი არ იყო თავისუფალი ლი ხელოვანი, ე. ი. ისეთი ხელოვანი, რომელსაც არ ყავს სხვა უფალი, ვარა და თავისი თავისა, ვარა და საკუთარი შეფარებისა. თუ ასევე რომანიტიკოსური ოდის მწერალთა უფალი, მათი მისაბამი ნიმუში იყენებენ ან პინდარი, ან პორატუსი, სალიერიის მისაბამი ნიმუშებია გულუკი და ჰაინრიხი, რომლებსაც ის უზნურად მის ღვეს. თვითონ სალიერიც არ უარყოფს ამას, როდესაც ამბობს:

„Когда великий Глюк
Явился и открыл нам новы тайны,
Не бросил ли я все; что прежде знал,
Что так любил, чему так жарко верил,
И не пошел ли бодро вслед за ним?“

სალიერი უნდა ყოველთვის ვინმეს მისდევდეს, მას არ შეუძლია ისეთი რამ შექმნას მუსიკაში, რის ნიმუშიც არ იყო წარსულში ვისიმე მიერ მოცემული. იმ კონცეპციის ლოგიკით, რომელსაც ემყარება სალიერიის ისეთი ქცევა, გამოდის, რომ მუსიკის უფვე დამატებები თავისი განვითარება, და იმაზე უკეთესი, რაც წარსულში შეუქმნიათ მუსიკოსებს, მშობაღლი არაფერი შეიძლება შეიქმნეს. ამიტომ სალიერი სრულიად ეთანხმება თავის თავს, როდესაც ეჭვობს, რომ მუსიკოსის მთელი მთავალეობა იმაზე მდგომარეობს, რომ მან ბეჯითად წაისწავლოს მუსიკის წარსული მიღწევები, ე. ი. განაღობოს ეს მიღწევები, მოახლოს მათთვის მათემატიკურად მარტივი ფორმულა, შემდეგ ამ ფორმულის საშუალებით მოიკვანოს მუსიკის წარსული მიღწევები ადვილად დასამახოვრებელ სისტემაში, რათა ერთდროულ მოუფიქსელად მისდინოს ამ სისტემას, ყოველი გვესა და კრიტიკის გარეშე. ვასაგებია აქედან, რომ მუსიკოსის მთავარ ღირსებას სალიერი ხედვას ანალიზის უნარში, ე. ი. ვანსაქის ნიჭში, თავის თავსაც სალიერი ათავსებს სწორედ იმისათვის, რომ მას ანალიზის დიდი უნარი გამოუმჩნეოს:

„...Звуки умертвив,
Музыку я разъял, как труп.
Поверил я алгеброй гармонию“.

ამბობს სალიერი. იმაზე უფრო მოკლედ და უფრო ზუსტად არ შეიძლება დახასიათეს მე-17-18 საუკუნის ხელოვნება, რომელიც რაციონალისტური ფილოსოფიის განვითარების წარმოადგენდა, ამის შესაფერისად ვადაქარბებულ წინშეწოდებას აძლევდა ანალიზს, კოდნას, მათემა-

ტიკას და ხელოვნების უმაღლეს მიღწევად მიანდაც ის ნაწარმოები, რომლის პროპორცია და ჰარმონია შეიძლება დაწავლას და გარკვეულს მათემატიკურ ფორმულაში ყოველი იყო გამოხატული. პროპორცია, ნაწილები ჰარმონიული კავშირი ურთიერთ ურთის, მუსიკის გვემინანა მე-17-18 საუკუნის ხელოვნებაში ვადაწყვეტ როლს თამაშობდა— ძალიან ხშირად მიანარის ხარჯზე. ფერს იქ ნაკლები მნიშვნელობა ჰქონდა, ვიდრე მიხატულობას, ხოლო ფორმის მეტი ყურადღება ექცეოდა, ვიდრე მასალას ან სავანას.

ვინც სალიერიის მსგავსად ეჭვობს, რომ ხელოვნებას უფვე დასრულებული აქვს წარსული თავისი განვითარება და მომავალი ხელოვანის ამოცანა მხოლოდ ძველი მიღწევების ანალიზი და რეპროდუქცია, მისთვის ხელოვნებიდან გამორიცხულია შემოქმედება, სინთეზი, ახალი ნაბიჯი წინ. და მართალია ყოველი ახალი ნაბიჯი წინ, ყოველი ახალი სიტყვა მუსიკაში არის სალიერიისათვის არა მხოლოდ მუსიკის ძველი სისტემის რღვევა, უარყოფა, არამედ ის არის ამავე დროს მთელი მუსიკის დაღუპვა, ვინაიდან ძველი მუსიკა სალიერიის წარმოდგენას არის აბსოლუტური მუსიკა, რომლის სისრულეს არაფერი შეიძლება მიემატოს. ყოველი ნოვატორობა მუსიკის დაწავლა სალიერიის სრულიად გულწრფელად ეჩვენება მუსიკის დაწარგვად, მის აფეთქებად; იგი ისე როგორც, მაგალითად სუპაროკოვს დრამატურგიის დანგრევედ ეჩვენებოდა დიდროს სენტიმენტალური დრამა, ხოლო ასევე რომანიტიკოსური სკოლის კრიტიკოსი კაჩენოვსკის პოეტური ხელოვნების აფეთქებად მიანდაც პუშკინის „რუსლანი და ლილედილა“, რადგან ეს პოემა არ ეტეოდა ძველი ასევე რომანიტიკოსური პოემის მტკიცედ ვანსაზღვრულ ჩარჩოებში. პუშკინი ზედმიწევნით კარგად იცნობდა ხელოვნების ძველ სკოლას, და ეს ცოდნა მას, როგორც ვხედავთ, ძალიან მოხერხებულად გამოუყენებია სალიერიის ტიპის შესაქმნელად.

ხელოვნების ის ვაგება, რომელიც აქვს სალიერიის და რომელიც რაციონალისტურ ხასიათს ატარებს, საფუძვლად უდევს პუშკინის პიესაში სალიერიის ყოფაქცევას და მთელს მის ხასიათს. როგორც სალიერიის ესთეტიკური არაბა, ისე უნდა ფსიქოლოგიური არაბაც ლოგიკურად განსაზღვრულია ხელოვნების იმ რაციონალისტური კონცეპციით, რომელსაც იხიარებს სალიერი. მტკიცედ დარწმუნებულია იმაში, რომ მუსიკური ხელოვნება და სრულყოფილი აქვს თავისი პროგრესული განვითარება და მამასადამე ამ ხელოვნების აბსოლუტური ნიმუშები უფვე მოცემულია წარსულში, სალიერი თავის მთავარ ამოცანას ხედვას ან ნიმუშების შესწავლაში, ხოლო თავის ერთგულდამასა და სიყვარულს მუსიკისადმი ზომავს იმ ენერგიის რაოდენობით, რომელსაც ხარჯავს იგი მუსიკის ძველ მიღწევათა შესათვისებლად. ენერგიას კი სალიერი მართლაც ბევრს ხარჯავს ამისათვის; ვანუწყვეტლად მუშაობს ის, რათა შეისწავლოს მუსიკის „ალგებრა“ და ამ გზით დეპატრინოს მუსიკას, ისე როგორც ვაპატრინებთან ხოლმე, მაგალითად, ნიეთებს. სალიერიმ არ იცის, რომ მუსიკა არ არის ნიეთი, რომელიც შეიძლება თავისი კერძო საკუთრებად აქციო და ამათომე საჭიროებისათვის მოიხმარო.

პირიქით, სალიერიისათვის მუსიკა არის საწინდელ უსრული ნიეთი ან „ხელდარი“, რომელიც შეიძლება დაწავლა, ვანალიზო, ვანაწვეტრო, საშუალო საუკუნოების აღქმითი კონ-

მის მზავსად, რომლებიც ეძებდნენ ნივთებს „არსებას“ ამ ნივთების დასაპყრობად, სალიერიც ეძებს მათემატიკური ანალიზის საშუალებებით მუსიკის „არსებას“, რადგან დარწმუნებულია რომ ასეთი არსების აღმოჩენა შესაძლებელია და ვინც ამ არსებას იპოვნის, მას დაპყრობილი ეწეება მუსიკის სამყარო. მაგრამ რა ირკვევა ირკვევა, რომ მუსიკის დაპყრობა არ შეიძლება, და ვინც ასეთ რაგებს განიხრებას, ის თვითონ ხდება მუსიკის მიერ დაპყრობილი, თვითონ იქცევა მუსიკის მონად. მუსიკის მიერ დაპყრობილი მონა თუ არა, მას რა უნდა ეწოდოს სალიერის, რომ ლსაც ღამეები არ სძინავს ვანფუყვეტლ შრომაში, მაგრამ სიხარულს აქვდა არავითარს არ იღებს?

Отверг я рано праздные забавы;
Науки, чужды музыке, были
Постылы мне; Упрямо и надменно
От них отрезся я и предался
Одной музыке. Труден первый шаг,
И скучен первый путь. Преодолея
Я ранние невзгоды. Ремесло
Поставил я подножием искусству.
Я сделался ремесленник: перстам
Придал послушную, сухую беглость,
И верность уху
Нередко, присидев в безмолвной келье
Два, три дня, позабыв и сон, и пищу...
Я жег мой труд и холодно смотрел,
Как мысль моя и звуки, мной рожденные,
Пылая, с легким дымом исчезали.—

ასე ახასიათებს თავის მუშაობას სალიერი.

ამ სუცხოვო სურათიდან ნათლად ჩანს, რომ სალიერი არ იცნობს სიციკლის სიხარულს. მთელი თავისი არსებით ჩაფლულია ის თავის სპეციალობაში და ქვეყნულია მის მონად. რაც მუსიკის გარეშე იმყოფება, იმას სალიერი არავითარ ყურადღებას არ აქცევს, ხოლო თავის თავში ის მხოლოდ მუსიკის სპეციალისტს სცნობს: სალიერის არსებებაში სპეციალისტმა ვადა ულაპა ადამიანი. არც კოლი, არც შვილი სალიერის აღარ ჰყავს, და ოჯახური გრძნობები მისთვის არ არსებობენ. სალიერი არის გამომწვრილი პედანტი, რომელიც დიდი ტანჯვით მიათრვას სიციკლის უღელს, კატომოყვარებობა და სხვა ამის მზავსი ადამიანური გრძნობები სალიერის დაბნული აქვს. ყოველ ადამიანს ის უღებდა მუსიკის ვიწრო სპეციალისტისა და არა ადამიანის უფრო ფართო თვალსაზრისით. საუცხოვოდ არაგად არის გამომწვრივებული სალიერის ეს თვისება პიესის იმ სცენაში, სადაც მათხოვარი მემუსიკო უყავს მოკარტის „დონ-ჟუანიდან“ ერთ პატარა არიას. სალიერი აღშფოთებულია, რომ ამ საწყალმა მათხოვარმა გააუღლა მშვენიერი მუსიკალური ქმნილება. რომ სალიერი ფართო ადამიანი ყოფილიყო და არა მშრალი პედანტი, არა თავისი სპეციალობის მონა, ის გაიგებდა, რომ მათხოვარს არ შეიძლება გაუჯავრდეს იმისათვის, რომ ის ლუკმაპურის მოსაპოვებლად ასრულებს დიდი კომპოზიტორის ნაწარმოებს. როგორც მუსიკის ვიწრო პედანტი, მუსიკის მონა, სალიერი მათხოვარ მემუსიკეში ამჩნევს მხოლოდ ცუდ მუსიკოსს, მაგრამ ვერ ხედავს საწყალ მათხოვარს.

ამიტომ სიბრალული გრძნობა ამ მათხოვარ მემუსიკის მიმართ სალიერისათვის უცხოა. თავის გულციგობას და სიმშრალეს სალიერი ფარავს ამ შემთხვევაში პაუტეტიკური ფრაზებით:

„Мне не смешно, когда маляр негодный
Мне пачкает Мадонну Рафаэля,
Мне не смешно, когда фигляр презренный
Пародией бесчестит Алигьери“.

მაგრამ ამ ფრაზებში მეტი პოზაა, ვიდრე გულწრფელი სიყვარული რაფაელის და დანტეს მიმართ.

ადამიანისადმი დამოკიდებულებაში სალიერი ამაყი და გულცივი ეგოისტია, ასეთივე ეგოისტია ის, არსებითად რომ ითქვას, ხელოვნებისადმი დამოკიდებულებაშიც. მართალია, სალიერი თავს არ ზოგავს იმისათვის, რომ დაეპატრონოს მუსიკის ტექნიკას, მაგრამ ყველა ამას ის აკეთებს არა მუსიკისადმი უნებარო სიყვარულის გამო, არამედ მხოლოდ საკუთარი თავის მომავალი ხელნიერებისათვის. სალიერის სწყურია დიდი მუსიკოსის ბედნიერება, რომელსაც მოსდეს თან მრავალი ამ ქვეყნიური უპირატესობა: სიმდიდრე, ფუნქცია და ს. ა. სალიერი გავს იმ მუსიკოსს, რომელიც მზად არის ათასი გაკვირვება აიტანოს სიმდიდრის შესაგროვებლად და მომავალი განცხრობისათვის საჭირო პირობების შესაქმნელად. საბოლოო ანგარიშში მუსიკა კი არ უყვარს სალიერს, არამედ საკუთარი თავი. მუსიკა სალიერისათვის არის მხოლოდ საშუალება საკუთარი კეთილდღეობის შესაქმნელად და არა თავისთავად ღირებული რაობა. სხვანაირად რომ ითქვას, მუსიკა ისეთივე ნივთია სალიერისათვის, როგორც, მაგალითად, ქვაბი ან ქოთანია, რომლის საშობი მხოლოდ მის საარებლობაშია მოთავსებული. რა გასაკვირია, ამის შემდეგ, მუსიკას სალიერი უქცევრდეს როგორც ნივთს, რომელიც შეიძლება დამალო, რათა შესაფარდო მისი მექანიზმი და აქციოს ის შემდეგ თავის მოსახმარებელ იარაღად. ვულკანი, ამაყი, შურიანი, მშრალი, ვიწრო, თავის სპეციალობაში საესებით ჩაძირული, ჯუჯოტი პედანტი, რომელსაც ვული მთავარად აქვს დაეკტილი ადამიანური გრძნობებისათვის, მეფისტიფელსავე მუდამ დაღვრემილი. ასეთი არის სალიერი პუშკინის პიესაში დახასიათებული. ყველა ეს თვისებები ხელოვნების იმ კონცეპციის ლოგიკურ გაგრძელებას შეადგენს, რომელიც აქვს სალიერის. მთელი უბედურება სალიერისა ის არის, რომ მუსიკოსია, მაგრამ მუსიკის უნებარო სიყვარული არა აქვს და მისი შესაძლებელი განვითარებაც არ სწამს. მუსიკა წარსულშია სალიერისათვის მოცემული და არა მომავალში.

ამ კონცეპციამ ლოგიკურად განსაზღვრა არა მხოლოდ სალიერის ხასიათი, არამედ მისი დამოკიდებულებაც მოკარტისადმი—დამოკიდებულებაც, რომელზეც აგებულია პუშკინის მთელი პიესის მოქმედება. დარწმუნებული იმასში, რომ მუსიკამ დაასრულა თავისი განვითარება (თუ ამას საზოგადოდ შეიძლება „არწმუნად“ ეწოდოს სახელიად), სალიერი მტრული თვალთი უქცევს მუსიკის ყველას, ვინც არღვევს ძველი მუსიკის წესებს და ზედგან ახალი სიტყვის თქმას ამ დარტში. თუ მუსიკის განვითარება ყოველმხრივ დასრულებულია, თუ ამსოლოვრად სრული მუსიკა წარსულშია მოცემული, მაშინ უყოფელი ვადანებავს ამ ძველი მუსიკიდან იქნება არა ნაბიჯი წინ, არა პროგრესი მუსიკალურ ხელოვნებაში, არამედ ნაბიჯი უკან, რეაქცია.

სე ფიქრობს სწორედ სალიერო, რომელიც სასვედრო-სასი-
კოცხლოდ გადაიმტერა მოცარტის იმისათვის, რომ მო-
ცარტი ახალ სიტყვას ამზობდა მუსიკაში და ძველი მუსიკის
სახელებს არღვევდა. სალიერის სძლეს მოცარტი, ვინაი-
დან ფიქრობს, რომ ძველი მუსიკის წესების დარღვევით
მოცარტი სპობს საზოგადოდ ყოველს მუსიკას, ამ ძველი
მუსიკა, ან არავითარი მუსიკა,—ასეთია სალიერის შეხედუ-
ლების ლოგიკა, რომელსაც არ სწამს მუსიკის წინსვლის შე-
საძლებლობა, მუსიკის პროგრესი, მუსიკის მოძრაობა. რომ
სალიერის ჰქონდა მუსიკის უანგარო სიყვარული, მაშინ,
ცხადია, მას ეწებოდა რწმენაც მუსიკის პროგრესისადმი,
ვინაიდან ვაცს არ შეუძლია არ სწამდეს იმის მომავალი,
რაც მას უყვარს, მაგრამ მუსიკის უანგარო სიყვარულს მოკ-
ლებულ სალიერის არ აქვს მუსიკის მომავლის რწმენაც,
და საესებით ბუნებრივია, რომ მას სძლეს მოცარტი, რომ-
მელიც მუსიკის მომავლისათვის იფრუდა. სალიერის წარ-
მოდგენაში, მოცარტი სპობდა მუსიკას, რაკი ის თავის
შემოქმედებით არღვევდა ძველი მუსიკის წესებს. რომ
ძველის ყოველი რღვევა არის ანაბოლტურია მოს-
პობა, არამედ ახლის შექმნა—ი ამ დიალექტიკას სალი-
ერი არ იცნობდა. სალიერი მეტაფიზიკოსი იყო მუსიკაში,
ისე როგორც მეტაფიზიკოსები იყვნენ პოეზიაში ბუალო
და მისი თანამოაზრეები. საყურადღებოა ამ თვალსაზ-
რისით შემდეგი სიტყვები, რომლებსაც ათქმევინებს პუშ-
კინი სალიერის:

„Что пользы, если Моцарт будет жив
И новой высоты еще достигнет?
Подымет ли он тем искусство? Нет!
Оно падет опять, как он исчезнет:
Наследника нам не оставит он,
Что пользы в нем?“

საუცხოვოდ არის აქ გადმოცემული, რომ სალიერის
არ სწამს მუსიკის პროგრესს, არ სწამს, რომ ყოველი
ახალი ნაბიჯი წინ უჭევარდეს არ იკარგება და თავის შე-
დგეს იძლევა საერთო დონის ასამაღლებლად.

„უკლებდ ხომ მაინც არ ჩაივლის ეს განწირული
სულისკვეთება!
და გზა უვალი, შენგან თელილი, მერანო
ჩემო, მაინც დარჩება.“

აი ეს რომანტიკული სულისკვეთება, რომელიც ასე
შეგენიერად აქვს გამოთქმული ქართველ პოეტს, სალი-
ერისათვის მოუწევინებელია. მისი აზრით, მოცარტისგან
არაფერი აღარ დარჩება ხელოვნებას, და თვის ის ნა-
ბიჯი წინ, რომელიც გააკეთა მოცარტმა, ის „მაღალი
ახალი მწვერვალები“, რომელსაც მიაღწია ამ დიდმა კომ-
პოზიტორმა, სალიერისათვის არის არა ნამდვილი ნაბიჯი
წინ, არა ქეშმარიტი ახალი მწვერვალები, არამედ მხოლოდ
მოჩენების ნაბიჯი წინ, მხოლოდ მოჩვენებითი მწვერ-
ვალები. ნამდვილი ნაბიჯი წინ მუსიკაში სალიერის კონ-
ცეპტით შეუძლებელია. ამიტომაც სალიერის წარმოდგე-
ნაში მოცარტი არის მხოლოდ სარეველა ბალახი, რომელ-
იც ამოვლავლილი უნდა იქნეს მუსიკის ყინული, და რაც
უფრო ადრე მოხდება ეს, მით უკეთეს იქნება მუსიკო-
სათვის.

მაგრამ სალიერის ქვე მხოლოდ მუსიკის ბედი კი არ
აღელვებს. უკეთ რომ ითქვას, სალიერის მუსიკის ბედი

სრულიადც არ აღლევს, ვინაიდან მუსიკის უანგარო
სიყვარული მას არ აქვს, ანგარობიანი სიყვარული კარ-
არის სიყვარული. სალიერის აღლევებს მუსიკის ბედი
და არა მუსიკის:

„Я избран, чтоб его
Остановить, не то мы все погибли.
Мы все, жрецы, служителии музыки“,

ამზობს სალიერი. როგორც ამ სიტყვებიდან ირკვევა
სალიერი ხედავს, რომ თავისი მოღვაწეობით მოცარტი
აუტუმბს მუსიკის ძველ წესებს და ძირს უთხრის ამ წესე-
ბის ხარვეზ არსებულ მოცარტისა სამაქროს, ის ისე, რო-
გორც, მავალიად, კარტირბმა მექანიკური სასიკოვი
დაზგის გამოგონებით გააუქმა სასიკოვი წარმოების ძველი
წესები და ძირე გამოუთხარა ფეიქართა სამაქროს. სა-
ლიერის სიძულვილი მოცარტისადმი არსებითად იმავე
საუფქველზეა დამყარებული, რომელიც საშუალო საუფქ-
ნობის სამაქროებს ამხედრებდა წარმოების ტექნიკის
ყოველგვარი გაუმჯობესების წინააღმდეგ. და რომელიც
არ ინდობდა არავითარ ინიციატივას, არავითარ წინ-
სვლას. სალიერი უღვებდა მოცარტს მუსიკოსთა სამაქროს
კეთილდღობის თვალსაზრისით. კიდევ უკეთესი იქნე-
ბოდა, თუ ვიტყვილით, რომ მუსიკოსთა სამაქრო არის
სალიერისათვის შირმა, ნამდვილად კი სალიერი უღვებდა
მოცარტს მარტო თავისი საკუთარი კეთილდღობის
თვალსაზრისით, ვინაიდან ადამიანის უანგარო სიყვარუ-
ლი სალიერისათვის საზოგადოდ უცხოა. სალიერის მიღ-
ვება მოცარტისადმი იმ პრინციპს უფლისძმობს, რომ მე-
სიკოსები კი არ არსებობენ მუსიკისათვის, არამედ მე-
სიკა არსებობს მუსიკოსებისათვის: რაციონალისტის სა-
ლიერი ფსიქოლოგობა თავის ქცევაში, და სულ ცო-
ტადიენი გამპრიზობა საკმარისია, რომ სალიერის სა-
ხეში მომავალი პოზიტივისტი დავინახოთ.

ყოველ ახალ სიტყვას მუსიკაში, რომელიც არევეს
გამატონენტულ ტრადიციას და სახიზოთაო მუსიკის ხელო-
ნებისათვის, სალიერი ემტერება. ის კონსერვატორია
მუსიკაში, მას ხელოვნანის ფსიქოლოგია აქვს. ის ეწვი-
ნაღმდებება ყოველგვარ ინიციატივას, ყოველგვარ ცვი-
ლებას თავისი სპეციალობის დარგში. სალიერი განსა-
ხიერება ტრადიციის იმ ინერციისა, რომლის გადა-
სახვასა და მოსწანაში უნდაღვება ყოველი განვითარება.
სალიერი ძლიერია, რადან მას ზურგს უმარებდა ათასე-
ბისა და ათათასების ინერცია, სიზარმაცე, ეგოიზმი.
სალიერის პირით ლაპარაკობს ინერციული და უკარგად
შემპირობებული უმრავლესობა, რომელიც სძულდა
რომანტიკოსების მემარტხენე ფრთას...

სალიერის სურს დაიპყროს ხელოვნება და ამიტომაც
არის ის ხელოვნების მონად ქვეული—იღ დედაზარი იმ
გენიალური დახასიათებისა, რომელიც მისკ თავის გმირს
პუშკინმა. წინააღმდეგ ამისა, პუშკინის პიესის მეოთხე გმი-
რის, მოცარტის, დახასიათებას უღვეს შემდეგი აზრი:
მოცარტს სურს ხელოვნების მიერ იქნეს შეპყრობილი და
სწორედ ამიტომ არის ის თავისუფალი ხელოვნანი. ხე-
ლოვნების მონა სალიერი და თავისუფალი ხელოვნანი მო-
ცარტი—ასეთია პუშკინის პიესის ძირითადი ანტიოფობა.
რომელიც ორივე გმირს ერთი ლოგიკური მორალისათვის წა-
სწრებდა აქვეყს. მოცარტის ყოველი ნიშანი არის ამი-
ტომ სალიერის ნიშნის ანტიოფობა, მისი უარყოფა.

თუ სალიერისათვის მთელი მუსიკა ან აბსოლუტური მუსიკა (ე. ი. მუსიკის უნაღონესი მიწვევები) წარსულში არის მოცემული, მოცარტისათვის უცნობა წარსულის ასეთი კერძოაყენისმცემლობა. მოცარტისათვის წარსული მხოლოდ წარსულია, რომელიც (რაგინდ დიდი არ იყოს იგი) გზას ვერ გადაჭრის მომავალს. მართალია, მუსიკის პიესაში მოცარტი არ ამბობს ამას explicite, მაგრამ აიხსნება ეს მხოლოდ იმ გარემოებით, რომ მოცარტს არ უყვარს ხელოვნების შესახებ გრძელ-გრძელი მსჯელობა: მოცარტს უყვარს მუსიკა და არა მსჯელობა მუსიკის შესახებ, არა „расуждате.льство“, ვინაიდან მოცარტი არის მხოლოდ დიდი პრაქტიკოსი, დიდი შემოქმედელი მუსიკოსი. სამაგიეროდ თავისი შემოქმედების პრაქტიკით მოცარტი ამტკიცებს, რომ ის არ არის მუსიკაში წარსულის მონა. პირიქით, მოცარტე ნოვატორია მუსიკაში, ის ახალ ნაბიჯს აეთავს წინ, ის სინთეტიკოსია, შემოქმედელი და, სალიერისავე განსხვავებით, არ ცნაყოფილდება იმით, რომ დიდ-დიდ ავტორიტეტებს მისდიოს ვეცად და კვალ. რაც ანტს „წინადა გუნების კრიტიკაში“ ნათქვამი აქვს ანალიტიკურ და სინთეტიკურ მსჯელობათა უფიორთ განსხვავების შესახებ, ეს პუშკინს მხატვრულად აქვს განსახიერებელი სალიერისა და მოცარტის ურთიერთ შორის განსხვავებულ ტაბეში. სხვების მიერ გატყვებილი გზა არ არის მოცარტისათვის ერთადერთი გზა მუსიკაში. პირიქით, მოცარტს არ აკმაყოფილებს ეს გზა, როგორც უკვე ვაილილი და მოსაწყენი, და ამით მოცარტის ამხედრებს თავის წინააღმდეგ მუსიკის კონსერვატორებს, რომლებიც თელისუფილო ჯეტიკონს ენლატეკმინა წარსულს, თითქო წარსულის დაქვერა და უტყუელად შენარჩუნება შეიძლებადეს. რაც ერთხელ იყო, ის კვლავ არ იქნება და არც არის სპეირს, რომ იქნეს—არ ის რწმენა, რომელიც სარწოლად უნდა მოცარტის მუსიკალურ მოღვაწეობას, ასეთივე რწმენა ჰქონდა ანტიკური კაცობრიობის დიდ დიალექტიკოს ჰერაკლიტე ფესელს. თუ სალიერის შესახებ შეიძლება ითქვას, რომ ის არის მეტაფიზიკოსი მუსიკაში (ვინაიდან სალიერისათვის მუსიკა არის დასრულებული, მეტაფიზიკური აბსოლუტი), მოცარტის შესახებ უნდა ითქვას, რომ ის არის დიალექტიკოსი მუსიკაში, ვინაიდან მისთვის მუსიკა არის შემოქმედება და პროცესი, ეს ის დიალექტიკაა, რომელიც მთელი რომანტიკული ხელოვნების შეუვნებელ წინამძღვარს შეადგენდა და რომელიც ამ რომანტიკული ხელოვნებშიდ გამოჰყვის XIX საუკ. დასაწყისში გერმანულ ფილოსოფოსებმა შელინებმა და ჰეგელმა.

თუ სალიერი მხოლოდ მეჯიოთი მოწაფეა მუსიკაში, მოცარტი არის დაბოუკიდებელი ან თავისუფალი შემოქმედელი, რომელიც მხოლოდ საკუთარ შთაგონებას ემორჩილება და არა ვისიმე ავტორიტეტს. ამენად შეიძლება ითქვას, რომ მოცარტი არის პიროვნების მოვლენა მუსიკის კერძო სფეროში.

თუ სალიერისათვის მუსიკა არის მძიმე ულელი, ტანჯვა; მოცარტისათვის მუსიკა არც მძიმე ულელია და არც ტანჯვა. ყოველ შემთხვევაში, პუშკინის პიესაში მოცარტის ტანჯვის შესახებ ათაფერია ნათქვამი, მოცარტი არ გრძობს მუსიკის სიმძიმეს. რა თქმა უნდა, ეს ისე კი არ უნდა გავიგოთ, თითქოს მოცარტს არ ვაგვიღოს ის სასტიკი სკოლა მუსიკის ტექნიკის შესაბამისებლად, რომლის შესახებ ასე მწარედ მოგვითხრობს სალიერი: ბგერათა ანალიზისა და

თითების მოცარტის გამომუშავების პერიოდ უეჭველდ ეწეობდა მოცარტსაც, მაგრამ თავისი ცხოვრების იმ მომენტში, რომელიც აღწერილია პუშკინის პიესაში, მოცარტს უკვე დათმარებულ ჰქონდა ეს პერიოდი, რომელიც მოწაფეების პერიოდი უნდა ეწოდოს და რომელიც სალიერისათვის არ იყო ჯერ კიდევ დასრულებული და არც დასრულებულია არასდეს, ათასი წელიწადიც რომ ეცეკვლა სალიერს. პიესაში მოცარტი წარმოდგენილია არა მისი მუსიკალური მოწაფეობის, არამედ დამოუკიდებელი შემოქმედების სტადიაში.

მოცარტის სახით პუშკინი იძლევა ხელოვნების იმ იდეალს, რომელიც ჰქონდა მას თვითონ, ე. ი. თავისუფალ ხელოვნას, რომელსაც აღარ სჭირია უკვე მუსიკის ანატომიური შესწავლა, არ სჭირია მუსიკის ანალიზი და მისი მათემატიკური ჰარმონიის განხილვა მშრალი განსჯის საშუალებით. უაზიზიდაც იყო „მოცარტმა მუსიკა, ვინაიდან ეს მუსიკა, მთელი თავისი ჰარმონიით და ამ ჰარმონიის ალგებრული კანონებით, მოცემულია უკვე მოცარტში, როგორც მისი საკუთარი სულის ორგანიზილი ნაწილი. მოცარტისათვის მუსიკა უფრო ახლია, უფრო ინტიმურია, ვიდრე მისი გული, რომლის ანატომიის ცოდნა არ სჭირია პატრონს იმისათვის, რომ ეს უფლი წესიერად მუშაობდეს. ეს არ ნიშნავს, ცხადია იმას, რომ მუსიკა მოცარტს დედის საშინად გამოჰყვა მზა-მზარეულად, გულის ან ფილტვების მსგავსად. მოცარტიც სწავლობდა უეჭველად ერთ დროს მუსიკას, ისე როგორც სალიერი; და მასაც ექნებოდა, მამასაძამე, შრომის ის არა-სასა-მოგო განცდები, რომლებიც, მამონ, დაკავშირებული იყო სწავლის ყოველ პროცესთან, მაგრამ თუ სალიერისათვის მუსიკის შესწავლა, მისი ტექნიკის დაუფლება იყო მეტისმეტად მძიმე ულელი, რომლის აჯანა სალიერისავედ მოითხოვდა დიდს ნებისყოფას, ცნობიერების დაძაბვას, ნების მიერ ყურადღებას,—მოცარტისათვის მუსიკის ტექნიკის შესწავლა უნდა ყოფილიყო, როგორც ჩანს, უფრო მსუბუქე ამოცანა, რომლის გადაწყვეტამ მოცარტს მესიერებაში კვლიც კი აღარ დასტოვა, ვინაიდან მოცარტი ერთხელად არ ახსენებს თავის მოწაფეობის გაცეითლებს, სალიერი კი სულ ამ მოწაფეობის ტკივილებზე წუწუნებს პუშკინის პიესაში. რით იყო მეტი გამოწვეული ის, რომ სალიერისათვის მუსიკის ტექნიკის შესწავლა იყო ძალანა მწელი და მოცარტისათვის კი ძალანა ავილი? ეს გამოწვეული იყო იმით, რომ მოცარტს სხვანაირად იყო განწყობილი მუსიკისადმი, სალიერი კი სხვანაირად. მოცარტის ამ განწყობილებას მუსიკისადმი შეიძლება ეწოდოს სიყვარული, მიდრეკილება, სიმპატია ან კიდევ სხვა რომელიმე სახელი: სიტუვა არ არის აქ მთავარი. მოცარტს ჰქონდა მიდრეკილება ან სიყვარული მუსიკისადმი, რომელიც აქვდა სალიერის. საიდან მოვიდა ეს სიყვარული, ეს მიდრეკილება, ამ საკითხს ეცლა არ აქვს ჩვენთვის მნიშვნელობა. მთავარია ის, რომ მოცარტს უყვარდა მუსიკა, მას იმ თავითვე ჰქონდა მუსიკის მიმართ ის, რასაც თანამედროვე ფსიქოლოგიები დაარწმუნენ დისპოზიციას. აი ამ მიდრეკილებამ, ამ სიყვარულმა გაუშუქებუა მოცარტს მუსიკისათვის შრომა: საყვარული კაცისათვის კაცს შეუძლია მთა-ბაზი შემოიაროს და ეს მას მძიმე საქმედ მაინც არ მოეჩვენება. მაგრამ უცხო საგნისათვის კაცს ერთი ნაბიჯის გადადგმა კი დიდ მსხვერპლად მიაჩნია. სწორად ასე მძიმე იყო სალიერისათვის

მუსიკის ტექნიკის შეთვისება და მსუბუქი იყო იგი მოცარტისათვის, ვინაიდან სალიერის აკლდა ის სიყვარული, ის მიბრუნებდა მუსიკისადმი, რომელიც ჰქონდა მოცარტს, თუ სალიერისათვის მუსიკა იყო შრომა, მოცარტისათვის მუსიკა იყო სიხარული, ვინაიდან სხვადასხვა იყო მათი განწყობილება მუსიკისადმი: ჩვენი განწყობილების ცვლილებასთან არის ხშირ დაპოყვნილებული სიმძიმისმსუბუქების განცდილ ცვლილება. თუ სალიერისათვის მუსიკა იყო და დარჩა უცხო ნივთად, მოცარტმა მიადარა განვითარების იმ დონემდე, როდესაც მუსიკა იქცა მისთვის მისი საყოფარღო ცოცხალი „მე“, რომლისათვისაც ეს შეუძლია რაიმე დაინანოს და მსხვერპლად მიიჩნოს.

ამიტომ არის სწორად, რომ მოცარტი თავის თავს ეძახის „ПРАВДИИ СЧАСТЛИВЕЦ“. ამ სახელწოდებით მოცარტს ის კი არ უნდა თქვას, რომ იგი ზარბაძია და არაფერს აკეთებს, როგორც ეს წარმოუდგენია, მაგალითად, სალიერის, რომელიც ამბობს, რომ მოცარტი არის „ГУЛЯКА ПРАВДИИ“: პირიქით, მოცარტი ვაკილებით უფრო მომპყვნილი და უფრო მეტს აკეთებს, ვიდრე სალიერი: შედარებაც კი არ შეიძლება მოცარტის ერთი სამუშაო საათი ალბათ იმდენს კონცერტირებულ ენერჯის შეიცავდეს, რამდენიც არ ჰქონდა სალიერის 20 საათის სამუშაო დროს, რომელიც უმეტესად ვაგსებული იქნებოდა უსარგებლო ნარევით (თამბაქოს მოწვევით, ძველი ნოტების გადაფურცვლით და სხვა). როდესაც კაცი მუშაობს იმ საგანზე, რომელიც მას არ უყვარს, მისი ყურადღება მაღვ იღლება და იფანტება; როდესაც კი კაცი საყვარელ საგანზე მუშაობს, მას ეს სიყვარული ამხნევებს მუშაობაში, ის მთელი თავისი არსებით მუშაობს, მისი ყურადღება არ იფანტება. საფორტებელია, რომ თავის ოპერებზე მუშაობის საათებში მოცარტი არ აბოლებდა თამბაქოს, სალიერი კი მუშაობის დროს ხშირ-ხშირად ისვენებდა ალბათ და ართობდა თავს ისეთი რამეებით, რასაც მუსიკისთან არავითარი კავშირი არა აქვს.

ამგვარად მოცარტი უფრო მეტს მუშაობდა მუსიკისათვის და უფრო მეტ პროდუქციასაც იძლეოდა, ვიდრე სალიერი. მაგრამ ის, რასაც მოცარტი მუსიკისათვის აკეთებდა, სასიამოვნო გართობად ეჩვენებოდა მას, ვინაიდან მუსიკა იყო მოცარტისათვის საყვარელი სფერო, სადაც იგი პოულობდა იმ სიხარულს, რომელსაც ვერ პოულობდა იქ სალიერი, რადგან ამ უკანასკნელს აკლდა მუსიკის სიყვარული. პუშკინსაც აქვს ეს გარემოება აღნიშნული, როდესაც ის თავის პიესაში ასეთ სიტყვებს ათქმევინებს მოცარტს: „МНЕ БЫЛО-БЫ ЖАЛЬ РАСТАТЬСЯ С МОЕЙ РАБОТОЙ“ ამრავალ მოცარტი სრულიადც არ არის ზარბაძი და უშრომელი „ГУЛЯКА“, როგორც ამას მუხრანის სალიერი ღაპარაკობს. ოღონდ შრომა მუსიკის სასარგებლოდ არის მოცარტისათვის სიხარული, რადგან მოცარტს უყვარს მუსიკა და ამ მუსიკაში ხელდას იგი თავის „მე“-ს.

სიყვარული მუსიკისადმი აძლევს მოცარტს საშუალებას ამაღლებს ცხოვრების სწრაფობან მოთხოვნილებებზე, ის არ არის დამონებული ამ მოთხოვნილებათა დაქაყოფილების აუცილებლობით, ვინაიდან მუსიკის სიყვარული შევლის მას. ამიტომ არის მოცარტი ყოველთვის მხიარული. ის ხშირად ბუტბუტობს თავისთვის რაიმე სიმღერას. მას შეუძლია თამაში, ხუმრობა, ცეკვაობა, რაც მუ-

დამ დაღვრემილი სალიერისათვის შეუძლებელია. თუ სალიერის შეგნების მთელი ძალა მუსიკას სჭირდება, სხვა აღმანიერ მოთხოვნილებებისათვის მას უკვე აღარ ყოფნის ძალა, მოცარტი უფრო თავისუფალ-პრესებას, რომელსაც შეუძლია თავის თავის შესახებ თქვას: „Homo sum et nihil humanum a me alienum puto“. მოცარტი, მაგალითად, არ ცნაყოფილება სალიერის მსგავსად როსკინი ქალის (ზორა) სიყვარულით, არამედ მას ჩვეულებრივ ადამიანსავით აქვს ოჯახი, ჰყავს ცოლი და შვილი. სალიერისათვის კი ოჯახი იქნებოდა ისეთი ტვირთი რომელსაც ის ვერ გაუძლებდა, რადგან მთელი მისი შეგნებული ენერჯია მუსიკის უნდობდა. ცხოვრების საკვირველი ცოდნით და უმაღლო ოსტატობით შეტანილი აქვს პუშკინს თავის პიესაში ერთი დეტალი: სალიერი პატრებს საიღზე მოცარტს, უკანასკნელი თანახმა ისილია სალიერისთან, მაგრამ ჯერ მიდის თავის სახლში, რათა გააფრთხილოს ცოლი, რომ საიღლად მას აღარ ელვლება. ეს უნდა ელვება და მზრუნველობა თავის ცოლზე ჩვეულებრივი საქმეა ჩვეულებრივი ადამიანისათვის. მაგრამ სალიერი ამისათვის ეერსადრეს ვერ მოიკლავდა. მოცარტი კი იცის, რადგან ის მუსიკის მონა კი არ არის, არამედ თავისუფალი მუსიკოსია. ამ მეორე დამახასიათებელი დეტალიც. მოცარტს ჰყავს პატარა შვილი, რომელიც მას უყვარს და რომელსაც ის ხშირად იატაკზე დამჯდარი ეთანამშობს. სად მოიკლავდა ამისათვის საბარო სალიერი, რომ მას შვილი ჰყოლიდა! თუ სალიერი თავის სპეციალობაში არის საგნებში ჩადირული, და ადამიანს თავის გარშემო ვერ აჩნევს, მოცარტს ყოფნის ძალა იმისათვის, რომ თავის გულში დატოვოს ადგილი ადამიანურ გრძნობებისათვის. მოცარტს უყვარს მეგობრები, თუმცა ზოგჯერ ასეთ მეგობრად თვლის თავის მტრებს და მოღალატეებს: „За искренний союз, связующий Моцарта и Сальери“, ამბობს მოცარტი ასეთ საღვრემელს, დაიწმენებული, რომ მის მეგობარი არის ის სალიერი, რომელმაც მოასწრო უკვე მოცარტის ქეჟში შხამის ჩაყრა. მოცარტისგან განსხვავებით სალიერის მეგობრების სიყვარული არ შეიძლება ჰქონდეს. ადამიანისათვის მოცარტს არ აქვს გული დაბნული.

მათხოვარი, მაგალითად, მოცარტისათვის არის მათხოვარი, რომელსაც სჭირია შეცოდება და დახარება, თუ სალიერი ცნავს ვაგაფო მათხოვარი მესუსევე, მოცარტს სჭირად სკნო ეჩუქება მისთვის ორიოდ გროში და ალერსიანად გაესტუმრებია. რატომ იმითომ, რომ მოცარტი იყო არა ხელოვნების მონა, არამედ ხელოვნების კანონმდებელი. რომანტიკოსები ეძახიან ხელოვნების კანონმდებელს „გენიოსის“ სახელს. მოცარტი იყო მუსიკის გენიოსი, სალიერი კი იყო მხოლოდ მუსიკის მოწაფე. მუსიკის ხელოვნება, მუსიკის მონა.

მიუხედავად იმისა, რომ მოცარტი მუსიკის გენიოსია, ის არ ამაყოფს ამით. მოცარტი უფრო თავდაბალი და სულადამიანი, ვიდრე ცოვი და მოყარებელი სალიერი, რომელსაც თავისი თავი გენიოსად მიანიჭა: „А ЖЕЛИ Я... НЕ ГЕНИЙ?“—ეკითხება თავის თავს სალიერი. ცხადია, ვისაც ასეთი კითხვის დაყენება შეუძლია, მას უმეტესად პრეტენზიები უნდა ჰქონდეს გენიოსობაზე. ასეთი პრეტენზიებისგან ქვეშაობი გენიოსი თვისებულად უნდა იყოს. მისი გენიოსობა უნდა აძლევდეს მას საშუალებას უპრეტენზიოდ და თავდაბალი კაცი იყოს. სიძარული

უთხრა ამიტომ სალიერი მოცარტს: „Ты, Моцарт, бог, и сам того не знаешь“. მოცარტმა კი სალიერის ეს სიტყვები ზუმრობად აქცია:

„Вa! право? можетъ быть...
Но божество мое проголодалось.“

ასეა ყოველთვის: ნ. მდილი გენიოსი ყველაზე უფრო გვიან შეიტყობს ხოლმე, რომ ის გენიოსია. ვინც კი სხვებზე ადრე ფიქრობს, რომ ის გენიოსია, ის უშეველად არ არის გენიოსი.

თუ სალიერის შესახებ შეიძლება ითქვას, რომ ის ტლანქი პოზიტივისტია, რომელიც ამჩნევს მხოლოდ იმას, რაც მისი გარეგნული გარემოებისათვის არის მოცემული, მოცარტს აქვს უფრო ნაზი სულიერი ორგანიზაცია (გავისხენოთ „Моя бессонница“), რომელსაც სწვდება არა მხოლოდ ის, რაც ახლოა, რასაც თითები ეხება და თვალბი ხედავს,—არამედ ის, რაც დაშორებულია და რაც ამ დაშორების გამო თვალისათვის ჯერ კიდევ უხილავია:

„И вняв я неба содроганье,
И горный ангелов полет,
И гад морских подводный ход,
И дольней лозы прозябанье.“

ამბობს პუშკინის „წინასწარმეტყველი“. იგივე შეეძლო თავის თავზე ეთქვა მოცარტს, რომელიც წინასწარ გონისხა რადიკალიზად თავის მოახლოებულ სიკვდილს, თუმცა არავითარი ხელსახები ნიშანი ამისათვის არ არსებობდა. გავისხენოთ რექვიემის ისტორია, რომელიც ასეთი საკვირველი ოსტატობით გამოკეთებულია პუშკინის პიესაში.

„Мне день и ночь покой не дает
Мой черный человек. За мною всюду,
Как тень, он гонится. Вот и теперь
Мне кажется, он с нами сам—третий сидит.“

ასე ეხებება სიკვდილის ბუნდვო ნი წინ გარძნობით შეხებული მოცარტი თანამოსადილე სალიერი, რომელსაც უკვე მომზადებული აქვს მზამი მოცარტის ქიქაში ჩასაყვლად.

„И, полно! что за страх ребячий!
Разсей пустую думу!“

უპასუხებს მოცარტს სალიერი, რომელმაც იცის, რომ სალიერის წინათგონობა არ არის „пустая дума“, მაგრამ ენორჩილება ლაპარაკის იმ პოზიტივისტურ ფორმას, როგორც სალიერის ძვალბრძოლი აქვს. ვაზჯღ რი და რომლის თვალსაზრისით ყველაფერი, რაც თითებისათვის არ არსებობს, არის „пустая дума“, ცარიელი ოცნება, მცლარი ფანტაზია.

სესი არის დახასიათებული მოცარტი პუშკინის პიესაში. ამ დახასიათებას ემატება კიდევ ერთი მომენტი, რომელიც საშუალებას გვაძლევს ჩავხედოთ მხატვრული შემოქმედების პროცესში. სალიერისთან სტუმრად შემოსული მოცარტი უპაზობს თავის მეგობარს თუ როგორ დაწერა მან ერთი პატარა მუსიკალური პიესა, და შემდეგ უტრავს ამ პიესას ფორტპიანოზე:

„ Намедни ночью
Бессонница моя меня томла,
И в голову пришли мне две-три мысли.
Сегодня я их набросал...
Представь себе... кого бы?
Ну, хоть меня—немного помоложе,
Влюбленнаго, не слишком, а слегка;
С красоткой, или с другом—хоть с тобой;
И весел... Вдруг виденье гробовое,
Внезапный мрак или что-нибудь такое...
Ну, слушай!“

როგორც ამ მოკლე ნაწყვეტიდან ჩანს, მუსიკა ყოფილა მოცარტისათვის ბეგრებში შემოსილი აზრი; ჯერ იბადება აზრი, შემდეგ კი კომპოზიტორი პოულობს ამ აზრის გამოსახვისათვის საჭირო ბეგრებს. ამიტომ მუსიკალურმა პიესამ რომ ეფექტი მოახდინოს მსმენელზე, საჭიროა უქანასკნელს ჰქონდეს წარმოდგენა ამ პიესის აზრისეულ შინაარსზე. ამის თანახმად იქ ეყარა სწორედ მოცარტს: რათა გაუაღველოს სალიერის თავისი მუსიკალური პიესის სრული ესთეტიკური განცდა, მოცარტი წინასწარ აწვიდს მას იმ შინაარსის კონტურებს, რომელსაც ეს მუსიკალური პიესა შეეფერება. სალიერი კი ალბათ მუსიკალურ პიესაში ხედავდა მხოლოდ ბეგრათა ჰარმონიას, ე. ი. მუსიკალური პიესის ფორმას, ხოლო აზრისეული შინაარსი, მისი გავებით, მუსიკაში არავითარ როლს არ თამაშობდა. სალიერი უშეველად იქნებოდა ფორმალისტი მუსიკაში, თუმცა პუშკინის ეს გარკვეულად არ აქვს აღნიშნული. მაგრამ მოცარტი არ იყო ფორმალისტი.

დასასრულს, ვიკითხოთ, ეტყვა თუ არა იმ ინტერპრეტაციაში, რომელსაც ჩვენ ვაძლევთ პუშკინის პიესას, ამ მხატვრული ნაწარმოების ყველა ელემენტი. ვფიქრობთ, რომ ეტყვა, გარდა ერთი დეტალისა. სალიერი აძლევს ხელოვნებას ასეთ სახელს: „უსასღვრო ხელოვნება“. სალიერის არ შეეძლო „უსასღვრო“ ეწოდებოდა ხელოვნებისათვის, თუ ის თავის თავს არ უღალატებდა. ხელოვნება იყო უსასღვრო მხოლოდ მე-19 საუკუნის რომანტიკოსების კონცეპციით. თუ კი სალიერიმ უწოდა ხელოვნებას „უსასღვრო“, ეს შეიძლება აიხიანს მხოლოდ იმით, რომ მას გავიგნულად ვაძმოუღია ზოგი რამ იმ რომანტიკული ხელოვნების ფაზოლოგიიდან, რომელიც უკვე იკავფავდა გზს ეკრაზაში და ძველი პოზიციებიდან ძველებდა მე-18 საუკუნის რაკიონალისტურ ხელოვნებას.

ა. პუშკინის ზღაპრები

არა გვერნი ბევრ პოეტესა და მწერლის შესახებ დაგროვილი იმდენი ლიტერატურა, რაც პუშკინის გარშემო დაგროვდა მისი უბილესთან დაკავშირებით.

მაგრამ მისი შესანიშნავი ზღაპრების შესახებ ცოტაა ნათქვამი. რათქმუნდა, არ არის დამაკმაყოფილებელი პუშკინის: „ზღაპრების“ გამოცემა ალ. სლომინსკის წინასიტყვაობით, რომელიც დაზღვეული არ არის შეტოვებისაგან: თითქოს, „ოიკონს თეხი და მებაღურში“ ბერიკაძის სახით პუშკინმა მოახაზა უტყუარი სახე და თვისებები რუსი გლეხისა. ა. პუშკინის დროს იყვნენ არა მარტო „მორჩილნი და ჩუმი, არამედ ისეთი გლეხებიც, რომელნიც აჯანყებას უწყობდნენ ბატონებს; ან „ბაღდის ზღაპარში“ როგორც არ უნდა იყოს ასახული გაუმძღარი მღვდლის დასჯა, პუშკინი თითქოს გულკეთილი და თბილი ხუმრობის ფარგლებს არ სცილდებოდა. უფრო დამაკმაყოფილებელია პროფესორ ფოლკლორისტი მ. ახადავას: „პუშკინის ზღაპრების სათავე“ და ა. ახადავას: „პუშკინის უკანასკნელი ზღაპარი“.

არც ეს მივანია საქმარისად, თითქოს პუშკინის ზღაპრებს მარტო ის ღირებულება ჰქონდეს, რომ ბავშვებისათვის იბეჭდება და მათთვის არის კარგი საკითხავი, მაგრამ პუშკინის ზღაპრები უფრო ღრმა და ძლიერია თავისი შინაგანი მნიშვნელობით.

თქმულებისავით დარჩენილია ალ. პუშკინისა და მისი ძიძა არინას თბილი სიყვარული. ასეთი განწყობა რომ არა ჰქონოდათ დიდ პოეტსა და ძიძას, ეს უკანასკნელი ვერ მისწერდა პუშკინს:

Вы у меня беспрестанно в сердце и на уме и только когда засну забуду Вас.

Приезжай мой Ангел к нам в Михайловское — всех лошадей на дороге выставлю (წერილი დაწერილია 1827 წელს. თვითონ წერა არ იცოდა და სხვას უკარნახებდა). არც ა. პუშკინი უძღვნიდა ლექსს და უკვდავ არ მყოფდა თავის ძიძის სახელს. მისი უშესანიშნავესი, დიდი სითბოთი დაწერილი ლექსი სწორედ ძიძას ეკეთვნის:

Подруга дней моих суровых,
Голубка дряхлая моя!

არინამ გაზარდა პუშკინი. თავისი ალერსით, სითბოთი, ფიქსიონალური გრძნობებით დაეცემა პოეტს უღიმღამო ბავშვებმა. მისგან შეისწავლა პუშკინმა რუსული ენა, მისგან მოისინა ხალხური ზღაპრები, ანდაზები, გამოცანები, ძველს-ძველი ამბები. ორი წელი გაატარეს პოეტმა და თავისმა ძიძამ მიყრდნობულ, დამბურულ მიხაილოვსკოეში, ძიძა ამწვილებდა გაიწამებს, მეფისაგან ვანწირულს და გადასახლებულ პოეტს.

პუშკინის არინას მეტი მსმენელი არაინ ვაყვდა და მას უკითხავდა თავის ლექსებს და ძიძაც სამაგიეროს უხდიდა ზღაპრების თბრობით. რამდენიმე წლის შემდეგ პუშკინმა ყველა ზღაპარი გადმოსცა მძლავრ მხატვრულ ლექსითაწყობით.

რამდენიმე წლის წინათ დიდი ბრძოლა გადაიტანა ზღაპრმა, მას ურყუოდნენ რადგან აშინებდათ ერთი გარემოება: ანტირომანტიზმით, ფანტასტიკური ლიტერატურით, ზღაპრით შეიღებდა თუ არა სწორი წარმოდგენა გამოუმუშავდეს ადამიანს ცხოვრებაზე, მის აკარგავინა ბაზე? ამ მიზეზი ზღაპრის ურყუოების!

მაგრამ, კარგად ვიცით, რომ ხალხმა შექნა უდიდესი სიმდიდრე, სიბრძნე, საქაროა მხოლოდ მისი გამოყენება, შერჩევა, საჭიროა ღრმად ჩაწვდომა ზღაპრის აზრისადმი, მისი კრიტიკული ათვისება.

ეს კარგად იცოდნენ მწერლებმა. რამდენადაც დიდი იყო მწერალი თავისი დიაბოლით, იმდენად უკეთ იცოდა ზღაპრის მნიშვნელობა და ეწაფებოდა ამ სიმდიდრის დაუფლებას და მის ღრმად შესწავლას.

გასული საუკუნის ოცდაათი წლების დასაწყისი რუსეთის ლიტერატურისათვის ეს იყო ის თარიღი, როცა ხალხური ზღაპრები დაამუშავეს დიდმა მწერლებმა. დიდი თავგამოდებით დაეწაფნენ ხალხური შემოქმედების შესწავლას მებრალთა სხვადასხვა სოციალური ფენები, რათა ეპოვათ დასაყრდენი თავიანთი შემოქმედებისათვის.

მთელი შევიძინა რკ გაიმართა უკუკვლევისა და პუშკინის შორის ხალხური ზღაპრის სულის ჩაწვდომაში, მისი უკეთ ათვისებაში.

ამ თავიგონება „სიარულმა“ ხალხურ შემოქმედებამ პატარა ირონიკი კი გამოიწვია ბ. ბელინსკის: „ახლა კი დანიშნა წერა ჩვენი ხალხური ლიტერატურისა. ზღაპარი ზღაპარზე! ვერც კი ასწრებ დახვედრას და გაცილებს დაუბატონებელ სტუმრებისა. ვერ გამოვიდა, რატომ აქამდის აზრად არაბის არ მოუვლდა გამოეცა შესანიშნავად, საუკეთესო ქალაქზე არ მიუწერია უწინგებობა კარა-შინის: „ილია მურომეც“. გვერნი ახლა დავა სწორედ ის დრო, როცა ეს „надохенские произведения“ რომელსაც ავტორი თვლიდა „беда-лею и шуткой“, უნდა გამოჩნდეს გენიალურ ქნალებად, საუკუნეთა ტიპად, იმასთან შედარებით, რაც დღეს იყურება. მართლაც, განა „ილია მურომეც“ თავისი ღირსებით ჩამოუდარებია „მეფე სალდანს“, „უკუნიან ცენსი“, „ბერენდას“ და სხვას?

ბ. ბელინსკის ალბათ ერთი გარემოება აშინებდა, რომ „ბატონი“ თავისი „გადკეთებით“ ზღაპრის გამოაცლიდა სოციალურ აზრს, „რუსულ სულს“, „ეშმაკურ გულშარკვილობას“, რითაც ახასიათებენ რუსეთის ფოლკლორისტიები რუსულ ხალხურ ზღაპრებს.

„თქვენ ეწვრილდეს გულს გულს გულს — არწმუნებდა მწერლებს ბელინსკი — რადგანაც ამისათვის თქვენ „გლხულები“ უნდა ვახდეთ და უნდა დაიფიქროთ რომ „ბატონები ხართო“. ესეც ვასაგებია, რადგან კარგად ვიცით, რა აზრითაც იყო ფინეონი, რომელიც, მართალია, დიდად თანაუგრძობდა გლხებს და თავისი პიესის („ნედროსლ“) მოქმედ-პირის პროვოცირებით მოითხოვეს „გლხების სიყვარული და ხელშეუხებლობას“, მაგრამ გლხური ზღაპრები კი დასცილდა და მისი მიტროფანუშკას გატაცება ზღაპრებით ავტორის აზრით იყო „გუთილელობისა და სიბრძოვის ნიშანი.“

მართალია, რამდენიმე ხნის შემდეგ ბელინსკი შეიცვალა აზრი და პუშკინის „ოქროს თევზი და მებაღური“ მოიწონა (ამხუე ქვემოთ) და დარწმუნდა, რომ ხალხური ზღაპარი დიდ მასალას აღწევდა ლიტერატურულ შემოქმედებას, ამიტომაც შეარბილა თავისი სიმკაცრე, მაგრამ შესაძლებელია ბელინსკი რამდენიმედ მართალიც იყო, რადგან ხედავდა, რომ დემკრატულ ფენათა თანამგზავრეებით, წმინდა ხალხურ ყიდრასთან (ტენდენციურობა, მსუბუქი სტილი, ლაკონიურობა) ერთად (ა. პუშკინი, ერმოვი) ჩნდება ისეთი ზღაპრებიც, რომელთაც თავად-აზნაურთა რომანტიზმი სურს სდოდა (ეკუოვსკი, დალი).

ნერასოსები და სალტიკოვ-შინდინმა ანტირომანტიუზმი მოგვეცეს ყველაზე ძლიერი სურათი ბატონეობისა. ნერასოსის პატარა ლექსი: „გენერალი ტროპოვინი“ მწვენიერ პეისაჟთან ერთად, გამონატავს გენერლების დატინებას, რომელიც მხოლოდ ღლილი იყოღნენ დათვივით, მაშინაც კი, როცა მათ თავაზიანად ხედებოდნენ, ამიტომაც იყო ყოველ რუსის გლხს ნამდვილი დათვიც რომ ენახა, მის ქურჭი გენერლის ქურჭს ავანგნდა!

სალტიკოვ-შინდინის ზღაპრებში გამოყვანილი ჰყავს მგელი, დათვი, მელა და სხვა მკაცრული ცხოველები და ფრინული. აქ ნაგულსმებია მებატონები, კაბიტალიტები, კუკოლები, — ყველა ექსლანტატორი, ხოლო გლეხები წარმოდგენილა ცხენის სახით, რომელიც დაუღალავ შრომას ეწევა, ეს ზღაპრები არის უტყუარი და საუკეთესო დოკუმენტი შედრინის ეპოქისა.

ავლორ თონდელ ერმოვის „კუხინი ცხენი“, რომელსაც ასწულზე მეტი შესრულდა, ორმოცეკერ გამოიკც და დღესაც და დაუკარგავს თავისი მნიშვნელობა. ამიტომ გამოიწერა პუშკინის აღფრთოვანება, და ლიტერატურული გადმოცემათ, ოთხი სტრიქონი ამ ზღაპრის დასაწყისის თითქოს მასვე, ე. ა. პუშკინს ეკუთვნოდეს. ერმოვამ ხომ ხალხური ზღაპრის ნარჩობა, სიჯანსაღი, თვალწარბიტ სუფრეტი და სატირული დატინვა გამოიყენა! მან ფანტასტიკურ სამოსელში გაახვია თავისი თანამედროვეობა და ზღაპარი ვახდა თავისი დემოკრატული განწყობილებათა მხატვრულად გამოხატვის საშუალებად. თავდაპირველად ალ. პუშკინის ზღაპრებს მკითხველთა ფართე მასა შეზედა დიდის აღტაცებით, ხოლო ლიტერატურული კრიტიკა თავმეკავებული იყო, ნაწილი კი უარყოფითად ატაკებდა: ნიდენდინი, პოლევი, ბორიატინსკი, სტანკევიჩი, ბელინსკი.

ნადენდინი წერდა: „ეს ახალი ციხე იმის აამჟარავებს, რომ პუშკინმა ზედმიწევნით იცის ძველი რუსული ხალხური პოეზიის გარგვანი ფორმა, — აქედან მივიღო მისი ნაწარმოებნი ძველს შეკეთებას წარმოადგენს, ისიც მექანიკურად და არა მის პოეტურ სუბიასი.“

ბორიატინსკი წერდა კირევის (პირველი შემკრები რუსული ფოლკლორისა) „მეფე სალთანის მთლიანად რუსული ზღაპრია, — და მგონია სწორედ, ამაშია მისი ნაკლი. რა პოეზიაა სიტყვიანდ სიტყვიანდს დაიწეროს რითმებით ერთსულდა ლახარევიჩი ან ოქროს ჩირბი რას მატებს ეს ჩვენს ლიტერატურულ სინდირგეს? რა შორსა დავს რუსული ზღაპრების მიბაძვა დელევიგის მიბაძვისაგან რუსული ხალხური ლექსებისაშიდა!“

ერთადერთი გოგლი იყო ალტაცებული ალ. პუშკინის ზღაპრებით, იმიტომ რომ: „დაწერილია წმინდა რუსული სულით და პირდაპირ შესანიშნავიო.“

ხოლო მ. ბელინსკი ყველა ზღაპარი ჩაივალა ყალიბ ლტოლის ნაკოფად ხალხისნობისკენ: „ხალხური ზღაპრები კარგია და საინტერესო როგორც შექმნილა ხალხის ფანტაზიის მიერ, გადაუმუშავებლად, შეუცვლად, შეუღებავად. მაგრამ ზღაპარი: „ოქროს თევზი და მებაღური“ კი შეიცავს დიდებით ღირსებას. ეს ხალხური ზღაპარი არ არის: ხალხს ეუთვნის მხოლოდ აზრი; გამოთქმა, ამავე, ლექსი, და თვით კოლორიტი კი — პოეტს ეკუთვნისო.“

სტანკევიჩი კი წერდა: „პუშკინმა ეს ყალბი ზღაპარი მაშინ, როცა პოეტური კეცხლი ჩაუქრა. მაგრამ პირველ ზღაპარს (მწელია გადატანილი თევზს, რომელ ზღაპარს გულისხმობს სტანკევიჩი, დატის მიხედვით პირველი ზღაპარი არის „მეფე სალთანის“, — ა. ლ.) კიდევ გააჩნია რაღაც პოეტური, სტანკევიჩი, კი, სადაც პოეტს მხოლოდ მოყვება, ყოველგვარი გენიზობის გარეშევა და პირდაპირ საძაგობააო.“

ეს არც საკვირველია, რადგან ასეთ შეფასებაში გამოკრთის სოციალური თვისები და მნიშვნელობა ხალხური შემოქმედების პოეტური დაშუშვების მეთოდისა.

ლიტერატურული ინტერესი ფოლკლორისადმი მაშინ სხვადასხვა იყო. ბურჟუაზიული ლიტერატურა ფოლკლორით სარგებლობდა, როგორც იარაღით, ფეოდალიზმთან ბრძოლის: ფოლკლორი ვახდა ერთი წყაროთავანი ნაციონალური ლიტერატურისათვის. ამ შემთხვევაში ფოლკლორისმად გამოხატავს პროგრესული საზოგადოების ტენდენციას, მაგრამ ფოლკლორს საფრთხე მოელოდა: არ გამხდარიყო რეჟიმურია, რადგან მას ემყარებოდნენ ფეოდალური იდეოლოგიის წარმომადგენელიც. ამითთვის საქირი იყო ფოლკლორის იდეალიზაცია, იდეალიზაცია ძველ პოეზიისა, ძველი თქმულებებისა, მათი კონსერვაცია, რომელიც გამომდინარეობდა ძველი ბატონეშური წყობილების კონსერვაციისადმი მიღრეკილებიან. სწორედ ასეთი იყო პ. კირევიჩის ფოლკლორისტიკა.

სულ სხვადა. პუშკინის ლტოლვა ფოლკლორისადმი. მას უნდოდა თავი დაეღწია თავად-აზნაურულ-ფეოდალური საზღვრებიდან და ლიტერატურა დაეყვებინა დემოკრატისაციის გზაზე. პუშკინს, უტოვსკისათვის, კი არ ეშინოდა ადამაია“ ენისა, პირითის სი მოთხოვედა ხალხის ენის შესწავლას, „ბაზრის“ ენის ცოდნას და მისი ზღაპრები — ეს არის კონკრეტული შესრულება თავისი მოთხოვნისა.

პუშკინი ვიწროდ არ უყურებდა ფოლკლორისადმი, ის არ აინტერესებდა მხოლოდ ესთეტიკური თვალსაზრისით, არამედ პუშკინი ჩასწვდა ზღაპრის მოქმედიანობის თვისებებს. ფანტასტიკური და გრძელე ზღაპრებთან (მეფე სალთანის“, „მეფის მკვდარი ქალიშვილი“) ერთად, მან შეარჩია ისეთი ზღაპრებიც („ზღაპარი ბალახზე“, რომელსაც სოციალური მნიშვნელობას მისცემდა და მწვევე სინამდვილეს დახატავდა. ხოლო ყველაზე მძლავრად გამოიყენა ხალხური ზღაპრის ფორმა პოლიტიკური სატირისათვის და თვითონ შექმნა ზღაპარი „ოქროს მამალი“, რომლის თემაც აიღო ლიტერატურულ შემოქმედებიდან, (ამერიკელი მწერალი ვაშინგტონ ირივინგს მოთხრობიდან). ამ ზღაპრის ღრმა იდეა ჯერ კიდევ შეუასწავლელი აქეთ პუშკინილოგებს.

ამიტომ არის რომ პუშკინის ცდა ხალხური ზღაპრების დაშუშვებისა ყველაზე უკეთესი გამოხდა თავისი მხატვრული ღირებულებით. ვასაკაციონ სისადვე, ენის სინუსტე, ლექსი მუსიკალობა, რომელიც საღამურის მხა-

საეთი გაისმის, პუშკინის ზღაპრებს აძლევს სიძლიერეს და მიმზიდველობას.

აღ. პუშკინი თავის ზღაპრებში დიდი ხალისით ხმა-რობს ხალხური ზღაპრების სიტყვათა თამაშს, მათ, როგორც კარგ სათამაშოს, ისე ათამაშებს, მაგრამ ამავე დროს მკითხველს აგრძნობინებს, რომ განზრახ აწყობს ამას, იმისთვის რომ უკეთ შეძლოს სინამდვილის გამოხატვა: მაგ. ის „მეფე სალთანის“ აღვეიწერს ციყეს, შესანიშნავს, თითქმის გრძნულ ციყეს; „თხილს ამტვრევს ერთავად, თხილს უბრალოს კი არა, მისი ნაჭუჭი ოქროსია, ხოლო გული წმინდა ზურბუხტია.“ ხოლო ცოცხალი კვეცი თიანეთის განაგრძობს რომ „ის სტყენით მღერის პატრიოსან ხალხის წინაშე, როგორც ბალში ისე ბოსტანში.“ ამ სახეობაო ტონის ღრმა აზრი ადვილი მისახვედრია. ასეთ ფანტაზიასთან ერთად ეს ზღაპარი დატენილია რეალისტური აღწერით: მეფე სალთანის უხიაკობა, მისი დაბეჭევა და დაბრკელება სამი ბოროტი და გაიძვერა დედა-კაცის მიერ; შურიანი და თვალხარბი დების დახასიათება, მათი ხრიკები დის წინააღმდეგ, ათასი ცილისწამება, სიბოროტე, რაც ყველა ეს პოეტის ღრმა რწმენით დაითრგუნება.

ან კიდევ ზღაპარი: „მღვდელზე და მის მოჯამავიერ ბაღიაზე.“ აქ ფანტატიკა სრულიად ჰკარგავს თავის მნიშვნელობას. ბაღამ გაიძვერა თავის მოწინააღმდეგე — თვალხარბ მღვდელზე, ზღვის აესულეზე, — არა რაიმე გრძნულ თვისებებით, არამედ გლხუბრი შრომით, გამჭირიანებით და მიხერხებით. პუშკინმა მღვდელს სატირული სახე მისცა, მისი უარყოფითი თვისებები გამოკვეთა ისეთ ფონზე, სადაც უკეთ დაუპირისპირდება ძლიერ და მიმზიდველ ბოგანო ბაღდას სახეს. ასეთი ხერხით სრულყო მათი სახე და იდეოლოგიურადაც უკეთ გაამახვილა.

მაგრამ ყველაზე ძლიერი თავისი დასრულებული სახით სხვა ზღაპრებთან შედარებით. მაინც „ოქროს თევზი და მეხადური“. თუ თვალხარბი მღვდელი და მისი გამსწორებელი გამრეჯ და მოხერხებული მოჯამავიერია დაპირისპირებული, ამ ზღაპარში ოჯახური მყუდროებაა აღმზღული და დაპირისპირებულია თვალხარბი და ამპარტაგანი დედაბერი და უბრალო მორჩილი უსიტყუო და თავადბალი ბერიკაცი. სუეტური შეჯახება ამ პირთა შორის ზღაპარს აძლევს იდეურ შინაარსს.

ზღაპარი აგებულია ორ ადამიანთა შეჯახებაზე. რამდენადაც რთულდება მათ შორის განწყობილება, იმდენად რთულდება მდგომარეობაც და აამჟარავებს დედაბერის საძაგელ თვალხარბ ხასიათს. აეტორი ამ ეპიზოდებს ისე აღწერს, რომ გვაგრძნობინებს თავის აღმფრთხილებს და რეაქციას

დღეობის ყოველკვირის მიმართ და თანაურდობას ბერიკაცს — თაგალუნულს და მორჩილს, რომელსაც თითქმის ზღვაც კი თანაურდობის და რამდენადაც ეჯახებოდა ერთმანეთს ეს ცოლ-ქმარი, იმდენად ზღვაც თანდროშობით სახეს იცვლის, რამდენჯერაც კი ბერიკაცი მიადგება ზღვას ის დახვედბა:

„ლურჯი ზღვა ამ დროს არ იყო მშვიდი“, ან „და ზღვა დავუბდა მას ამღვრეული“ ან „შევი და ბნელი იყო ლურჯი ზღვა“ 1) ყველა ეს ნათელყოფს ზღაპრის იდეას. ამასთანავე დეტალია ღრმა სოციალური მოტივებით როცა პუშკინი აღწერს დედაბერის თანდათანობით ასაკის ტახტის ახანურობიდან დედოფალამდის და მის გულზეიდობას:

„დაბრუნდა სახლში და რა იხილა: სასახლის დროშა დრუბლებს წვედებოდა, დარბაზში იყო დიდებულთა კრება და დედაბერიც იქ ბრძანდებოდა. მრავლად ეგება გაზს დიდებულთ, ახსუნი და წარჩინებულთ. თაყანისა სცემდნენ, ხოტბას ასხამდნენ სურდათ რაითიე მოეოთ გული. დედოფალს ზურგთან უდვას დარაჯი დიდად მრისხანი და სახარელი.“

რღედსაც ბერიკაცი მიუბრუნდება და აღერისთ ეტყვის თავის ყოფილ მეუღლეს:

„ახლა კი გეხლი ხომ დაგიდინჯდა“ არც კი შეხედა ისე უბრძანა მხლებლებს მოხუცის გარეთ გაყვანა. წამსვე მისცივდა დიდებულთ გროვა, კისერში სცემდა, ივინებოდა, კარგებთან შეხვდა მკაცრი დარაჯი ცულთი აეუწვას ემუკრებოდა.“

აქ პუშკინი ერთი მხრივ დასცინის გაბატონებულ კლასს და მეორეს მხრივ კი ხაზს უსვამს ძალმომრეობას ყმებზე დაჩაგრულ ფენაზე. ამიტომ ეს ზღაპარი გატეხილი ვარცლიდან სამეფო ტახტამდის რეალისტური და მკვეთრია. აღ. პუშკინის ზღაპრები ხალხურ ზღაპრებს ჰგავს მხოლოდ ენის სისადავით. პუშკინმა თავის ზღაპრებს ღრმა სოციალური აზრი მისცა და მახელი ირონიით, მოხერხებული იგავით შესანიშნავად დახატა თავისი ეპოქა და სინამდვილე. ამიტომ ვაფასებთ დღეს აღ. პუშკინის ზღაპრებს.

1) გასარგებლობ არ. ახანუროვის ნათათმნიდან.

„კუპინი საქართველოში“

(ნაწევრი)

სურათი მითითებით

ორთავლის ბაღი მტკვრის პირას. მტკვარზე წყლის ჩარხი ხალხი ბლომად არის შეკრებილი. დაყოფილია სხვადასხვა ჯგუფად. სურათი გაშლილია და ჯერ არავინ უხის.

1. კენია. (დარბას) ქა, ეს ვინ მოუყვანია ამ ჩვენ დალოცვილ პუშკინსა?

დარბა. (ახალგაზრდა ქვრივი) ვიზე ამბობ? ა, ეგ ღუროვი?

ქ. რა ვიცი ღუროვია, ღურაკი... აგვიკლო ჰია ტრახაბითი... მე ყაფლანი მეცოდება... ჩაუგდია ხელში და... ყაფლან, ყაფლან რა არის ეგეთი, ჩემზე რას განიშნებს ეგ ვილაქ არის.

ყაფლან. ბელფიუ! სანადლოვება გადაერული, ესლა მენიძლავება შენზე, რომ კაცო არ იქნებოდა თუ სამ დღეში თავი ისე არ შევაყვარო, სულ კურღმი დამძღვებო.

ქენია. უი, მესი კი დავაყარე, მაგ ქეცინამ თავზე! უწინამც გვერდები არ აუღაცეს...

დარბა. შენც ყაფლანს უჯგირი?... თვითონ გამოიგონებდა.

ყაფლან. არა, გეფიცები, ბელფიუ!
ღუროვი. რა იყო, რა იყო? თქვენ რაღაც უხიაგი უთხარიტ იტყობა (მოდის) ქენია, თქვენ არა იფიქროთ რა. ნიძლავი მიყვარს ძალზე და იი კნიახ ყაფლანს ვენიძლავებ, რომ მე 25 ნაბიჯზე დავდგები მისგან და 1000 მ. ვდებ სანადლოთ თუ დამაბინო ეგ ტუჯის მომხაზვერდები.

ყაფლან. აგაქდენ არ, შენმა მზემ ბელფიუ!

პუშკინი. (მოვიდა) ოო, ჩემი ღუროვი ხომ შემლიოდა ნიძლავსა და ფულუმზე.

დარბა. არხრუმიდან, რომ მოვდიოდი გზაში გავიციანი... აუღაქყოფი კაცია და საერთოდ მეტად უტყნაურიც. ქალაღდის მოთამაშება და სულ იმას ოცნებობს, რომ როგორმე ასი ათასი მინეთი მოიგდოს ხელში. ვინდათ ეხლავ აელაპარაკე. ღუროვი, ღუროვი! მაშ ძალიან გინდათ, რომ ასი ათასი გექნეთ?

ღუროვი. ოპ, აღექსი სერგეიჩი ჩემი ოცნება ეგ არის.

პუშკინი. მაშ იციტ რას გეტყვიეთ?—კარგი იქნება რომ მოიპაროთ.

ღურ. განა მაგაზე არ მიფიქრია...

პუშკინი. მერე?

ღურ. მერე და... ძნელი საქება. ყველას ჯიბეში არ უქნის ასი ათასი და უბრალო რამეზე რომ ხელი დავიხარო, არ მინდა. სინდისიერი კაცი ვარ.

პუშკ. მაშ თქვეიც აიღეთ და რომელიმე პოლკის ხაზინა გაძარცვეთ.

ღურ. განა მაგაზე არ მიფიქრია...

პუშკ. მერე?

პუშკ. ამის გაკეთება შეიძლება ზაფხულში, როცა პოლკი ბანაკათა დგას და ხაზინით დატვირთული ურემიც პოლკის კამანდირის კარვის წინ არის. შეიძლება ხელნას გრძელი თოკი მოაბა და შორს კიდევ ცხენს გადაუბა, დაქარ მთრახი და გააქანე...

ყაფლან. ბელფიუ!

ღურ. მა, მა, გუშაგიც რომ დანიხახეს, ურემი უტყენოლ ვარბის, უთუოდ შეეშინდება და დაიბნევა. ერთ ორ სამ ვერს რომ გასცილდება, შეიძლება კიღობანი გასტყობა და ფულიც გაიტაცო, მაგრამ... ბევრი დაბრკოლება შეიძლება გადავდგომის წინ და ამიტომ მეც თავი მივანებე. —არა, ისეგ სხვა რამ ჰირჩიეთ, თუ შეგიძლიანთ.

პუშკ. ხელმწიფესა სთხოვეთ.

ღურ. განა ამაზე არ მიფიქრია...

პუშკ. მერე?

ღურ. ვიზოვე კიდეც.

პუშკ. როგორ? რა უფლებით?

ღურ. ჰო და სწორედ მეც მანდლან დავიწყე: თქვენო დიდებულებავ, ვიცი რომ არავითარი უფლება არა მაქვს თხოვნისა, მაგრამ ამით მე თქვენ უსაზღვრო ბედნიერებას მომანიჭებთ, ამას გარდა მოყოლება შეიძლება უმავალათო იყოს და სხვა მეთქი.

პუშკ. მერე რა გიპასუხეს?

ღურ. არაფერი.

ყაფლ. ბელფიუ!

ქ. უი ქა, ვინ არის ეს დამთხვეული გეთაყვათ! **შესლნგ.** (მოყავს იაგულაოვი) აქ მოდი აქა... იც ეს არის შენ მიერ კარში გავადებული მგზავრი.

პუშკ. ვინ არის ეგ?

შესლნგ. ვერ იცანით? ეს არის ქალაქ ღლუშეთის გოროდნიჩი, იი თქვენ რომ არ მოგისვენათ თავის სახლში და კარში გავავდოთ.

იაგულაოვი. მომიტყვეთ ღვთის გულსათვის, პატიმცემულო აღექსი სერგეიჩი აბა რა ვიციდი ვინ იყავით? იმდენი ხალხი დავხეტებოდა ამ ღლუშეთის გზაზე და იმდენი ვინმე შემომტკვებოდა ხოლმე სახლში...

შესლნგ. დამჩიეთ, დაიჩიეთ და ისე სთხოვეთ მიტოვება...

იაგულაოვი. (იჩიება) მომიტყვეთ თქვენი გეთაყვენათ... ცოლი მყავს, შეიღებო...

პუშკინი. აბა რას ჩაღხინათ? როგორ გეკადრებათ!

შესლნგ. ნიკ-ნიკ! აბა რა ხუმრობათ! (იაგულაოვს წამოაყენებს).

იაგულ. ნუ დამლუპავთ თქვენი ღვთის გულსათვის... ნუ გააბუბედურებთ...

პუშკ. აბა რა სათქმელია... მე როგორ გავაბუბედურებთ, საიდან მოიტანეთ.

იაგულ. რა ვიცი, მთავრობამ დამიპარა... დანაშაული ჩაგიღენია, დიდი კაცისათვის შეურაცყოფა მიგყენებიაო და... გამოვეფურე. ესლა მითხრეს, რომ აქ საპატრიკემლოდა ხართ მოწვეული... ბინაზე ვერ გნახეთ და აქეთ გამოვეფი... ამ ზეიმის გულსათვის მაინც მპატიეთ...

პუშკ. ვინ ვითხარათ? რისი პატივა? მე დიდი ხანია დავიფიქვე კიდეც... ვინ დაგობარათ? ვინ უთხრა?

შესლ. (პუშკინს ცალკე) მე დავიპარე როგორც გუბერნატორის კანცელარიის გამგემ, მინდოდა როცა შემეფუცხუნებინა.

პუშკ. აბა როგორ შეიძლება! მოხუცი კაცი... ესეთ უბრალო რამეზე...

იაგუღ. (იჩქარებს) თქვენი ღვთის გულსათვის! მამა ტიუტი, ალ. სერგეიჩი, ცოლი მყავს, შვილები...

პუშკ. ადევით, ადევით! ამა როგორ გეკადრებათ... მე არ დამიბუღებინებთ... ამაზე დარწმუნებული იყავით... არც არაფერი დავიშავდებათ, დამიჯერო... ისე კარგა რომ ერთმანეთს ასეთს უყვით პირობებში ივეცხანით...

სიფიო. მთაწმინდაზე დაყუდებული ახალგაზრდა (მოვიდა კენიანსთან მივსალმა)?

დაჩია. ოჰ, სიფიო კარგია შენც მოსულხარ... პრანკიობისათვის თაი დავინებებია...

სიფიო. მე არ ვიცი რა პრანკიობაზე ბრძანებთ... თუ ჩემი განდევლობაზე ამბობთ ჩამოკრულს, ვერ არის მართებული. ადამიანის ღრმა რწმენას პატივს უნდა სცემდეთ...

ქნ. კარგია ეხლა ნუ... წამოიქოჩრებით. სიფიო ვიცი რაღაც მოვიდა. ალექსანდრე ჭეჭავაძემ დაავალა ერთი საქმის შესრულება და...

დაჩია. აა, ვიცი, ვიცი... მუსრს მაგრამ, ალექსანდრეს წინააღმდეგობას ვერ გაუწევს.. თვითონ ალექსანდრე?

სიფიო. მოვა მალე.

დაჩია. ოჰ, ბაბუცი, სადა ხარ, ამდენ ხანს?

ბაბუცი რამდენი ხანია აქა ვარ ბალში, მაგრამ არ იქნა თქვენს მახლს თავი ვერ დავალწიე.

დაჩია. კიდევ შემუქრება, მაშინებს...დაგაბეზლებო.

დაჩია. იჰ, ნეტავი ერთი შენცა... მართალია მე შარლოტა კორდეს გეძახი, მაგრამ, ამა სადაური რევოლუციონერი შენა მყევბარ... ნუ გეშინია პეფოს მე ჩამოგაშორებ.

ელიზა. (ცალკე ჯგუფში) უსათუოდ მაღალ-გონიერი და დიდი გრძობის პატრონი კაცია.

მესლინგ. პუშკინი მე მაგინებს ჩქარასა, ძლიერსა და ბობოქარს ნიაღვარს მაღლა კლდიდან რომ გადმოხეთქავს და ვიწრო ხევში გაგრაილდება.

ელიზა. არა, საკეი ის არია, რომ გარეგნობით თითქო უფარდელ კაცს ჰგავს, მაგრამ როდესაც რაიმე საგულსისმო საგანზე დავლაპარაკებთ, როგორ ზედმიწევნით ვააშუქებს საკანს, რა დიდ ცოდნას გამოიჩენს ან ცოდნის როგორ მრავალფეროვანების.

ოლავშვილი. პუშკინმა ჩვენს მოლოდინს ვადაქარბა. ასეთი ტვინი ეე გონია არც ერთ თავის ქალაში არ უნდა იყოს, იმათ შორის მაინც ვინც მე ვამოიხეჯავს.

პუშკ. (გამოვიდა) ოო, პოლიტიკაზე ლაპარაკობთ? ასეთ დროს პოლიტიკაზე საუბარი ხომ იმასა ჰგავს, კონცერტის დრის თაფი გაისროლო კაცმა..

ელიზა. არა, პოლიტიკაზე ჩუნ არ ვსაუბრობდით.

მესლ. ჩუნ თქვენ ვეადიდებ მხედველობაში.

პუშკ. ო, მე? (ამოიხარა) ერთ დროს ვიყავ კარგი ყმაწვილი, აღერსიანი, სიცოცხლით ვიყავ მოხიზლული და ვეშადადებოდი ბედნიერი ცხოვრებისათვის.

გენერალ გუბერნატორი სტრეკალევი. (მოვიდა პუშკინთან. ხალხი შეეგუფდა) ალ. სერგეიჩი! ეხლა კი ნება მიბოძეთ გამოვეთხოვით.

ყაფლან. როგორ თუ გამოთხოვებ? ბელფიუ! სადილი არც დავეციწყია...

სტრეკ. არა, სადილი არაფერია... დიდთ გმადლობთ მე აქ საკმაოდ ვისამოყენე: სიმღერები მოვისმინე, ცეკვა ვხეხე და რაც უმთავრესია ჩემი პატივის ცრმა ვაწუქხული ალ. სერგეიჩის. ახლა კი ნება მიბოძეთ, როგორც მტრად

მოსულმა ადამიანმა, ერთ-გვარად დავარდოვი თქვენი ძველკურთხე ჩვეულება სტუმართ-მოყვარობისა და გწმირ-გესალმით. მხოლოდ მანამდე ჩემ თავს ნებას მივცემ-ფრთხელ კიდევ შეგესა ბ. პუშკინის საიდგარძელო (ძიარბი-მევენს ღვინის), ალ. სერგეიჩი! ვისურვებ დღგრატობას და თახ გისურვებ, რომ ამიერად თქვენი კოლაში, შეძლებისამებრ ემსახურებოდეს მისი უფილბუღელსობის ზრახვებს სრულს ერთთულობათა და ზედმიწევნობით; ამიერადან თქვენი ნიქი და გინება მოიხარეთ სასარგებლო საქმისათვის და არა სალოლოზო ლეჩქებისათვის, რა გინდ ცოცხალი და მახვილიც არ უნდა იყვეს იგი. მომტრეთე გუგანდობა და გისურვებთ ბედნიერს მგზავრობას! თქვენი ქი, ბატონო, ცხადია არ მოწყენთ ძვირფხს სტუდიარს და უჩემოდაც კარგ დროს გაატარებთ. ნახვამის, ბატონებო! (მიდის. დამსწრეთაგან ნაწილი გააცილებს).

ყაფლან. ბელფიუ! იაგუღოვი. (სტრეკალეს) თქვენი აღმატებულებაც! დარჩენილიყოთი რა იქნებოდა!

სტრეკ. (შეუღვრეს) თქვენ მოგსწრითაი კიდევ... უკვე გამოპრუელხარათ...

იაგუღ. (ავანცალდება) აა... არა... თქვენი აღმატებულებაც! (მისდევს).

ელაზარა. გუბერნატორს უნდა, რომ თავი ქუთიანდ მოგვაჩვენოს...

პუშკ. თავის მოჩვენება ბეგრნარად შეიძლება. შეიძლება თავი მოაჩვენოთ მიდრათ, წარჩინებულათ, მაგრამ თუ ქუთა არა გაქვთ, ქუთიანდ თავის მოჩვენება ყოვლდ შეუძლებელია.

იაგუღ. (ბრუნდება და ჩოჩქოლით მიდის პუშკინთან) შემბრალებთ, ალ. სერგეიჩი, ნუ დამლუგავთ, ცოლი მყავს, შვილები.

პუშკ. ადევით ერთი! აქი მოვასხენეთ, რომ არავითარი დავა არ მაქვს (ჰესლინს) ეს რა მიყავით ნიკ-ნიკ!

იაგუღ. აი ჩხლა გუბერნატორი მიწყება...

პუშკ. (ჰესლინს) ნიკ-ნიკ!

მესლ. აქ მოდი, იაგუღ არაფერია! (პუშკინს) თქვენი თვის სრულიადაც არ უწყებდა გუბერნატორი... ცოტა დაგაქრულმა და...

ყაფლან. ამა ბატონებო! ალექსანდრეც მობრძანდა... და კენიანა დარია სთხოვე სტუმარს, სუფრაზე მოაწივით

დაჩია. ბატონებო! ალ. სერგეიჩი!

ალ. ჭეჭავაძე. (ეხლა ამოვიდა და ხელს ართმევს პუშკინს) მიხარია რომ გხედავთ მწვიდობით ომის შემდეგ, ჩვენთან (ხუმრობით) ასეთ კარგს პირობებში.

პუშკ. მეც მიხარია, რომ უკვე გხედავთ მგლოვიარობის ჩრილგადავდილსა და შუბლგახსნილს.

ყაფ. (კოტა დალბა) ქართული კაცის შუბლის გახსნა კოტა ნაადრევია, მხოლოდ დღეს კი მაქვს საბუსთი მხიარულობის (სხდებიან) ახა! ყაფლან ეხლაც დასული-მისას სძლის პირი ჩვენებური.

(ყაფლანს და მისთანანი ასრულებენ)

დაჩია. (პუშკინის ვერცხლს არის) ამა სად მიდხარათ ალ. სერგეიჩი! რა მიგჩქარებთ ამ რუსეთში? რა მიგვართებთი მშვენიერი მყუდრო ადგილს... თქვენ ხომ გიყვარებთ მუნხარა, ჩანჩქერი, საერთოდ უზუნება... დაუკმით და გაეხვიეთ შემოქმედების სანეტარო სიჩქურეში.

ბტულ. გაფართიძე მუშაობს პუშკინის ძეგლზე

პუშკ. რომ არ მზიბლადეს, არ მიტაცებდეს ჩემი სულისა უცნობი ნდობა აქ დაერჩებოდი სიმეულდროეში მივეციმოდი ტკბილსა ვანცბრომას. დავივიწყებდი სხვა სურვილთ კროთომას და ოცნებათა ზვინებს დავდგამდი, მართო შენს ტიკტიკს დაუგდებდი ყურს მართო შენ ფეხებს შე დავეკოცნიდი.

პავე. სანამ ტოლუმბაშს ამოვიტრეფდეთ, თუმც ყველამ ვიცით რომ ტოლუმბაში ყაფლანია...

პუშკ. აა, ყაფლან! ბელფოუ!

პავე. მანამდე ნება მიბოძეთ ავიღოთ ერთი სასმისი და ვსთქვა: ქართველებო! განა თქვენ ვერ იცნობთ პუშკინს, რომლის სახელი მოფენილია კილითიკიდდე და რომლის ხელისხელ საგოგმანები პუეზია ჩანჭქარივით მოჭრიალებს ობოლ მარტალტებად? იმ პუშკინს, რომლის-

თვისაც მოხარულია თვით ქალაღდიკი დაქარგოს სისუეტაყე, ოლონდ მისმა კალამმა მოქარგოს უკედავი სახუეები მის გულის ფიკარზე! პუშკინის ოცნებაში, როგორც ფარშავანგის მიმოზხრაში, ცისარტყელასავით აფერადებულა შუქქვენი სიტყვიეოება, ლოზონოსოგმა გენიოსური უნარით შეაქო სასახლე პოეზიისა. დორეაგინმა დაიპყრო ეს სასახლე, მაგრამ ნამდვილ მის მფლობელათ პუშკინი იქნა არჩეული თავისი ნათელი გონებით იგი ძვირფასია ჩრდილოეთისათვის ისე, როგორც ჩვენთვის ძვირფასია მზიუი რუსთაველი. ბაღისარაის შაბრევიანი შენი ყვაილები სურნელობას ვაახლებს ვახაფხულის სიოთი, დილო პოეტო, და ქადაროსანი საქართველო მოკრძობლით გეხმაურება...

(ვაშას ძახლი, სიმღერა).

დოდაშე პუშკინს პოეზიას ახასიათებს ანტიუროპლასტიკა და ზედმოწეენითი უბრალოება: განსაცდევრბელი სიხარულით გამოვლინდა მასში მიელი სიმღიდრე

და სიძლიერე რუსულ ენაშია. პუშკინის ლექსი ნაზია, და მატკობინოე, რბილი როგორც ტალღის ბუტბუტო, მწვევალი როგორც ნალარა, ბრწყინვალე, როგორც ელვა, გამჟღავნებელი და სუფთა, როგორც ბროლი, სურნელოვანი და სანუკვარი, როგორც ვახუშტული, მტკიცე და მძლავრი, როგორც გმირი ვეჯელის დარტყმა. ჩვენ ეს ვეჯეცური დარტყმა ძლიერ მოგვწონს და... იცოცხლებ ვეჯეცო! (ყვავ ახრიალებს, ვაშს სიმღერა).

პუშკ. (აღფრთხიანებული) ახროვებნა! რა დიდი რამ არის! ადამიანის სიდიადეს რა შეადგენს თუ არა აზროვნება? დაე თავისუფალი იყოს იგი ისე, როგორადაც თავისუფალი უნდა იყოს თვით ადამიანი.

გრაფილევი. (გუბერნატორის სავარგებო საქმეთა მონხელი) მხოლოდ დავანონების ფარგლებში, ალ. სერგეიჩი! სრული წესიერების დაცვით საზოგადოებრივ ადათისა.

პუშკ. არაფერში თქვენ ზედი რა გწყალობთ, ლამაზიც რომ ხართ, რა ხეირია? მაგრამ რომ ჩემობთ ჭკუა-გონებას, სწორედა გეტყვი—ეს სეირია! (თავაშვებელი სიცილი)

ყაფლან. მე სიტყვებით ვერ შეგამკობთ, უცხო სტუმარო, მხოლოდ შემძილა მოგიძღვნა ჩვენებური ბაითი და ჩემგან ესცე იქაბრე, ბელფიუ! (მღერის „ახალ აღნაგო სულადა“-ს).

პუშკ. (სიმღერაზე) რა არის? რა არის? სიტყვები მიწნდა, თვადო აღუქსანდრე! ვადამითარგმნეთ?

ჭაბუ. სიამოვნებით (ნელა უთარგმნის სიმღერის დროს, პუშკინი იწერს).

მეხლ. (იაგულოვს) არა, როგორ არა გრცხვენია. კაცი დაბერებულხარ და პუშკინს ვერ იცნობ. დამე სახლიდან გაჰოვადე.

იაგულ. კარგი ნიკალი ნიკალევიჩ, გამიწყრა ღმერთი... სულ არ გამახსენდა... გამეგონა მავს სახელი, მაგრამ მართალი გითხრა არ წამეკიხნა...

მეხლ. შენ თუთოდ არც დერეკიფი გეცოდინებდა!

იაგულ. დერეკიფი როგორ არა... მეც მისწავლია ცოტ-ცოტა, ეგრე კი არ ვახლავს... აი რა ვიცი... ჰო, მისია თუ ლომონოსოვის ეს არ ვიცი, მაგრამ „ღმერთი“ კი ვიცი.

პუშკ. (ყური მოჰკრა) ტყუილად დასკინით, ბ. იაგულოვს! ვე მწვენიერი, მაღალ-ფარდოვანი ლექია.

იაგულ. ააჰ, ვინ მოგახსენა? ვინ დასკინის? (მოირბენს პუშკინთან) მომიტყვი ალ. სერგეიჩი უფიცობით მომივიდა. შეგბრალეთ ჩემიანები, ცოლს მყავს... შეიღები...

პუშკ. (უცინის) დამწვიდლით, მეგობარო, დამწვიდლით დაბრძანდით და შეტყვიეთ. აი ესლა კი წავიკითხეთ იმ ლექსის თარგმანს, კინაზ ყაფლანმა, რომ იმღერა:

(ხრიალი, მოწონების ხმა).

Вновь созданная душа,
В адеме произращенная,
Для счастья моего сотваренная,
От тебя ожидаю жизни, бессмертья,
Двухнедельная юная луна,
От тебя цветает светлая весна,
От тебя, ангел-хранитель мой,
От тебя бессмертья ожидаю жизни...

ხმები.—კარგია, კარგი! ვაშა! --როგორ ჩქარა გადა-
თარგმნა!

დაარსა (პუშკინის დაბლა) ეს ყველაფერი კარგია, მაგრამ... უთქვამთ მე რაღა მეშველება? აი, ხო ხედვით, ვეღარ მოვიტონინე და როგორც ქალი ავერიალდო... მაგრამ თქვენ გულთა მზილავს რა დაგეჰალბათ... და აი თქვენ მიღებართ... ხვალ კალიასკა გაგაქროლებს საქართველოდან...

პუშკ. იცით ერთხელ ერთ ქალს რა მივეწერე? **ღარია.** რა?

პუშკ. მე აღარ ძალმიძს აწ შეყვარება ოხვრა და კენსაც აღარ შემეფერის, ცრემლებს და ფიცებს აღარ ვუჯერი, გულში იმედი აღარა მღერის.

ღარია. სასტიკად მოქცეულხართ...

პუშკ. (განაგრძობს) მაშწყინდა ჩემი ბოროტვა, ცულქობა. თვენც ხომ მოაწყინდათ ღილატი, ფიცი.

ღარია. ნუ იეუბნებით, ნუ!

პუშკ. სიყვარული სძლებს სამ კვირას მარტო ეს ხომ ორივემ ჩვენ კარგად ვიცით.

ღარია. ოჰ, რა საშინელებაა, რა საშინელება! (თავს ჩაჭკიდებს; ამ დროს პუშკინთან მიდის ვინმე მომღერალი ქალი და უმღერის).

„სიყვარულო, ძალსა შენსა ყველა მონებს, არსებს რაცა, ყველა მის წინ მუხლსა იდრეკს ეგო, ბერი, მეფე, ყმაცა!“

პუშკ. ნუ მღერი, ტურღავ, ნუ გამაგონებ საქართველოსას ჰანგებს მუწუხარეს, ნუ გამახსენებ, ნუ მომაგონებ სხვა ცხოვრებას და შორეულ მხარეს.

ღურაფი. (ყაფლანს) ნიძლიგი, რომ მე უკეთ ვიმღერო. აი ათასი მანეთი დავცემთ თითულმა მოგებულის სასარგებლოთ.

ყაფლან. არ გევიბრებები, ძმაო, არა... აი თუ შეგძლია ეს გამომართო და ვადაპკარ, ეს აჯობებს. (აწყლის ყანს) ბელფიუ!

პუშკ. არა, მავს ისა ჰვითხეთ, როგორ აბირებს ასი ათასი მანეთის შოვნას? ღურაფ! როტშილდს რომ მიმართოთ...

ღურაფი. ვანა მავაზე არ მიფიქრინა...

პუშკ. მერე?

ღურაფი. ვითქერ მივეწერ ისეთ რასმე, რომ გავაცინებ. თვითონ ის ანელოტი ელირებოდა ასი ათასი, მაგრამ ბერი დაბრკოლებდა.

პუშკ. მე ესლა რას ფიქრობთ?

ღურაფი. ისეც ინგლისელებს მიემართო.

ყაფლან. ბელფიუ!

ღურაფი. ასე უნდა მივეწერო: ინგლისელებო! ათი ათასი მანეთი დავცე სანაძლოთ. რომ თქვენ ასი ათას მანეთს მომცემთ მეთქი და ნუ წამაგებინებთ ამ თანხას, ვიცი თქვენი დიდსულოვნობის ამავეი და იმედი მაქვს მეთქი. ესლა, ალ. სერგეიჩი, ისა მაქვს სათხოვარი, პეტრებურგს რომ ჩაბვლო, ინგლისის ელჩთან მიშუამდგომლეთ, მხოლოდ პატიოსანი სიტყვა მომეცით, რომ ამ ფულს თქვენ არ მიითვისებთ.

პუშკ. ოო, პატიოსანი სიტყვა!

ღურაფი. მართლმაც აბა, შენ დავკაც! (მეგარმონე უკრავს, ღურაფი კამარინისკის ჩაბუქნავს).

პეკ. (იტყობა ვანგარძობას დაწყებულ საუბარს) აბა, ელიზბარ, რას ბრძანებთ, რასაკვირველია, გიორგე დიდი...
ელიზ. მე არ ვამტკიცებ, მხოლოდ ბაირონი სჯობს მეოქო, შეუთრებელი და ბობოქარია...

პეკ. ბაირონი გიორგეს გავლენას განიცდიდა. არა, ალ. სერგეი?

პუშკ. ვე მართალია. ფაუსტიკ დიდათ აწფოთებდა ჩაილდ პაროლის აზროვნებას. ორჯერ სცადა ბაირონიშა შეშქირობებოდა რომანტულ პოეზიის ამ ბუმბერაზს და ბოლოს ბიბლიურ იაკობიეთ კოპილი დარჩა.

შემაღლის მახაზიარა.

მესტერი. დიდება და გამარჯვება ყაფლანს მოწყალესა დღევანდელმა მისცეს სხვებსაც აქა ბრძანებელსა.

ერთი ზადა ამავსე მომაწოდებ ხელსა (აძღვენ) მაშ ეს ყველს გაგვიბაროს კიდედ დღევანდელსა (სგამს).

პუშკ. (წამოხატება, მიდის მესტერიგისთან და სინჯავს საკრავს) აბა, ეს მშენებებება, საუცხოო!

მესტერი. (პუშკის) შენი სახელი მაჩუქე...
მაიახებენი: ალექსანდრე, ალექსანდრე!

მესტერი. ალექსანდრე იდღერძებოდ, მოკცემოდეს ბედი კარგი, ბერი ბნა და ბერი სთესო არა გქონდეს გულში დარდი. სულ ტკილად გიმღეროდეს, პირზე მოგდიოდეს ვარდი, სამთხისა კლიტე გქონდეს, ქვიცის სახატებელი ფარდი!

ხმები. მიდის, მიდის, გეტოვებს!
მესტერი. აბა, ჩემო ალექსანდრე, რაზე გეტვობ ასე ადრე?...
 ქალები რომ ვადტერიო, ყელი რაზე გაოგვოდდრ!

(სიცილი, უხარია პუშკის. პუშკინი ხარხარებს, ფულს აჩუქებს)

გადღერძებოდეს, კნიაზ ყაფლან, მოკცეს აზაბის დღენი, ვაკოტხლოს... ამიერდგან ფრჩხილც ნუ წამოტყენია! დავიფაროს შოშისგან, შენ სახლში შიშოლისგან, დავორებული ქვისგან, აელღებულა წლისგან, კახა პალის შარისგან... (სიცილი)

პუშკ. აი ჩვენი წინაპარი! ჩვენი, პოეტებისა... ქართ-ველებსაც მყოლით მაშ ტრებდებოდნენ... ხშირად უფუ-ოდ ხალხის ამაღლვებელი შიარებუც გაქმნდათ ხალხში.

ელიზ. ცხადია, უამისობა არ ექნება... ხშირად პოლი-ტიკური საჩუქიც ქონდათ მაგათ მესტერიულს.
მესტერი. ალექსანდრე ჭევაჭევა, გონიერო და ქვი ნო, შენ გაქებს მოლეთის ხალხი დიღვ ცსა ვეძახიანო.
 შენ მესეს ერთი გვიბ-ძენ ჰასუსს არ დავგვიავიანო:

გადატრიოლდა ქვეყანა, ჩარხი უკულმა ტრიოლეს, ვირა ბულბულდერ უსტენს და ბულბული ვირებ ღრილდეს. აღარ არჩვედ ავ-კარგსა, ყველას ერთგვარად სჯიანო, ცუდსაც ხომ გვთხოვენ ჰასუსსა, თუ გესცე არ ჩავეთვლიანო. თუ კი რამ ჩვენ გვებადა, თაიგსკენ ჩავეთვლიანო ჩვენს მამულს თავზე სხვა აზის, ჩვენ აღარ გვეკუთვნიანო.
 (ღოდაშვილმა გადასცა მესტერიის შიარის შინაარსი პუ-შკის).

პუშკინი. (აჩქარდება. მიდის თავის ალაგას, ღვინოს დაისხამს). ტოლუმბაშო! ნება მომეცით! (ყაფლანი ეთან-ხმება) მე სრულებით ვერ ვიცნობდი საქართველოს... რაც აქ ვნახე... ერთი თვალის გადაღლებითაც... მარწმუნებს, რომ ამ ხალხს დიდი მომავალი აქვს... ორი ათასი წელიწად-ღე მეტი საუკეთარი სიცოცხელი უტოცხლია, საუკეთესო იდგენისათვის თავი ვანწარავს და წამებულა, უდიდესი ნიჭიერება ვამოუღერია თავის ქნილებებში, თქმულებებში, შეუქმნია დიდი მოაზროვნენი... ეს ხალხი არ მოკვდება და რუსეთის ვალია იყოს მისი მომე, მისი გულის წრფელი მგობარი კირსა და ლხინი... აი უდიდესი მოვალეობა რუსეთისა საქართველოსადმი... მე ვცვამ ამ მშენიერი ქვეყნის აუჯავებისათვის! (ხრიალი, ვაშა, სიმ-ღერა).

პეკ. ვთხოვთ ყურადღებას რუსეთის ხალხი, რომელიც ჯერ ესე ახალგზრდა ისტორიულთა, რომლის ყაფლ-შიაც დიდი შესაძლებლობანი მალე ვააყვირებს ციკოპ-როიას დიდი მომავალით, იგი გუშაათად დავდგმის მრავ-ელ ერთა შექიერებას, მის ჩრდილში შეიჩრდილებენ ცხოვრების სიციხისგან შევიწროებულნი. დღეს კი ამ დი-დი ხალხის საუკეთესო შვილს საქართველოსი უტყადებ ჩვენს ღრმა პატივისცემასა და გულთოდ სიყვარულს.

(პუშკის მიართმევენ ვარდ-ყავილებით შევკლს სავარ-ძელს და დადნის გვირგინს, რომელსაც თავზე ადგამენ სთფიო და ბაბუცი).

ყაფლან. გადადნის შენ, დილო პოეტო, ორი უმანკო ახალგზრდა ერთი წარმოზადგენელი რუდმივი ცემბა-მო-სილებისა და მეორე ადამიანის აზროვნების მუდმივი აღ-ფრთოვანებისა და წინსვლისა! (თავის ჯგუფს) ბელფიუს!

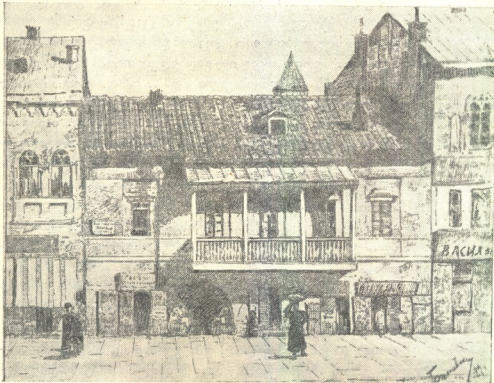
ღოდაშვ. დილო პოე *ო! მიიღე ჩვენგან ნიშნად პატი-ვისცემისა ეს მცირეოდენი: საქართველოს ისტორიის მო-კლე მიმოხილვა, შედგენილი თვით ალექსანდრე ჭევაჭე-ვის მიერ რუსულ ენაზე, ვარევე მოკლე მიმოხილვა ქარ-თული მწერლობისა შედგენილი დნიტრი ყვიფიანისა და ჩემ მიერ, ისტორიულ ნარკვევი საქართველოსი რუსეთ-თან შეერთების ისტორიისა, ახალგზრდა მეცნიერ პლა-ტონ იოსელიანის მიერ შედგენილი და ჩემი დიდი ხნის შრომის ნაყოფი ფილოსოფიის კურსი I ტომი. თქვენ ამ-ბობდით, რომ ყველაღერი ე) გაიტტებეთ...

პუშკ. (დიდათ ალღებებულა) გმადლობთ, დიდათ გმადლობთ!... სხვა დღე არ მახსოვს ამისთანა... გმად-ლობთ, დიდათ გმადლობთ! (იოხებევა) უკვე ვხედავ რო-გორ მათყაბენ, როგორ უტყვარათ და ეს დიდათ ზე-დნიერს მხდის... (ტრელები ერევა, ჩაჯდება).

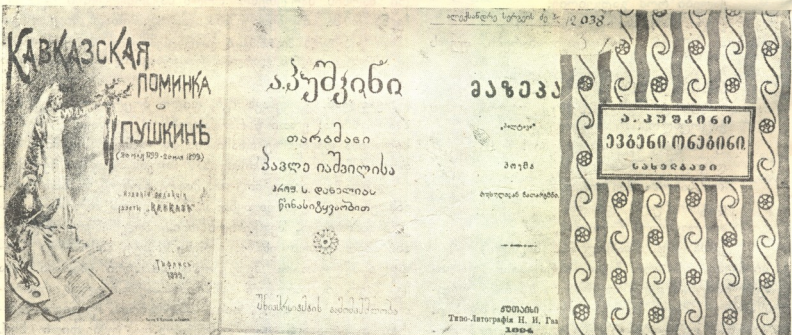
გაგრელოვები. (ბეგთაბეგოვს დაბლა) ხელავთ, პოეტო, რა ამბები ხდება! ეს ყოველივე უნდა ვაცნობოთ გენერალ სტრეკალოვს... თქვენ აქ იყავით, მე გავიპარები... (ვადის).
პუშკ. (ოუცრად წამოდგება, წელში გაიშართება, ბედნიერი სახით).

ძეგლი ავიგე ხელთუქმენელი, მარად უკვდავი, არ შეგერდება მის ბილიკზე ხალხისა დენა...
 არა, საეცებით არ მოვეკედები, არც სულ გავგვრები და სული ჩემი აღთქმულს ჩანგში ხრწნას გადაარჩება. დიდხანს შევირჩენ სიყვარულსა და ხალხის ქებას,

რადგან ხალხს ჩანგით კეთილს გრძნობას გულს უღვიძებდი.
 მკაცრ, უეაშურ დროს ვაღიღებდი თავისუფლებას, დავრდომილთ მიმართ ღრმა სიბრაულეს უჭადაქებდი. რუსეთს დიადსა მოედემა ჩემი სახელი, მუნ ყველა ხალხთა ენა ჩემზე ამეტყველდება!
 (სიჩუმე. თითქოს დამსწრეთ შევიგნეს წინასწარმეტყველური სიტყვების სიდიადე. მხოლოდ დარია მიიღის პუშკინთან დამოწიწებით ხელზე ეამბორობა).

სახლი, სადაც ცხოვრობდა პუშკინი თბილისში უფენსას

პუშკინის დაბადების 100 წლის თავზე თბილისში გამოცემული სახლივარი რუსულად და პუშკინის ნაწარმოებთა ქართული თარგმანების თავფურცლები

ილია ჭავჭავაძე პუშკინის მთარგმნელი

ილია ჭავჭავაძის მუშაობა, როგორც მთარგმნელისა, მეტად საუკუნისმო ეტაპა წარმოადგენს მის შემოქმედებაში. იგი გვაცნობს იმ პოეტურ გარემოს, რომელიც იზიდავდა ახალგაზრდა გეოსანს მის დიდი ლიტერატურული ცხოვრების დასაწყისში. ამ თარგმანებში ჩვენი ვეცნობით ილიას იდეურ ინტერესებს, მხატვრულ-ესთეტიკურ შეხედულებათა დადგენის პროცესს და იმ ფართო დიაპაზონს, რომელიც ახსიათებდა მას ევროპული და რუსული პოეტური კულტურის საუკეთესო მიღწევათა ათვისების დროს.

ილია ჭავჭავაძის მთარგმნელური მუშაობა განსაკუთრებით ინტერესური იყო მისი ახალგაზრდობის პერიოდში. უმეტესობა მისი პოეტური თარგმანებისა მოდის 1857—61 წლებზე, იმ ხანაზე, როდესაც ილია ითვლებოდა პეტერბურგის უნივერსიტეტის სტუდენტად.

ამ დროს ილია თარგმნის ვეტეს, ვალტერ სკოტს, შილოესს, ჰეინეს, რიუჟერს, ანდრე შენიეს, ტომას მურის, რუსი პოეტებიდან იგი გულმოდგინეთ მუშაობს ლერმონტოვისა და პუშკინის შემოქმედებაზე. ლერმონტოვიდან ილიამ თარგმნა პოემები: „ჰაჯი-აბრეკა“ და „მწირო“, ლექსებიც: „სიზმარი“, „წინასწარმეტყველი“ და „ციცაბო კლდე“. პუშკინის თხზულებათაგან ილიას გადმოთარგმნია მხოლოდ სამი ლექსი: „ქუმბარიტება“, „ანგელოსი“ და „წინასწარმეტყველი“.

საუკუნისმოა, რომ ილია პუშკინის თარგმანებზე მუშაობდა 1858 წლის ხაფხულში, იფინის-იფინისში, როდესაც იგი იმყოფებოდა ს. ტიარლეოვში. ლერმონტოვზე მუშაობის იგი უფრო გვიან შეუდგა, 1859—60 წლებში.

საერთოდ, უნდა ითქვას, რომ სტუდენტობის პერიოდი განსაკუთრებით ნაყოფიერ ხანად ითვლება ილიას პოეტური შემოქმედებაში. ამ დროს მან შექმნა თავისი პოემები: „აზრდობი“, „დედა და შვილი“, „რამდენიმე სურათი ყაჩაღის ცხოვრებიდან“ და თავისი ლექსების საუკეთესო ნაწილი, რომლის რიცხვი ექვს ათეულს აჭარბებს.

საკვირველი არ არის, რომ ასეთ ინტენსიურ შემოქმედებითი მუშაობის დროს, იგი განსაკუთრებული ენერგიით ჰკიდებს ხელს პოეტურ თარგმანებსაც.

განსაკუთრებით საყურადღებოა ილიას არჩევანი პუშკინის ლექსებზე. იგი თარგმნის სხვა ლექსებს შორის პუშკინის ცნობილ „წინასწარმეტყველს“. თავისი მომავალი დიდი პოეტური მისია ახალგაზრდა ილიას კარგად ჰქონდა ამ დროს შეგნებული, ამიტომ იგი პუშკინის ლექსში ეძებდა თავისი გრძნობებისა და მისწრაფებათა შესატყვის იდეებსა და წინაარსს. ეს ლექსი პუშკინისა, მართლაც საუკეთესოდ უპასუხებდა დიდი ქართველი პოეტის წინასწარ დასაბუღ მიზნებს:

... და როგორც მკვდარი, უდაბნოს ვიწვექ
და აღმიძაბა უფლის ხმამ: აღსდექ,
წინასწარმეტყვე! სკვრტდე, ისმონდე,
ჩემის ნებითა აღივსებოდე,

და მოივლიდე რა ხმელთა და ზღვათა, —
სიტყვითა გულუმს უნთებდე კაცთა!..

(„წინასწარმეტყველი“)

ორი წლის შემდეგ, სტუდენტობი ილია პოვოლოვსკის სწერის თავის შესანიშნავ ლექსს „პოეტს“, რომელიც წარმოადგენს სამოციან წლების ქართულ პოეზიის ნამდვილ მანიფესტს. ამ ლექსში, მეთაური ახალი ქართული ლიტერატურისა, პირველად იძლევა სახელმძღვანელო პრინციპებს ახალი პოეტური თაობებისათვის, ძირეულად განსხვავებულს რომანტიულ სკოლის ეპიკონთა შემოქმედებისაგან. აღსანიშნავია ამ ლექსის დედა აზრის სახალხოვე პუშკინის „წინასწარმეტყველის“ შემომოყვანილ სტიქონებთან:

„და მოივლიდე რა ხმელთა და ზღვათა
სიტყვითა გულუმს უნთებდე კაცთა“.

ილია პოეტის დანიშნულებას ხედავს ერის წინამძღვრობაში, თავისი დამატარული ხალხისათვის „ტანჯვის ცრემლის მოწმენდაში“ და არა უსაგნო მხათონებასა და თეითიმინურ სიმღერაში:

„მისთვის არ ვმღერ, რომ ვიმღერო
ვით ფრინველმა გარეგანმა,
არა მარტო ტკილი მხათონებას
გამომგზავნა ქვეყნად ცაშა“.

ესაღიდა, ეს სტიქონები ილიას ძალიან აახლოვებდა პუშკინთან, რუსეთის გენიალურ პოეტთან, ახალი რუსული ლიტერატურის ფუძემდებელთან, რომელმაც შექმნა ცარიზმის წინააღმდეგ მიმართული, ზიზლითა და შეუპოვებელი სიძულვილით აღსავსე პოეტური შედეგების მთელი რიგი.

ახალგაზრდა ილია საუცხოოდ იცნობდა და აფასებდა პუშკინის შემოქმედების სიდიადეს. მას უყვარდა პუშკინის ლექსები, ხშირობდა მის სტიქონებს ეპიგრაფად, როგორც, მაგალითად, ალექსანდრე ჭავჭავაძისადმი მიძღვნილ ლექსში:

„Его стихов пленительная сладость
Пройдет веков завистливую даль“.

გამარჯვებულმა მუშათა კლასმა მემკვიდრეობად მიიღო ძვირფასი საგანძური კლასიკური პოეზიისა. იგი აფასებს და პ. ტეტეს სცემს წარსული პოეტური შემოქმედების უდიდეს მიღწევებს, გაცოცხლებით უფრო მეტად, ვიდრე რომელიმე მისი წინამორბედი კლასი. პუშკინიც და ილია ჭავჭავაძეც თავისი შემოქმედებით ახლობენ ირიან ჩვენი ხალხისათვის. მათი სახლებიც და მათი მემკვიდრეობა შესული არის სამპოთა ლიტერატურის რკინის ფონდში, როგორც უკვდავი ძეგლებანი, რომელთა ცხოვრება პუშკინის სიტყვებით რომ ვთქვათ, — „Пройдет веков завистливую даль“.

აღმსახურებელი პუბლიკა აღმსახურებელი ჟურნალი

ყოველივე ის, რაც ჩვენ საქართველოში პუბლიკის ყოფნის შესახებ ვიცით, უმთავრესად ეყარება მის ანტიპათიურობას არხუმში, რომელიც დაწერილია აქ ყოფნის რამდენიმე წლის შემდეგ. ამის გარდა ის არსად არ იხსენიებს ამ ამბავს (მისი წერილები საქართველოში ყოფნის შესახებ არ შენახულა).

ეს ცნობები საქართველოზე უარესად მწირია. აქ მთელ რიგ შემთხვევებში იგრძნობა, რომ ავტორი რაღაცას არ ამბობს ბოლომდე, არა ჩანს მოვლენათა შეფასება; ძველ მეგობრებთან, უმთავრესად დეკაბრისტებთან ან ამ მოძრაობის მონაწილეებთან შეხვედრების დროს მათი სახელები ინიციალებით არის დაბალული; დღევანდელ, რომელიც პუბლიკა გაატარა თბილისში, საითყნაც ასე მოიწერა, ძალიან ცოტა რამ არის ნათქვამი. აგრეთვე ცოტა ნათქვამი ცნობილ ქართველ პოეტ ალექსანდრე ჭავჭავაძეზე.

„მოგზაურობაში“ ცნობების ასეთი სიძნეწე ნაწილობრივ უნდა იხსნას იმ ამბებით, რომელიც კავკასიის არმიის მოხდა პუბლიკის იქიდან გამგზავრებისთანავე და აგრეთვე საქართველოში მომხდარი ამბებით 1832 წელს.

იმ დასწინა, რომელიც მიმართული იყო დეკაბრისტებისადმი—სურთი მხარობის შესახებ არმიის, —გამთავრება დეკაბრისტთა უმრავლესობის დასჯა. ისინი გადაიგზავნენ შორეულ ვანისონებში. ხოლო პუბლიკის უახლოესი მეგობარი—ნ. რავესკი დააკტიმირეს და მალე თანამდებობიდანაც მოხსნეს. აქამდე ე. კავკავაძეს გამოცხადებული ჰქონდა საყვედური ბაიანეთის პაშა-ლიქში (ოლქუ) თითქმის განკარგულებათა გაცემისათვის.

1832 წელს აღმოჩინეს „მოგზაურობის საწინააღმდეგო“

შეთქმულია საქართველოში, სადაც ცენტრალური დეპუტატები იყვნენ მასწავლებელი დროის ისეთი გამოჩენილი პიროვნებანი,—პუბლიკის უსათუოდ ნაცნობი თბილისელი,—როგორც ალექსანდრე ჭავჭავაძე, ვახტანგ და გრიგოლ ორბელიანი, პ. ზავილეცკი, სოლომონ დოდაშვილი და სხვა. ამ დასჯილ პირთა მოხსენებლობა „მოგზაურობაში“ შეიძლება აიხსნას იმით, რომ პუბლიკის არ სურდა კიდევ უფრო გაერთიანებინა პატიმართა მდგომარეობა, როცა გამოირკვეოდა მათი კავშირი პუბლიკისთან,—როგორც შეთვალსურების ქვეშ მყოფთან.

მხოლოდ ახლა, როცა ერთის მხრივ პუბლიკის შესწავლამ თავის განვითარებას მიიღწია და მეორეს მხრივ, როცა არქივებში შესვლა შესაძლებელი გახდა,—შეიძლება შევეხებით ისეთ საინტერესო პიროვნებას, როგორიცაა ალექსანდრე ჭავჭავაძის და პუბლიკის ურთიერთდაზოკილებებზე.

საარქივო უხეი მასალა ალექსანდრე ჭავჭავაძეზე, რომელიც თანამედროვე საქართველოსა და სამხეთის ცენტრალურ არქივებში, თვალნათლივ გვიხატავს ჭავჭავაძის მრავალფეროვან სამსახურებრივ საქმიანობას.

მისი ნამსახურებით სია (დაცულია საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალური არქივის საქმეებში) სხვათა შორის აღნიშნავს, რომ იგი 1811 წლიდან 1817 წლამდე იმყოფებოდა ლიბინ-გვარდის გუსართა პოლკში, რომელთან ერთად აქტიურ მონაწილეობას იღებდა საზღვარგარეთელ ლაშქრობაში ნაპოლეონის წინააღმდეგ და ყველა დიდ ბრძოლაში, როგორც ლეიპციგთან, პარიზის აღებაში და სხვა. ეს ფაქტი განსაკუთრებული ყურადღების ღირსია.

გუსართა პოლკი, რომელშიაც ჭავჭავაძე მსახურობდა, იღებდა ცარსკოე სელოში და მის მიდამოებში, სადაც კვლავ დაბრუნდა 1814 წლის ოქტომბერში საზღვარგარეთელ ლაშქრობაში შემდეგ, ამავე ცარსკოე სელოში იყო ლეიპციგის ბრძოლაში, რომელშიაც პუბლიკის წყევლობდა. დიდი იყო პოლკის ოფიცერთა გავლენა ლეიპციგზე წარმართებით ლაშქრობის შემდეგ. ამ ოფიცრობას არ დაუყარავს თავისი დარღმინდობა და რუსეთში დაბრუნდნის, როგორც პროგრესული ძალა, დასავლეთის იდეებით გამსჭვალულნი.

იმ ხანებში პუბლიკის გეტაცებული იყო გუსართის მსწორედ იმ დროს ეკუთვნის მისი ლექსი: „გმ. გ. ლიხისადმი მიმართავაში“, „მხედარი“ და სხვა მიძღვნილ ლექსი გუსართისადმი.

გუსართა პოლკის ბევრი ოფიცერი უკვდავყო პუბლიკის თავისი ლექსებით. ასეთებია: ზუგოვი, კავრინი და მოლოსტოვი, საბუროვი და სხვა. პუბლიკის მეგობრული ურთიერთობას გუსართა პოლკის ოფიცრებთან მოწმობს მისი წერილი ზუგოვისადმი, სადაც ავტორი იგონებს ლექსის დამთავრების დროს, „განვლილი წლების მძურ შეხვედრებსა და მეკობრობას“.

ამ პოლკის გუსარტიდან, რომლებთანაც პოეტის გუდაწრეული მეგობრობა აახლოებდა და არა დროის გატარება, არიან ნ. რავესკი, პ. კავრინი და პ. ჩადაივი. რავესკისთან პუბლიკის ჰქონდა უღრესად მეტილო მოგზაურობა, რომელიც მთელს სიცოცხლეში არაერთი არ შეცვალა; რავესკი იყო პუბლიკის ლიტერატურის სახელმძღვანელო ერთერთი მთავარი მრჩეველი. კავრინი—ყოველგვარიგნული სრულგნული, რომელიც თავზეხელაღმდეგ გუსარის მანტიაში შესძლო შეენარჩუნებინა დიდი ინტერესი ლიტერატურისადმი (მისი წერილები ტეპლიკოვთან). პუბლიკის მას უძღვნა თავისი გულწრფელი წერილები, ჩადაივიც უძღვნდა ავტორს გათქვა როგორც ფილოსოფიური წერილის სახეობა; მის შესახებ პუბლიკის თავის დღიურში აღნიშნა, რომ მასთან მეგობრობამ მისი ბედნიერება მიანიჭა. პუბლიკის სამი წერილი მისგან მათ შორის ისეთი ძლიერი წერილი, როგორიც არის „Люблю, надежды тихой славы“, ყველაზე მეტეკველურად მოწმობს, თუ რა გავლენა ჰქონდა პუბლიკის ჩადაივის, რომელიც ასაკით მასზე ხშირი იყო.

ამ პირთა წრეს მეტილო უკავშირდება ამავე გუსართა პოლკის ოფიცერი ალექსანდრე ჭავჭავაძეც. პუბლიკის

გაბრიელა
გაბრიელა

კინი მას უთოოდ იცნობდა. პუშკინი, რომელიც იმ დროს დარეაზიისა და ქუკიესკის მიერ უკვე ნიუთი და-ჯილდოვებულ პოეტად იყო აღიარებული, რასაკვირვე-ლია, უფრო ახლოს დუკაევირდებოდა ქვეყანაძეს, რო-გორც პოეტი პოეტს. ლიცეისტები რომ იცნობდნენ ქვე-ქაიადეს, ამაზე ლაპარაკობს ბარონ ტორნას,—ცარსკოე სელოს ლიცეის მოსწავლე,—თავის „მოკონგეზაში საქართ-ველსა და კავკასიის შესახებ“. პუშკინის ლიცეელი ამზა-ნავი ვ. ვოხლოვსკი მას მოხსენებელი ჰყავს როგორც ქვე-ქაიადის ძველი ნაცნობი.

დღემდეც გაემეფულია შემცდარი აზრი, თითქოს ა. პუშკინი საქართველოში ჩამოვიდა მოულოდნელად, წუ-თის შთაბეჭდილებით. ეს სრულადაც არ არის სწორი. საქართველოში და ფრონტზე გამგზავრება პუშკინს დიდი ხნით ადრე ჰქონდა განზრახული და ამ განზრახვის იგი გეგმაშეწონილად ანხორციელებდა. ამას ადასტურებს მისი თანამედროვეების (ფ. პ. ფონტონი და სხვ.) ცნობები. ამას მოწმობს ის ცნობაც, რომელიც აქაურ ვაზეთ „ტიფ-ლისიეი ველომოსტია ათავსება: იგი სწერდა (№ 17 1829 წ. 26 აპრილს): „ჩვენ აქ მოველით ერთერთ ჩვენს საუკეთესო პოეტს, მაგრამ ეს იმედი, ესოდენ საამაყო კავკასიის მხარის მოყვარულთათვის, გააქაწყულა რუსე-თიდან მიღებულმა უკანასკნელმა წერილებმა“.

პუშკინი თბილისში ჩამოვიდა ამ განცხადების გამო-ქეიციების ერთი თვის შემდეგ. ყოველ ექვს გარეშეა, რომ პუშკინის ინტიმური მეგობრები, რომლებიც მისი ჩამოსვლის შესახებ გაფრთხილებული იყვნენ—ელვადნენ მას თბილისში. ამ დროს აქ იმყოფებოდა ა. ქვეკვაძეც, სადაც მუდმივად ცხოვრობდა მისი ოჯახი საკუთარ სახლში (ახლანდელი რუსთაველის პროსპექტი, სახლი, სა-დაც ამჟამად პროფკავშირებია მოთავსებული). მან იმ დროს მიატოვა სომხეთის ოლქის უფროსის თანამდებობა. ქვეკვაძე რომ სწორედ თბილისში იყო, ამას ადასტუ-რებს მისი საკუთარი ხელით დაწერილი წერილი სომხე-თის კათალიკოსისადმი, რომელიც მე ეჩმიანის არქივში აღმოვაჩინე. ამ წერილში ქვეკვაძე მადლობას უხდის კათალიკოსს, იმისათვის, რომ მან პატივი სცა მის სი-ძეს ა. გრიბოედოვს, როცა მისი გვაში ექმიანობი ჩა-მოასვენეს და მიცვალებულს სახეით პანაშვიდი გადა-უხადეს.

ამ წერილში ქვეკვაძის ხელით არის აღნიშნული: „თბილისიდან 1829 წ. 31 მაისი“. ეს სწორედ ის დროა, როცა პუშკინი თბილისში იყო.

როცა ა. ქვეკვაძემ სამსახური მიატოვა საომარი მოქ-მელების ფრონტზე, ის დაქაოდიდა კახეთის სამხედრო-სანაპირო უფროსის თანამდებობით (1829 წ. 15 მაისი-დან) და ჩვენს მიერ აღწერილ დროს ემზადებოდა ახალი სასახურის ადგილას გასამგზავრებლად, რომლის რეზი-დენცია იყო დამა ყარაღაჯი.

სინამდვილესთან ახლოა ოფიცერ ხანენოკოს მოგო-ნებანი კახეთში პუშკინის ყოფნის შესახებ. უნდა ვიფიქ-როთ, რომ პუშკინმა ქვეკვაძესთან ერთად იმოგზაურა კახეთში, დაჰყო იქ დაახლოვებით ერთი კვირა და მო-ასწრო ქვეკვაძის საუცხოო მამულის წინანდალის დათ-ვალეირებაც (თეთრი ქვეკვაძის ზუსტი ტრანსკრიპცია).

ყარაღაჯი, სადაც რამდენიმე დღით გაემგზავრა პუშ-კინი, აგრეთვე წარმოადგენდა ნიეეგოროდსკის პოლკის მთავარ ბანაკს. ეს პოლკი მაშინ მონაწილეობას იღებდა თურქებთან წარმოებულ ომში. პუშკინის ჩასვლის დროი-სათვის იქ დარჩენილი იყო მხოლოდ სათადარიგო პოლკი, რომელიც კადრებს ამზადებდა და საგუშაგოებს იცავდა. ყარაღაჯში პუშკინი თუ ვერ შეხვდებოდა დეკაბრისტისა-თვის გადასახლებულ თავის მეგობრებს,—ორციკისა და ჩერნიშევს, რომლებიც იმავე პოლკში მსახურობდნენ,—ყოველ შემთხვევაში თავისი ძმის ნიეეგოროდსკის პოლკის პორუჩიკის ლევის მეგობრებს მაინც ნახავდა.

პუშკინის და ქვეკვაძის მეგობრობა, რომელიც ცარ-სკოე სელოში დაიწყო, უნდა ვიფიქროთ, უფრო განმტ-კიცდებოდა ლიტერატურული ინტერესების ნიადაგზე მას შემდეგ, რაც პუშკინი საქართველოში ჩამოვიდა.

თუ მხედველობაში მივიღებთ იმას, რომ სომხეთის ნახვის შთაბეჭდილებით (1828 წ.) ა. ქვეკვაძემ დაწერა შესანიშნავი ლექსი: „გოგჩა“, ჩანს მას ლიტერატურული შემოქმედება არ შეუწყენებია იმ წლებშიაც კი, როცა პა-სუხსაგები აღდგომა ეკავა მეფის ჯარში (1830 წ. ქვეკვაძემ სამსახურიდან გამოვიდა).

იმ დროს დიდი პოპულარობით სარგებლობდნენ ქვე-ქაიადის ანაკრეონისებური ლექსები, რომელთა უმრავლე-სობა მაშინვე გადაჭკონდათ მუსიკაზე და მღეროდნენ სა-ხალხო მომღერლები.

ერთი პოეტის ბეჭდვები

პუშკინის „კავკასიის ომის“ პიკები ქართული თარგმანი

1829 წ. 27 მაის თბილისში ჩამოსულმა რუსეთის გამგებელმა მწერალმა ალექსანდრე სერგეის-ძე პუშკინმა თან ჩამოიტანა ნაწილი თავისი ლიტერატურული არქივისა.

პოეტი მ. იუზეფოვიჩი სწერს, რომ:

„... პუშკინს თან ჰქონდა სამგზავრო ჩემოდანი, რომლის ძირი მოფენილი იყო სხვადასხვახაირი ხელნაწერებით. როცა ჩვენ ვთხოვეთ მას—წაიკითხა ჩვენთვის ჯერ კიდევ გამოუქვეყნებელი „ბორის გოდუნოვი“ და უკანასკნელი ადგილები „ონეგინისა“, მან თავისი მხას ლევის და მე მოგვცა ნება გვეხოვა ამ ჩემოდანში ის, რაც ჩვენ ასე გვინტერესებდა. ჩვენ მასში მალე აღმოვაჩინეთ: „ბორის გოდუნოვი“, ნაწყვეტები „ონეგინისა“, ცალკეულ ფურცლებზე დაწერილი და შესანიშნავი სუფთა ავტოგრაფი „კავკასიის ტყვე“.

ყველა, ვისაც კი შესაძლებლობა ჰქონდა, მართავდა პუშკინის საპატენტოდ ნაღის, სადილს, საღამოსა და სხვ. პეტერ ხანკონოვიც, მ. იუზეფოვიჩის და სხვების მოწოდებით ამ მკერებზე პუშკინმა არა ერთხელ წაიკითხა თავისი „კავკასიის ტყვე“.

პუშკინის ქართულად „გადმოღქევა“ იმ ხანად თავგამოსაჩენ საქმედ გადაიტევა და შეიძლება თამაშად ითქვას, რომ არ დარჩენილა თითქმის არც ერთი პუშკინის თანამედროვე ქართველი პოეტი, რომელსაც არ ესინჯოს დიდებული მაგონის თხზულებების თარგმნი.

საქართველოს მუზეუმის პალეოგრაფიული განყოფილების ხელნაწერი ნომერი 2684, პატარა ზომის ლამაზად შეკრულ ალმანახის სახეს ატარებს. კრებული უმოკრესად წარმოადგენს მე-19 საუკუნის პირველი ნახევრის ქართველ მწერალთა თხზულებებს, რომელთა დაწერის თარიღი 1832 წელს არ სცილდება. თვით კრებული შედგენილი უნდა იყოს 1833 წელს.

პირველი კავკასიის ომი

„გარნა სხვა რიგად განესაზღვრა მას თვისი ბედი: სიზმარად უკვლოდ განეშორა ტუბილი იმედი, და თქვენც სატრონო, ოცნებანო უქნასკენლო, მტკუნველ განშორდით, შეიცქნით მისთვის უჩინო! მიცაყრდნობილი კლდებზედ თავით იგი მოვიღის, რათა მინუსტრის ბინდებნიდთან დასკუნეს მარადის, ყვავილი მისის სიოცხლისა ბინდ მოსილისა დანადრის აჩრდილს და სიგროლეს მხარისასა. დალაშქრა უკვე, მზეც მიტებს უკან ფარავს თვისთ სხივთა: შორით მოისმის ხმადონა შინ მომაგალიც; მინდვრით მუშაენი სინდვრითა მოვლენ აულსა აელვებენ რა შხისა შეუქმედ მკვეთრსა ცელღისა. მოვიდნენ უკვე, ჭობთა შორის ცეხლი ალიგზნა, და მკირ მიცდილ ბმადურობა მიღუღდა, მისწყდა; მოცულარს ყოვლი შუა ღამის განსვენებითა;

სხინებულ კრებულში საკმაოდ დიდი ადგილი აქვს დათმობილი ნ. ზარათაშვილის სკოლის ამხანაგსა და უახლოეს მეგობარს, პოეტსა და პუბლიცისტს მიხეილ თუმანიშვილს (1818—1875), რომელიც იმ ხანებში იყო მაშინვე თბილისის პირველი გიმნაზიისა.

კრებულის 16—18 ფურცლები უკავია პუშკინის „კავკასიის ტყვეს“, რომელიც უწინააღმდეგე სათაურს ატარებს: „პოემიდან კავკასიის ტყვე“ და ხელმოწერა არილია ამგვარად: „რუსულით თავი დ. მ. თუმანიშვიტი“.

ვიღრ თვით ტექსტს გადმოვიწერდით ავღნიშნავთ პოემის „კავკასიის ტყვე“—დღემდე ცნობილ თარგმანებს.

პირველი ბეჭდვითი თარგმანი პუშკინის დასახლებული პოემისა ეკუთვნის ს. გურგენიძეს ცნობილი სათაურით: „კავკასიის პატრიარქი“, რომელიც დაიბედა 1862 წლის თურნალ „ციხეკარში“, მეორე ეკუთვნის ახალბაზა ვარდაცილილ პოეტს ვ. ვ. არაგვის ხაძე (იხ. ა. ს. პუშკინი—პოეტი. „ფედერაცია“ 1935 წ.).

მიხეილ თუმანიშვილი პუშკინის თანამედროვე ქართველ მთარგმნელთა შორის საკმაოდ გამოირჩევა. დღემდე ცნობილი იყო მის მიერ პუშკინიდან თარგმნილი შემდეგი თხზულებანი: „ბახჩისარაის შადრევანი“, „ადელს“, „ლაშქვა“, „გივი“, „გივი მოგზაური“, „ღონე-უჩანი“ (სცენები) და სხვა.

ამ სიას დღეის შემდეგ ემატება „კავკასიის ტყვე“ სამწუხაროა რომ ამ ალმანახში პოემის მხოლოდ ერთი ადგილია მოთავსებული.

ვერადიკის ვიტყვით იმაზე, თარგმნილი თუ არა მიხეილ თუმანიშვილმა პოემის დანარჩენი ადგილებიც. მოგვიყვას თვით ტექსტი ყოველგვარ ცვლილებების გარეშე:

გადმოჩინაქარებს მუნ კლით წყარო კამამბეთია; ნისლთ დაბანდელს მარად მნათე კავკასიის თოვლი... გარნა იღუმალ სით მოისმის ფეხთა შრიალი ამ მთიარის შეუქმედ, ამ სიწუმეს და ამ დღემილსა? განცირათა რუსი და იხილა წინარე თვისსა მღკამე ყმაწველი ჩერქეშენცა ღმობის ბადრითა, ნაწის მოკითხვით და ღიმლით მშვიდით, წყნარითა, დღემლით უმხერს იგი ქაღსა და ჰგონეს ესრეთ: ეს არა სიზმარი, ამ ხატებდ ფიქრთა მღეღვარეთ, მუხლთ-დადრეკილსა, მთოვარისგან განცისკროვნებულს; შებრალბითა ჩერქეშენცა მასთან სვენებულს ბაგეთან მიაქეს თეთრის ხელით გრლოი კმისი, გონათ ტანე მისცა დავიწვეხას სასმელი მისი; იგი ყურს უგდებს საამოსა უცნაურ ხმასა, და თვალს უსწორებს სახეღელსა ნარნარსა ქაღსა,

უცხოვნი ვინა ვერ მიმხედარა მისი გონება;
 გარნა ეს სახე ლობიერი დაწვეთ მღვდლებმა,
 ეს ნახის ქალის აარნარი ხმა მას ეუბნება
 განცოცხლდი ყრმაო და ანაზღად ყრმა ვაცოცხლდებმა.
 და რა ძალნი მან მოიკრიფა განგებულებით,
 აღმართა თავი და წყურვილი მოჰკლა კუმისით.
 შემდგომ კვავადე და ცაყურდნი ქვაზედ თავითა,
 და ზნელი მისი სახედველით ქალს მიმართვიდა,
 რომელიც დიდხანს ფიქრითა სასეი იჯდა მის წინა,
 თითქოს უნდოდა ტყვის გართობა და ნუგეშცემა,
 მარად ეამს სატრფოს მზე ბავენი განცხსნებოდნენ
 ოხვრდა იგი და მის თვალნი ცრემლითა აფრქვევდნენ.
 ვითა არჩილნი დღეთა დღოზედ მაღიან განვლეს,
 ტყე მწყემსთა შორის განატარებს თითქმის ყოველს
 დღეს.

იფარის იგი სივრილითა სიციხისა ეამსა
 მღვიმისა შინა მღვთვარესა, წყვდიადიანსა,
 ხოლო როს ლობი ვერცხლებრივი ბადრის მთვარისა
 გარდმოჰსკერეტს მძიმედ კენწეროდან მაღლისა მთისა,
 იღუმალ ტყეცა ჩერქეშენკა მოუტანს თაველსა,
 დღინოს, კუმისსა და ვით თოვლი სეტაკსა ფლავსა.
 აღვრსით იგი უწილავს ტყეცს იღუმალს ვახშამს,
 მასზედ ჰდრეტითა განაცატკობს სახედველს ნარნარს;
 დაჰსტრფის მას სიტყვით, უცნაურით მიუხედვერელი,
 ნიშან ჩვენებით, საუბრობით თვალთა და ხელით;
 დამღერს სიყვარულს ღიღინითა მთიულურითა
 და ზედნიერისა სიმღერითა ქართველურითა;
 სახე ტანჯვისა, სახე ცხადის მოუფენლობის,
 უცნაურითა ღალადებით გარდმოიციმის
 აუყვანებულის სიყრმით ქალის ბედნიერება,
 იყო სინაზე, სიყვარული, უმანკობა;
 გარნა დაჰკარგა ამოდ უკვე რუსმან სუვილი;
 აღზავანებულის ცხოვრებისა სურვილი ტკბილი;
 მას ვერ ძალ-ედევა ეპასუხნა, მკმუნვარის გულისთ,
 იქმნება რომე უხედურსა მას ეშინოდა,
 მივიწყებულსა სიყვარულსა როს იგონებდა,
 აჰ! რა ანაზღად სიკაბუკე დაჰსკენების ჩვენი
 აჰ! რა ანაზღად დაგვეთიან ჩვენ აღტაცებანი,

და მოულოდნელს სიხარულსა და გრძნობას ტკბილსა
 წილ ვიღებთ ჩვენ, წილ ვიღებთ არა ერთგზისა;
 გარნა ცხოველო სიტკობებავ, ჰე სიყვარულო!
 ჰე შენ თრობისა და ტრფობისა აღო პირველო
 არღა გვიღირსებ კვლავად ხლებას, კვალად დატკობას.
 გულ სიგდიანი, უმიგლო ტყე თითქო ჰგავდა, —
 მწუხარებითა ცხოვრებასა შეგვეგვროდა,
 იგი ნაღველსა, მკმუნვარებას, ნების სურვილსა,
 ღრმად იმარხიდა სულსა შინა აღშოვთებულსა.
 როს ალიონი ცათა ზედა აღმოსნდებოდა,
 იგი მღუშმარედ კლდეთა ზედა გარდასდებოდა,
 იგი დიდ ხნობით ამტერება თვისა ხედველთა,
 და ამტერება განგაძქელებით მიბინდულთ თვალთა,
 განშორებულთა პირის ფერთა, სპეტაკთა მთათა.
 დიდ მშვენიერი, თვალთ მიმტაკი სჩანს სურათები!
 განბრწყინებულნი საუკუნო თოვლთა საყდრებში
 თვალთ უნდნენ უძრავ ღრობულთ კენწერნი მათნი,
 და მათ სიმგვრელში, ვით ვეშაბი ორთაოსანი,
 თოვლის გვირგვინათ იალბუზი ქვეყნის სივრცისა
 გამონათავდა გულსაზედა ლაგვარდი ცისა.
 ოღეს მორბედად ქარისშხლისა ჰქექა გრგვინავდა,
 ხშირად ტყე მჯღლით კლდესა ზედა, უძრავ შთებოდა!
 ფეხთ ქვეშე მისთა მღელვარება შავი ღრუბელი,
 მტვერსა მიწდვიდან ფრთეთა მიერ ჰგვიდა გრიგალი,
 შეცბუნებულსა ირემს რქები განეწყო მხრებასა
 და კლდეთა შორის ეძიებდა, შესალტოლველსა.
 არწივნი მძიმედ მთის კენწერით აეშეგებოდნენ,
 და ცათაშინა ურთიერთსა გარდაჰყიოდნენ;
 ხეივანი ცხენთა და ბღავილი ბატკანი ფარებათა
 დაყრუვებოდნენ ქარიშხლისა სიგრაილთა...
 და ანაზღეულ დაუშვიდა წვიმა სეტყვითა,
 რისხვით მოსილი და ბრწყინავდა გაუღვევითა,
 და ნიაღვარი კლდეთ დაჰსთხრიდნენ, ქვათა დაჰგლე-
 ჯდნენ
 და ყოვლის მხრიდან აღელვებით მდინარეობდნენ,
 ხოლო ტყე მარტოდ ავდრის შემდეგ მთის კენწეროდგან
 შხის მობრუნებას მოელოდა დაუდგრომკლად,
 და ქარიშხლისა უღონოსა სიგრაილესა
 ვითარიდა ცა სიხარულით უგდებდა ყურსა.

პუშკინი და კინოხელოვნება

„Слух обо мне пройдет по всей Руси великой,
И назовет меня всяк сущий в ней язык,
И гордый влук славян и фини, и ныне дикий
Тунгус и друг степей Калмык“...

ასე წერდა რუსეთის დიდი პოეტი ალექსანდრე სერგეისძე პუშკინი 1836 წელს. ასმა წელსა ვაგნოლ მას შეეძღვა და მისი გენარალური წინასწარმეტყველება აღსრულდა.

ზორეულ-აღმოსავლეთის ზორეულ კუთხიდან დაწყებული, შავი და კასპიის ზღვის სანაპიროებით ვათავიბუღული, საბჭოთა უძღვევლ საზღვრებს შორის მოთავსებულ მრავალწრიან საბჭოთა კავშირის ტერიტორიაზე ვაშუბლ თვითეულ სახლში, თვითეულ ბინაში მის სსოყნას სიყვარულის შორავანდღი აქვსო.

ჩვენი ხელოვნების თვითეული დარგი — მწერლობა, მხატვრობა, მუსიკა, თეატრი, მოქანდაკეობა და სხვ. შესაფერხსად ეშხაღდება, რათა ღირსეულად შეხვდეს ამ ღირსეისანისხვე იუბილეს.

მთელი წელიწადი გაღის, რაც ეშხაღდება საბჭოთა კინემატოგრაფია.

მოსკოვის კინოფაბრიკა აშხაღებს „პიკის ქალი“, კიევის ფაბრიკა დგამს სურათს „თქმულდება მე ფესალი და სხვ.“, ლენინგრადის კინოფაბრიკამ დღვა ორი სურათი: „პოეტის ყრმობა“ და „არზრუმში მოგზაურობა“.

ამ ფილმებში პირველი ორი პუშკინის მოთხრობათა ინტერპრეტაციას წარმოადგენს, უკანასკნელი კი ბიოგრაფიული ხასითისანი არიან და პოეტის ცხოვრების მხატვრულ გადმოცემას ისხავენ მიზნად.

პუშკინის ხსენისთვის მიძღვნილი ფილმები მიზნად უნდა ისხავედეს იმას, რომ ჩვენს მაყურებელს ისტორიული სიძარბითი უჩვენოს დიდი პოეტის მრავალფეროვანი ცხოვრება, ამ ცხოვრების მამოძრავებელი სოციალ-ეკონომიური პირობები და ამ პირობათა საფუძველზე აღმოცენებული პოეტის მსოფლმხედველობა. ეს მეტად საპასუხისმგებლო ამოცანაა. მაგარამ, საწმუხბაროდ, ძველი სურათები მოთხრობის მინიმუმაც, კი ვერ აქმაყოფილებენ და საერთო ღირებულებები პუშკინის დღეების კულტურულ მნიშვნელობასთან შედარებით არაფერს წარმოადგენენ.

კონკრეტულად როგორია ეს ფილმები?—სანამ ამ საკითხზე ვუპასუხებდეთ, საჭიროა ისტორიული მიმოხილვა გაფუტებით პუშკინის ცხოვრების და შემოქმედების კინოხელოვნებაში გამოყენების საქმეს.

როგორც ვახადი მწერლები და მათი ნაწარმოებები, ისე პუშკინი და მისი შემოქმედება, კინოხელოვნების მუშაკთათვის თავიდანვე საუკეთესო ობიექტს წარმოადგენდა. სახელოვან პოეტის საინტერესო ცხოვრება, ამ ცხოვრების ტრაგიკული დასასრული, პოეტის შემოქმედება და ამ შემოქმედების თემატური მრავალფეროვნება კინოსათვის საუკეთესო მასალას იძლეოდა, და ყოფილ რუსეთის კერძო კინოწარმოებლებს ამ ნაწარმოებთა გამოყენების სურვილს უღვიძებდა. მაგარამ მათ მხო-

ლოდ კომერციული ინტერესები აშოქმედებდა და არა დიდ პოეტის პატივისცემის აზრი.

1907 წელს ფირმა „ძმ. პატემ“ სცადა ჭორის გოდენის „ვაღლები“, შემდეგში იაკევი ცდა რუსეთის კერძო კინოწარმოებლებმა „ღრანკოვმა“ გინიშორა, მაგრამ როგორც პირველი, ისე მეორე ცდა მარცხით დამთავრდა. საერთოდ ამ წლიდან იწყება პუშკინის ნაწარმოების ეკრანისაცა.

გადაღებული იქნა პუშკინის მთელი რიგი პოემები, ზღაპრები და მოთხრობები: „მახეპა“, „ბრიჯაოს მხედარი“, „ძმები ყახადღები“, „პიკის ქალი“, „დუბროვსკი“, „გარსოლა“, „ჰაკატანის ქალი“, „მოცარტი და სალოიერი“, „თქმულდება მე ფესალი და სხვ.“.

აღნიშნულ ფილმებს შორის ზოგიერთი გამოირჩეოდა თავისი მხატვრული და ტექნიკური შესრულებით. ასეთი იყო მაგალითად რეჟისორ სტარევიჩის დაღება, ხანჯანკოვის ფირმის გამოშვებული სურათი „რუსლინი და ლუდმილა“ 1914 წელს და ი. პროტოზანოვის რეჟისორობით დაღებული „ერმოლოვის“ ფირმის გამოშვების სურათი „პიკის ქალი“ 1916 წელს. ეს სურათები დღესაც ინახება მოსკოვის სახელმწიფო კინოინსტიტუტის საისტორიო განყოფილებაში და ახლაც არ დაუქარავთ თავიანთი მხატვრული მნიშვნელობა. ეს ფილმები საუკეთესო ისტორიულ მასალას წარმოადგენენ და პუშკინის ნაწარმოებთა ეკრანისთვის დროს ამ ნაწარმოებთა მიმართ სინდისიერი დამოიდებულების მაგალითს იძლევიან. მაშინ, როდესაც სხვა მისი თანამედროვე ფილმები მხატვრული ღირსებით მეტის მეტად მდარფა და დიდი პოეტის გენიალურ შემოქმედებებს პოპულარიზაციის ნაცვლად სრულიად ამახინჯებენ.

აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ ამ დროს კინოწარმოებლები პუშკინის ცხოვრებით დაინტერესდნენ მაგალითად 1910 წელს ფილმა „გომონი“ რეჟისორ გონჩაროვის დაღებით უშვებს სურათს „პოეტის ცხოვრება“. ეს ფილმიც ინახება მოსკოვის სახელმწიფო კინოინსტიტუტში და საინტერესოა იმდენად, რამდენადღაც გვიჩვენებს თუ როგორ თავხედურ დამოკიდებულებას იჩენდა ძველი რეჟისორები რუსეთის ჩინოვიანკური ხელონუფლება ამ დიდი პოეტისადმი.

მაგრამ ამ პერიოდის კინოფილმების მუშაკებმა ეკრანზე გადატანის დროს სრულიად დაამახინჯეს პუშკინის ცხოვრება და მისი შემოქმედება.

ბიოგრაფიული ფილმში პუშკინი გამოიყენეს, როგორც თვითმპირბედულ რუსეთის პატივისცემული პიროვნება, ამით გვერდი აუხვიეს პოეტის მებრძოლ შეროიკებულ ბუნებას რეჟისოსთან, და თავიანთი ტრაქტიკების მიხედვით დიდი პოეტს მეფის წინ დაჩოგნეს, მის სისხლთან ხელზე ამბორბინეს პასუხად მეფის მოწყალებისა.

ანლოგიური დამოკიდებულებით უღვებოდნენ ისინი პუშკინის ნაწარმოებთა ეკრანისაციის საქმის, ცვლიდნენ ებოზრდებს, კვეცადნენ ნაწარმოებს რითაც უქარავდნენ ღირებულებას და მის სოციალურ დანიშნულებას.

ასეთი იყო მდგომარეობა რევოლუციამდე.

სულ სხვა სურათი გვაქვს ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ. პუშკინი აღიარებულ იქნა ხალხის უდიდეს პოეტად და ის სიყვარული, რომლითაც ეს გენია სარგებლობდა მასებში, კიდევ უფრო გაიზარდა და განმტკიცდა.

შეიცვალა კინოფილმების დამოკიდებულება პუშკინის მიმართ. 1925 წლიდან ისევ განახლდა პუშკინის კინოში გამაყენების ცდები. აქედან დაიწყო პუშკინის ცხოვრებისა და ნაწარმოების სერიოზული ინტერპრეტაცია, ასე რომ დღემდე რამდენიმე ფილმი გვაქვს როგორც ბიოგრაფიული, ისე მისი ნაწარმოებთა მიხედვით.

ბიოგრაფიული ხასიათის ფილმებია, „პოეტი და მეფე“ და ლენინგრადის კინოფაბრიკის ორი სურათი: „პოეტის ბავშვობა“, (სცენარი მ. სლომინსკის, რეჟისორი ა. ნაროდიცკი,) და „აზრბუმში მოგზაურობა“, (სცენარი მ. ბლეიმანის და ი. ზილბერშტეინისა“).

ჯერჯერობით ჩვენ ხელთ გვაქვს უკვე ცნობილი ერთი სურათი „პოეტი და მეფე“ (რეჟისორი ვ. გარდინი).

სურათი „პოეტი და მეფე“ პუშკინის ცხოვრების ერთი სეროზული ცდაა. ეს სურათი რევოლუციამდე გაკეთებულ ფილმზე—„პოეტის ცხოვრება“—მალა დგას, როგორც იდეურად, ისე მხატვრული ღირებულებით. გარდინმა მთელი თავისი შემოქმედებითი შესაძლებლობა არ დაიშურა ამ ფილმის მაღალხარისხიანობისათ-

ვის და შედარებით წარსულთან, დიდ შედეგსაკ მიღწეა, მაგრამ ცუდად გაგებულმა სოციალურმა პირობებმა თავისი გაიტანეს და პუშკინის ცხოვრებას ნაცუალ ჩვენს მინც მეფე ნიკოლოზ პირველის ბრწყინვალე სასახლის რომანი მივიღეთ.

„Самовластительный злодей
Тебя, твой трон я ненавижу“

კადრი კინოსურათიდან: „პიკის ქალი“. რეჟისორი ნ. პიკინაშვილი. ოპერატორი ფ. ვისოცკი ფოტოზუა მსახ. გერბი—გერმანის როლში

კადრი კინოსურათიდან „პიკინას ქალი“ შვილი“

ასე სწორად პუშკინი და ცხადია პუშკინისა და თვით ტახტისმპყრობელსა და მის ქვეშაშობაფარებულ ბრწყინვალე წოდების შორის არ შეიძლება ცხადია სავით რამე ყოფილიყო. ამისათვის მეფე ცდილობდა თავისი მტერი პოეტის როგორმე თავიდან მოეშორებინა, მაგრამ როცა დასჯა გადასახლებაზე არ უშველა, მან ბრძოლა უფრო სახიზრადი ფორმით შესცვალა და იგი პუშკინის თავმოყვარეობისა და პატიოსნების ფესქვეშაქველას შეუდგა.

მეფისა და დანტესის რომანი პუშკინის მეუღლესთან უბრალო სიყვარულის ამბავი არა ყოფილა. მას უდიდესი პოლიტიკური მოსაზრებები ედო საფუძვლად და დანტესიც პიუტინისადმი რუსეთის „ბრწყინვალე“ წოდების წარმომადგენელთა სახიზრადი აგენტის იყო, დიდებული პოეტის ოჯახურ მყუდროების დასარღვევად და სასიკვდილოდ მიგზავნილი.

რეცისონმა მიუხედავად დიდი ცდისა, რომ პუშკინი მეფის მტრად ჩვენებინა, გვერდი აუარა პუშკინის ცხოვრებიდან იმ მრავალდამახასიათებელ მომენტებს, რომ-ლებიც პოეტთან დამოკიდებულების პოლიტიკურ სარჩულს იძლეოდა. მიუხედავად ფილმის მხატვრულ მაღალხარისხიანობისა, ფილმი „პოეტი და მეფე“ მინც ვერ იძლევა წარმოდგენას პოეტის რეალურ ცხოვრებაზე.

ეკრანიზებულ ნაწარმოებთანავე გვაქვს მხოლოდ სამი ფილმი: „სად გუბრის მეთვალყურე“ (1925 წელი, სცენარი ვ. ტურკინის, რეჟისორი ი. ყელიაბუქსკი), „პიპიტანის ქალი“ (სცენარი ვ. შკოლესკის, რეჟ. ი. ტარაი), და უკანასკნელი ხმოვანი ფილმი: „დუბროვსკი“.

ამ ფილმებთან ერთად 1935/36 წელს ეკუთვნის სა-მწიფავლ-საინტელ ფილმები მისი კეთილი უნდადეს სახელ-მწიფო კინოინსტიტუტის საოცისორო ფაქულტეტის უკანასკნელი კურსის სტუდენტებისა. „პიპიტანის ქალი“ (მ. რომის სცენარის მიხედვით, რეჟ. ნ. პიპინაშვილი), და „გაბრიელა“ (რეჟ. ვ. ელიაბუქსკი).

როგორც საექსპერიმენტო სამოსწავლო ხასიათის ფილმები, ეს ორი უკანასკნელი ეკრანზე არ გამოსულა, პირველი სამი ფილმი კი უკვე ცნობილია ჩვენი მაყურებელთათვის და ამიტომ შევჩერდებით თუ რამდენად ეთანხმება ეკრანიზებულ ნაწარმოებში პუშკინის ტექსტს.

სურათი „სად გუბრის მეთვალყურე“ 1925 წ. დაიდგა. ეს ხანა საბჭოთა კინემატოგრაფიის ზრდის დასაწყისია: ამ პერიოდისთვის მაღალხარისხიანი ფილმები თითქმის დასაბრუნებელია.

მაგრამ უნდა ითქვას, რომ დღემდე ეკრანიზებულ პუშკინის თხზულებათა შორის, აღნიშნული სურათი ერთ პირველ ადგილს იკავებს. მიუხედავად იმისა, რომ 12 წელიწადი არც დაიდგა, სურათი თავისი ტექსტთან სიახლოვით, გმირების სწორი ჩვენებით და უმთავრესად კი ავტორის მსოფლმხედველობის სრული ჩვენებით, დღესაც სამავალითა ნიმუშად წარმოადგენს.

სცენარისტ ვ. ტურკინი სრულიად შეგნებულად მიუდგა პუშკინის მოთხრობის ინტერპრეტაციის საქმეს, არავითარ გადართვებას, როგორც ეს სხვა მოთხრობათა ეკრანიზაციის დროს ჩაიდინეს, ამ ფილმში ადვილი არა აქვს. ფილმი პუშკინის ტექსტს მიყვება და მიმდინარეობს კინემატოგრაფიულ გარდაქმნით ქმნის იმ შთაბეჭდილებას, რომ პუშკინის მოთხრობის დიდაზრი ნათელია.

შემედობა ის აზრი, რომელიც ცდილობს დაეტიკოს, რომ ამათუმი ლიტერატურული ნაწარმოებების ინტერპრეტაცია არ არის ობიექტული შემოქმედების საქმე. ლიტერატურული ნაწარმოების გარდაქმნის ნაწარმოებზე გარდა ძნელი ტექნიკური პროცესისა, მეტად რთული შემოქმედებით პროცესისა, სადაც გათვალისწინებულია ლიტერატურული ნაწარმოების ღირსება და კინოხელოვნების სპეციფიკის დაცვა. უკანასკნელ შემთხვევაში შემოქმედის პასუხისმგებლობა იზრდება ორჯერ, განსაკუთრებით მაშინ, როცა ეკრანიზაციისათვის მზადდება ისეთი დამოკიდებულების ნაწარმოები, როგორც პუშკინი. საიუზხაროდ, ეს ვარაუდები ზოგიერთ შემოქმედს ავიწყდება და ნაწარმოების კინოგარდაქმნის დროს ცდილობს შესწორებები შეიტანოს.

ამის მავალით ჩვენ გვაქვს პუშკინის ისტორიულ მოთხრობის „კაპიტანის ქალის“ ეკრანიზაციის შემთხვევაში.

ჯერ კიდევ ფილმის დაწყებამდე სცენარისტ ვ. შკოლესკი და რეჟ. ი. ტარაი აცხადებდნენ, რომ „კაპიტანის ქალი“ ფილმი ჩვენ იმდენად პუშკინის მოთხრობის სუბიექტი არ გვიანტერესებს, რამდენადაც ის საერთო შესაძლებლობანი რომლის საშუალებითაც ჩვენ შევძლებთ პუშკინის აჯანყებისა და ეკატერინე მეორეს ეპოქის სოციალურ არსის გახსნას. ამის გამო, როგორც თვით ამბობდნენ, საპიროდ სცენის შექმნათ მოთხრობის ტექსტში საერთო ისტორიული და საყოფაცხოვრებო ხასიათის მიუღი რიგი კორექციები. რა მივიღეთ ამ გვარაპირაციის შედეგათ? სურათის სრული დაცვობა მოთხრობის შინაგანად, მწერლის ძირითად აზრთან და აქედან კი ფილმის იდეურ - მხატვრული სისუსტე.

როგორც ცნობილია პუშკინმა ზერეგად როდი მოჰკიდა ხელი ისტორიულ ამბებს: სტენკა რაზინისა და ემილიან პუშკინის ცხოვრებას. არსებულ წყობილების დამოპოციურად განწყობილ პუშკინის ბოძოქარ სულს მუდმივი საერთო ჰქონდა იმ ისტორიულ პირობებთან, რომლებიც არსებულ თვითმყრობელურ რუსეთს მტრებად დაუღვენენ.

გადავავლით თვლი პუშკინის მოთხრობას „კაპიტანის ქალი“ და დავინახავთ, რომ ფილმის ავტორებმა არა თუ გააორმავეს პუშკინის სახეები, პირაქით დაამახინჯეს და გააუბრალოეს. ავილით მოთხრობის რომელიმე გმირი მგ. პუშკინი.

როგორია პუშკინის პუშკინი? ეს აღმინათა, კეთილი, გმირი, მოხერხებული და ფრთხილი. ვაგისსურათი მიეღეს სცენებში, მაგალითად გრინეთან, ორენბურგის ახლო მელგორის ციხის აღების დროს, მისი სიფრთხილზე აჯანყების მოწყობის პირველ პერიოდში და სხვა. არავითარი საერთო პუშკინის პუშკინისა და ვ. შკოლესკის ტარაის პუშკინის შორის არ არის. სურათის ავტორებმა პუშკინი უკანაღორ ბანდის მეთაურად გამოიყვანეს და მისი მოძრაობის ძირითად მიზეზად — ბაშკირის სახლვარზე სამაფლობის ქვევის მოთხრობა და მარილის შოვნებზე შექმნილი კონფლიქტი გამოიყვანეს.

მართალია აჯანყების ერთი მიზეზთაგანი იყო ის, რომ ბაშკირის ეკატერინე მეორეს პოლიტიკით მარილის ტვირთი წარათვის, ეს იყო ეკონომიურ საფუძვლად შექმნილი დიდი კონფლიქტი და არა ისეთი უბრალო სცენა, როგორც სურათში მარილის სავაქრისთანა მოცემული.

პუგაჩოვი ხალხის საყვარელი გმირი იყო. ურალის მხარეზე და სხვაგან ახლაც გვხვდება ხალხური სიმღერები პუგაჩოვზე.

სად არის ის ხალხი ფილმში, რომელიც მოჰყვებიოდა პუგაჩოვს?

პუშკინს გაკრით აქვს ლაპარაკი აჯანყებულ მასებზე, ეს არც გასაძვირობს, მეფის ცნაურის ქვეშ პუშკინს ვერ შესძლო ყველაფერის თქმა, და რეჟ. სცენარისთვის აქ უნდა გამოიყენებინა „შუკლეის უნაია“. სუათონის მოცემული აჯანყებულები კი ძელი გასაძვირება ვინ არიან ესენი, ყვები თუ საქარხნო-საფაბრიკო მუშები, აქ მხოლოდ მკვლელები და მძარეველებია, რომელთაც აქ ხელმძღვანელის ხელი ემსწავლა და არც მოემდგმის ხაზი გააჩნიათ.

ეს ისტორიულად ასე როდღ იყო, პუგაჩოვი თავისი მრავალრიცხოვანი ჯარის კარგი ორგანიზატორი იყო. მიგრაციონის მისი სამხედრო კოლეგია და ჯარის ნაწილებად დაყოფა, ბრძოლაში ტაქტიკური მოქმედება, რაც სრულებით არ ჩამოავს შკლოსკისა და ტარინის შესწორებულ პუგაჩოვს.

პუგაჩოვის გვერდით პუშკინის მოთხრობაში მოქმედებს მისი თანამებრძოლი თანასაკლავი, ზემდგმტ სახელად ხლოპუშა, ციმბირის მაღაროებიდან გამოქცეული და ურალის სამთო-საქარხნო მუშების ხელმძღვანელი. მოთხრობაში ეს გმირი აჯანყებულის ისეთი სახეა, რომელსაც არავითარი წინადა არა აქვს თვით უბრალო აზნაურის მიმართაც. იგი გამთვინიანებულია პუგაჩოვის, მოვივრონთ მისი საუბარი გრინეის მოსვლის დროს პუგაჩოვთან. სცენარის ტა და რეჟისორის გამორჩათ ეს ნამდვილი რევოლუციონერი გმირი, ხოლო ზეაბრინი კი, რომელიც მოთხრობაში სახიზნარ ტიპადა წარმოადგენილია, გაარეველუციონერეს და მოწინავე მებრძოლის სახელი მიაჩნებს.

აეილით სხვა გმირები: მამა, ძვითონ გრინეი, რომლისავედ არის პუშკინის სიძაბატია, დახასიათება თვით იმ სოციალ-დემოკრატიულ პირობების, რომელიც პუშკინს მოთხრობაში აქვს—ყველა ეს როგორ მივიღეთ სურათი? სრულიად გაყალბებულია. ამ პირობების დანახაით თვებლი არც ერთი სცენა, არც ერთი მომენტია არ არის მამინ, როდესაც პუშკინის მოთხრობა მთელი ტილია რეალური ცხოვრებისა.

სანტეროსია ფილმის დასასრულიც, მოჰყავთ რკინის გალიაში ჩასმული პუგაჩოვი და ეს დაუდგრობელი და ციხის მფრეველი კაცი, რომელსაც მთელი ისტორიული მნიშვნელობის რევოლუცია მოახდინა, რეჟისორის შესწორებით, კლასიფიცირდება იმით, რომ გვერდზე მოხვეულ მკვლას გალიდან მიიფურთხებს.

მოკლედ სურათი „კაპიტანის ქალი“ არის დიდი მწერლის შემოქმედების დამახარება, ნაცვალდ იმისა, რომ მივიღეთ იმ ცხოვრების რეალური სურათი, როდესაც მებრძოლები ეხებოდნენ გლეხს: ამ თქმები ხორციით ვიღებთ და თქვენზე მსახიობი ვიკვალ წყურველსა,“ ცხოვრება, რომელიც მიმდინარეობდა მეტად დიდი ისტორიული მოვლენა—პუგაჩოვის გლეხურ რევოლუციონურ მოძრაობით ცნობილი და, რომელიც საერთოდ წარმოადგენდა პოლიტიკურ-ეკონომიურ და ნაციონალურ განთავისუფლების პირველ ცდას. ფილმი მხოლოდ ავსაბურთავს ბანდებს გვაჩვენებს, რომელთაც ისტორიულ პირობებთან საერთო არაფერი აქვთ.

ლენინი წერილობ „სოფლის ღარიბებზე“ ამბობდა: „მუშათა კლასი ყოველთვის პარტიკულებით მოივრება მეფის მსახურთა მიერ დახურვილ დასახიზნარულ წაუბრებლთა იმსთვის, რომ ეს წამებულები იყვნენ მუშათა ხალხისთვის ბედნიერი ცხოვრებისთვის მებრძოლინი“.

ცხადია ფილმის მიხედვით გერვინ ვერ შეიყვარებს პუგაჩოვს, როგორც გლეხურ რევოლუციის ბრძოლად, ვეცდები. გმირულ თანამებრძოლს რთოვარკობობს, რადგან მათი სახელოვანი ბრძოლა არ არია ეკონომიკურ ნაწილებს ისე, რომ ფილმი აღწევდეს იმ იდეურ დანიშნულებას, რომელსაც თვითფილი ფილმი უნდა ასრულებდეს დღეს.

მაგარა არც ეს რაღონები თვის წინათ გამოიწვებულ ხმოვანი კინო ფილმის „დუბროვსკი“ (სცენარია კ. დარკავინისა და ივანოვსკის. რეჟ. ა. ივანოვსკი) საქმე გვაქვს კარგად.

პუშკინის „დუბროვსკი“ ისე, როგორც „კაპიტანის ქალი“ ახსენებულ ჩვილმკვლობელურ და მის დამკველ თვითმყვარებლობის წინააღმდეგ მებრძოლი ადამიანის პოლიტიკური მისწრაფების გამოხატულებაა. პუშკინი, როგორც დაქვილებს გზაზე დამდარ ახნაურობა ფენის წარმომადგენელი, ვერ ურავდებოდ იმ დამკვირებს, რომელსაც მის წინადა ბრწინებულ წინადა იყენებდა. ვერ ურავდებოდ იმ მტრობარეობას, რომ მისი გვაირი, რომელსაც სამასი წლის ისტორია ჰქონდა, არსებულ წყობ-ღებების პირობებში თანდათან ჰქერბოდა. ეს მსურვილებოდა დაუღდა საფუძვლად პუშკინმა თავის შემოქმედებას. ამ შეურავებლობის ერთმხარეს წარმოადგენს მოთხრობა „დუბროვსკი“.

ახალგაზრდა აზნაურის ვლადიმერ დუბროვსკის მამის მისი მებრძოლი ტროიკოვი უსამართლდ ართმევს უჩანასკნელ ქაჩებს და მთელ ოჯახს ცარიელად ტოვებს. ამ წინადაზე მამა კვდება, მხოლოდ საერთო უსამართლობით გამოჩანებულ ვლადიმერ დუბროვსკი კი ტყვეში გაიჭრება. რომ იქნა მებრძოლის ყველა მემამულეს და მის მფარველ პირებს.

დუბროვსკის ტყვეში გაჭრა და ბრძოლა არ არის უბრალო შურისძიებით მოწყობილი ჯანყი, არამედ სრულიად გარკვეული საზოგადოებრივი ფენის პოლიტიკური უფლებებისთვის ბრძოლა მეორე ფენის წინააღმდეგ.

სურათის ავტორებმა კი ყველაფერი კორამლა დააყენეს და ამით ფილმის იდეურ-მხატვრული ღირსება დასცინა. ფილმი დუბროვსკის მოქმედება გარაზეტულ ოციერის ავანტიურისტულ გამოსვლას და უწესრიგათ მარბენალ მისის მოქმედებას ჰკავს.

ის სოციალ-დემოკრატიული პირობა, რომელმაც გამოიწვია დუბროვსკის გაჭრა და რომელიც პუშკინს ეზენიერდა აქვს მოცემული თვის მოთხრობაში, სულ დიკარგა და შედგად მთელეთ მძარეველთა ბრძოლა-დუბროვსკის მეთაურობით, რომელიც განურჩევლად ყველას ძარკავს. მშვენიერად მოწყობილ ბანაკში (რომელიც დასახიზნებულ აკაივს მოგვარებებს) ზის და ეთობა.

ფილმის ავტორებმა შეცვალეს მოთხრობის დანახასიათებელი თვისებები როგორც ინდივიდუალური, ისე სოციალური.

პუშკინის არც ერთი გმირი მონოტონური არ არის, არც ერთი სახე ერთხანობრივით არ ვითარდება.

მოთხრობის გმირები დაყვებული კირილ ტროიკოვი, ანდრეი დუბროვსკი და მისი ვაჟი ვლ. დუბ-

კადრი კინოხუთიდან „დუბროვსკი“
რესპ. დამს. მსახ. ბ. ლივანოვი — დუბროვსკის როლში
რესპ. სახალხო მსახ. მ. თარხანოვი — სპიტინის როლში

როსკით გათავებული იმ პატარა ბიჭით, რომელსაც ტროეკუროვი ბჭვის წაღების დროს სცემს (მეტად მნიშვნელოვანი კინემატოგრაფიული სცენა, რომელსაც ფილმში არ შესულა) თქვენ ხედავთ მთელ გაღვირვის დასრულებულ სახეებისას, მაშინ როდესაც ფილმში გაციონალი საივები მხოლოდ მოთხრობის გმირთა სახელებს ატარებენ, ან სრულებით არ არიან დასრულებულნი, ან ვითარდებიან ერთხაზობრივად, ყოველგვარ მრავალფეროვნებას მოკლებულნი.

მოთხრობაში ანდრეი დუბროვსკი ღარიბია, მაგრამ ამაყი, თვითოყვარე, რადან ახსოვს, რომ ოდესღაც არც თვითონ ყოფილა „დაბალი“, მას შესაფერისი პასუხის გაცემაც შეუძლია, მაგრამ გრძობს, რომ არსებული პირობების გამო ძალია ტროეკუროვისკენაა, და ამაში არის მისი ფსიქოლოგიური ტრაგედია. ფილმში კი ის გამოიყვანეს ყოველმხრივ უსუსურ, გაუგებარ აღმზიანად და ფსიქიურ ავადმყოფს დაამსგავსეს.

ვლადიმერ დუბროვსკი პუშკინმა დაგვიხატა როგორც დაღებიანი, ისე უარყოფითი მხარეები. დუბროვსკის მოთხრობაში ერთი გარკვეული მიზანი აქვს — ებრძოლოს მემამულეთა უსამართლობას, ამისთვის ის იჩე მთელ რიგ წინაბედულებას, ენერგიას, რაინდულ სიმამაცეს, მტკიცე ხასიათს, მაგრამ საკმაოა, მან მარო დანი-

ხოს, რომ მის დამლუბვლს და მთელ ამ მხარის წურბელო ტროეკუროვს ყველაფერი აპატრონოს, მაგრამ პუშკინმა დუბროვსკი მინიცი თავად ვარაუგისკის დაპყრევინა და ამით მან ერთხელ კიდევ ხაზი გაუსვა ამ ორი მოწინააღმდეგე ფენის დაახლოების შეუძლებლობას.

ფილმის ავტორებმა „შესწორეს“ მოთხრობა, დუბროვსკის ჩანაოართეის თავისი როლი და არხიმი გახადეს „ნანიდილი“ რევიოლუციონერ საქმის გამგებლებლად. (ავტორების აზრით) ავგარა სურათში გლეხობის მოქმედება უაჩაღურ ბანდის მოქმედებას უფრო ჰგავს, ვიდრე მათ ვარკვეულ პოლიტიკურ მოქმედებას, და არხიმიც — ამ ბანდის სათავეში დამდგარი — პროგრესიულ გლეხის შთაბეჭდილებას, რასაკვირველია, არ ტოვებს.

პუშკინის მაროცეს მეორე ტატიანა, — შეცვალეს ფილმის ავტორებმა, ის როგორც დასრულებული სახე არ ჩანს, ტოვებს ვამეფელ ფეფოლის შთაბეჭდილებას და კვლავ მადონას მოგვაგონებს. არაფერი საერთო ამ მაროს არა აქვს პუშკინის მოქმედ მაროსთან, რომელიც თავის პირად ინტერესებს საზოგადოებრივ მორალს ანაცვალებს და შეყვარებულ დუბროვსკის უარს ეუბნება.

მემამულე ტროეკუროვის და ვარკვევის სახეები ფილმში სრულებით არ არის გამოკვეთილი, მაყურებელს უჭირს მათი სოციალური ბუნების გარკვევა, მაშინ, როდესაც მოთხრობაში ამ ხალხის მივლი სოციალური არსება სარკესაგით ჩანს.

ასე რომ სურათი „დუბროვსკი“ შორს დგას პუშკინის მოთხრობასთან. ამ ნიადაგზე ჩვენ მივიღებთ მისი იდეური მხატვრული სისულე. ფილმა ავტორებმა ვერ გაიგეს პუშკინის ლიტერატურული მემკვიდრეობის კონიში გამოყენების საკითხი, იწყეს პუშკინის „შესწორება“, იქ საიღაც ეს საქმრო არ იყო, და ამით ცუდი პროდუქცია შექმნეს.

ჩვე დავგრჩა პუშკინის მოთხრობის მიხედვით ვაკეთებული კიდევ ორი სურათი „პიკის ქალი“ (სცენარი ე. პენცლინის და მ. რომისი, რეჟ. მ. რომიში) და „თქმულბა მივე სალათანა“. არც ერთი ეს ფილმი დასრულებული არ არის და ისე, როგორც სხვა ფილმებზე („პოეტის ბავშვობა“, „არზურეში მოგზაურობა“) მათზე ლაპარაკი ნაადრევია.

ასე რომ რეალურად პუშკინის დღეებისთვის ჩვენ მხოლოდ ძველი სურათები გვაქვს, რომელთა იდეურ მხატვრული ღირებულება ზემოთ აღვნიშნეთ. ვერც ერთი აქ ჩამოთვლილი ფილმთაგანი ვერ აკმაყოფილებს პუშკინის ნაწარმოებთა მიხედვით ეკრანზეგულ კინოსურათების მიმართ წამოყენებულ ჩვენს მოთხოვნილებას.

მაშასადამე თავისი ისტორიული განვითარების მიხედვით თუ შეხედვით, პუშკინის ცხოვრებისა და მოქმედების კინოხელოვნებაში გამოყენების საქმეს, დავინახავთ, რომ შედარებით წააშლთან, ეს საქმე ძალიან იდეურ მხატვრულ დონეზე ადევანთ, მაგრამ იდეურ მანკ ვერ შექმნილი და მისი პიკის (ბოგარების ისტორიული სისწორით მოცემა და ვარკ მისი შემოქმედების შესაფერი ფილმი შექმენით. პირბები კი ხელს გვიწყობენ ამისთვის და ჩვენ უნდა შევსწლოთ ამგარი ფილმების შექმნა.

პ. ს. კუპჩინის ღვადავნიანი 100 წლის იუბილე საქართველოში

რუსეთის გენიალური პოეტი, ალექსანდრე სერგეის ძე პუშკინი დიდი სახელით სარგებლობდა ქართველ ხალხში. პუშკინის დიდი პოეტური სახე ადრევე დაუკავშირდა ქართულ ლიტერატურას და მან უდიდესი როლი ითამაშა ქართული პოეზიის განვითარებაში.

მოუხედავად დიდი ინტერესისა, ნიკოლოზ მეფის კოლინალურ საქართველოში პუშკინის ნამდილი დღესაცაა შეუძლებელი იყო. რეგენი მეფის ნიკოლოზ პირველისა და მისი ვინდარამების ქუსლით ითვლებოდა რუსეთის გენიოსი პოეტის აღქმანდრე სერგეის ძე პუშკინის ნათელი შუბლი. მუდმივი დევნა, თავისუფლებისათვის მებრძოლი პოეტის ათავალწუნება ხალხს ნიქისა, ვადსახლება, საშობოლოად განდევნა, პოეტის პირადი ინტიმურ ცხოვრებაში უფუნად ჩაივება, დაიცინა, ცილისწამება და ბოლოს მორალურად შეურაცხყოფილის დევლაში სიკვდილი, — აი რა ვანუმზადა მეფის სატარაპებმა რუსეთის ლიტერატურის მესსა—ალექსანდრე სერგეის ძე პუშკინი.

ბელისსკი თავის დროზე წერდა, რომ: ნამდილი რუსული ლიტერატურა იწყება მხოლოდ პუშკინიდან. დიდი წარუშლილი კვალი დატოვა პუშკინმა რუსულ ლიტერატურაზე. რუსეთის დიდი პოეტის ვაგუნა ვადაწვდა ქართულ ლიტერატურის სინამდილესაც. ამას გრძნობდნენ და აფასებდნენ ადრიდანვე ქართული ლიტერატურის წარმომადგენლები. პუშკინის დიდი სახელი საოკარი სიყვარულით სარგებლობდა ქართველ ხალხში. ჯერ კიდევ ილია ჭავჭავაძის ვაზეთი „ივერია“ პუშკინის მნიშვნელობაში ქართულ ლიტერატურისათვის ასე აბასიათებადა: „საქართველოსათვის პუშკინის მნიშვნელობა მეტად დიდია. ამ 70 წლის ვანამჯლობაში ისეთი შთამომავლობა არ ყოფილა საქართველოში, რომელსაც რამე ესწავლოს და პუშკინის პოეზიას არ დასწავებოდეს. ჩვენს საუკეთესო პოეტები: გრიგოლ არბელიანი, ალექსანდრე ჭავჭავაძე, ნიკოლოზ ბარათაშვილი, რაფიელ ერისთავი, ილია ჭავჭავაძე, აკაკი წერეთელი—ამათ ყველა ნაწერებში წილი უჭევს პუშკინს. ზოგს ამათავანს ნათარგმნი აქვს პუშკინის ლექსები და ზოგს ლექსებს პუშკინის ვაგუნა ბატყავია. (ივერია № 109).

პუშკინს „უძვეეს თავისი წილი“ ქართულ ლიტერატურაში, ეს წილი ათავად დიდია. პუშკინის დიდი ლიტერატურული ურთიერთობით და მისდამი სიყვარულით აიხსნება ის ფაქტი, რომ ქართველმა ინტელიგენციამ, პრესამ, თეატრსა და ქართველმა ხალხმა ასე გულწრფელად აღნიშნეს პუშკინის დაბადებიდან 100 წლის იუბილე 1899 წელს. და ეს მამინ როდესაც მეფე ნიკოლოზი და მისი ვინდარამერია „ეკთილსინდისიერად“ ახნორციელებდა ჯერ კიდევ პუშკინის დასაფლავების დღისთვის ვაგუნე მეფის მცდელობის ბრძანებას. „ყოველთაო ცერემონიის გარეშე“ „არავითარი ვანსაკუთრებული პატივის ცემა, არავითარი შეხვედრა“ ლექსის „მჯღანბნელს“. ასეთი იყო

უციე მეფის ვანაზენი პუშკინის მიმართ ვამოტანილი და ეს ვანაზენი კანონი იყო მეფის რუსეთის მთელი იმპერიისათვის; ამან თავისებური დალი დასვა საქართველოში ვადახდილი პუშკინის დაბადებიდან 100 წლის იუბილეს.

მოუხედავად იმისა, როს ხელისუფლება არამე თუ ხელს უწყობდა, არამედ სასურველად არ მიანდა, რომ „პოეტის დღესასწაულს ფართო ხასიათი მიეღო“, პუშკინის იუბილემ დიდი ვამოსმწერება ჰოვა საქართველოში. ამაზე მჭევრმეტყველურად ლაპარაკობს ქართული ძველი პერიოდიკა. ალექსანდრე სერგეის ძე პუშკინის დაბადებიდან 100 წლის იუბილე ვადსხილ იქნა 1899 წელს 26 მაისს (ძველი სტილით). ქართული ჟურნალ-ვაზეთები ადრევე შედგამოდა „ამ დიდ დღესასწაულისათვის“ სახაიდის. არჩეოდ იქნა დღესასწაულის ჩამტარებელი კომისია და სხვა.

ვაზეთი „ივერია“ № 104 პირველი ვვერდი იხსნდა შემდეგი ცნობით „პუშკინის დაბადებიდან 100 წლის შესრულების ვამე კომისია ამით აცხადებს ტფილისში პუშკინის იუბილე ვადსხილ იქნება 26 მაისს“ ქვეოდ მოყვანილია პუშკინის დღესასწაულის ჩატარების ვეგვა.

1899 წლის „ცნობის ფურცლები“ (№ 824) კი შევადგეს კითხულობთ: „გუშინ წინ. ა.ა. მიმ.“ რედაქციაში მოწვეული იყვნენ ადგილობრივი დრაგამომე მთი ვაიოცემათა რედაქტორები, იმის ვამოსაკვევად თუ როგორ იღვასასწაულონ პუშკინის დაბადებიდან 100 წლის თავი. ამ კრებას დაესწრო რედაქტორები და წარმომადგენლები ჟურნალ-ვაზეთებისა: რუსულის „ახალი მიმოხილველისა“, „ტფილისის ფურცლისა“, სომხური „მშვიცა“, „ნორდარისა“, „აბდურისა“, „ტარაზისა“, ქართული „მოამბისა“, „ეკლისა“, „ცნობის ფურცლისა“ და დაადგინეს: 1) ვადახდილ იქნას პანაშვიდი პუშკინის სულის მოსახსენებლად.

2) ვაგზავნილ იქნას ვვირავინი პუშკინის სასაფლაოზე. და 3) დაარსებულ იქნას პუშკინის სახელობის თანხა ასოთ-ამყუთრათვისი.“

შემდეგ ცნობებიდან ირკვევა, რომ ეს ვეგვა უფრო ფართო ხასიათით ვანხორციელებულა.

„ცნობის ფურცლის“ № 826 პირველ ვვერდზე მოთავსებულია შვიი არშოით დიდი საგლოვიარო ვანცხადება. „თანმზობით თბილისის ჟურნალ-ვაზეთებისა „ალშურისა-ვეჯილისა“, „კავკასიის სამეურნეო ვაზეთისა“, „ახალი მიმოხილველისა“, „ეკლისა“, „ცნობის ფურცლისა“, 26 მაისს დილის 11 საათზე წმინდა ვიორგის (ქაშვეთის) ეკლესიაში ვადახდილი იქნება პანაშვიდი ვამოჩენილ რუსეთის მწერლის პუშკინის სულის მოსახსენებლად. და მართლაც, 26 მაისს თბილისის კერძო რედაქტორობის თაოსნობით ვამათაფალ პუშკინის პანაშვიდს ქაშვეთის ეკლესიაში დიდძალი ხალხი დაესწრო.“ („ეკალი“ № 22, 1899 წელი).

მიუხედავად იმისა, რომ ცუდი ამინდი დღეა, პუშკინის სამოქალაქო პანაშვილს, რომელიც ალექსანდროვის ბაღში მოეწყო, აუარებელი ხალხი დასწრებია. აი როგორ აღწერს ამ პანაშვილს ცნობის ფურცლის რეპორტიორი:

„11 საათზე დენა დაწყდა ალექსანდროვის ბაღში სხვადასხვა სასწაილებელთა შეგირდებმა თავიანთი მუზიკით. მთელი ალექსანდროვის ბაღი გაქვილი იყო მობარდით თაობით ორივე სქესისა. სწორედ პირველ საათზე პანაშვილი იქნა გადახალი და მერე ალექსანდროვის ბაღიანი სხვადასხვა დეპუტაციები გაემგზავრნენ გოლოვინსკის პრეს-ბექეტით, სასახლეს ქუჩით, აქ-ან შეუხვდნენ ქველის მოედანზე და შევიდნენ პუშკინის ბაღში, სადაც ქველის წინ ქე-ს იხრიდნენ და გ ორგანიზი ამკობდნენ.“ ქვემოთ რეპორტიორის მოყვას წარმოადგენილ დეპუტაციები და მათი ორივე მარტო 69 დეპუტაციების ჯგუფთა დასახელებული, სიდიანაჲ ცხადია, რომ დიდძალი ხალხი დასწრებია ამ დღესასწაულს.

მთელი ეს ცერემონია ვითარცა ნაშუადღევის 3 საათზე. მთელი ი ძველ პოეტისა ვიკორიენო და დიდიარია — უმატებს გაზეთ „კვალს“ კორესპონდენტი.

სიმეტროპოლისა, რომ გაზეთების რეპორტიორი ხაზს უსვამს და ეს ჩანს გვეგში დასახელებულ დეპუტატებშიდან, რომ „დამსწრე საზოგადოება ძირითადად შესდგებოდა მისწავლე ახალგაზრდობ დანო“, მწერლებისაჲ და საზოგადო ინტელიჯენციისაჲ. ამას ისიც უნდა დავამატო, რომ პანაშვილი როგორც „ცვლის“ კორესპონდენტი განმარტავს, შეეჯა კერძო 3 რების ინიციატივით და ნათე-ი იქნება, რომ აქ მთავებობა არსად ჩანდა“ და მინც მთავრობის სურვილის „საწინააღმდეგოდ“ პუშკინის იუბილე ფართო ხასიათი მიღო.

გაზეთ „ივერიის“ 26 მაისის ნომერი (1879 წე-ი). მთლიანდ მიძღვნილია ა. ს. პუშკინის ცნობებზე 100 წლის იუბილესადმი. გაზეთი იქნება პუშკინის დიდი ფოტო პორტრეტით პორტრეტის ქვეით იწყება მეთაური წერილი: — „ალექსანდრე პუშკინი“.

ავტორი ეტყება რა პუშკინის მნიშვნელობას რუსეთის ლიტერატურისათვის წერს: — „პუშკინისაგან იტყება აი-ი ხანა რუსეთის ე გრობობისა, რომელიც მან დამოუკიდებლობის განზე დადგინა, რომელსაც საგანი რუსეთის საზოგადოების, რუსის ერის ცხოვრებაში უპოვა. პოეზიის წყარო თვით ხალხის ცხოვრება არის და ცხოვრება ნამდვილი არსებული რა არა მოგონილი და არა ძალიდ შემგონი-ი შეიზღუდო. ამით აღინიშნება ახალი სალი ნაყოფიერი მიმართულება, აქ დაიბადა, აქ დაიხსა ახალი ერა... პუშკინმა შეიქმნა თვით ცხოვრების დასკვნა. მისი პოეზია რუსეთის ცოვრების გულიდან არის ამოვად-ბული. მისი პოეზია თვით ცოვრება რუსეთის საზოგადოე-ისა რუსის უმალოესი შემოქმედების ძალით განამდე-ვი: ებული, გამშენიერებელი“.

ეს საკმაოდ მცირე ამონაწერი დამახასიათებელი იყო თვით „ივერიის“ მიმართულებისათვის. ილია ჭავჭავაძის გაზეთი ძირითადად სწორ დახას აოებას იძლევა. მიუხედავად ამისა, იგი მინც არ არის დასწრებელი არსებითი ხასიათის შეკომებისაჲ. პუშკინის პოეზიის რვეო-ეტიორი ხასიათი, პოეტის პოლიტიკური მებრძოლი მოტევივი მიქმბა-ულია.

გაზეთ „ივერიის“ ამავე ნომერში მოთავსებულია პუშკინის ვრცელი ბიოგრაფია და პუშკინის ლექსები ქართულად თარგმნილი:

პოეტი ალექსანდრე ჭავჭავაძის: „კავკასიის ზეგაჲ“ „ანარა“ და „ყველი“ ილია ჭავჭავაძის: „წინასწარმეტყველი“ და „ქეშპირტება“. რაიველ ერისთავის: „როზინა-სი“. გროვოლ ორბელიანის: „ლხინი“ (მიბაძვა პუშკინისა) და „მიბაძვა პუშკინისა“. მამია გურიელის: „პუშკინიდან“, მიხ. თუმანიშვილის: „ლამე“ (მიბაძვა) შოი მღვიმელის: „ჩიტი“ და ანანაზაროვის: უსათაურო ლექსი. ამას გარდა ამავე ნომერში მოთავსებულია იერი წერილი — „რუსეთის დღესდღე მფისანი“, დამატებები: „პუშკინის ნაკვე-სები“, „პუშკინის ნამაზობი“ და პუშკინის დღესასწაუ-ის ჩატარების გეგმა. ნომერი თავდება პუშკინის ქართულად თარგმნილი თხზულებათა ბი-იოგრაფიით.

გაზეთ „ივერიის“ ამ მასალებით არ შეუყვეტია პუშკინის იუბილესთან დაკავშირებით წერილებისა და სპეციალური კორესპონდენტების მოთავსება; შემდეგის ეს გრძელდება გაზეთის ფურცლებზე თითქმის 10 ინვანამდე, სადაც მოთავსებულია მოკლე ანგარიში სკოლებსა და სხვაგან ჩატარებულ პუშკინის იუბილესი.

სათანადოდ გამოუმსახურა გაზეთეუ პუშკინის დაბადებიდან 100 წლის იუბილეს ებერივე „კვალში“.

1894 წლის 22 მაისის (№ 21) კვალის ნომერი მიტყენდა ალექსანდრე სერგეის-მე პუშკინის იუბილეს. მეთაური წერილი: — „ორი პოეტი“ ადარებს ერთმანეთს საუბრანგეთის გამოწევილ ბე-ეტრისტს ჰონორო ბა-საკს და რუსეთის გამოჩენილ პოეტს პუშკინს, ანალიზის საფუძველზე ავტორს სურს გაარკვიოს პუშკინის მნიშვნელობა რუსეთის ლიტერატურის ისტორიისათვის.

გაზეთში მოთავსებულია გაზეთეუ ორი დიდი პორტრეტი პოეტისა სათანადოდ ვაფორ-მებული.

ხაზი უნდა გაესას იმ ვარემოვას, რომ ისე როგორც გაზეთი „ივერია“, „კვალი“ ჩქალბება პუშკინის პოეზიის რვეო-ეტიორ ხასიათს, მისი მოქმედების პროგრესიულ ხასიათს.

„პუშკინის იუბილე თითქმის ყველა სკოლაში იზეიმოდა და საქართველოში ამ მხრივ საინტერესო ცნობებს იძლევა გაზეთი „ცნობის ფურცელი“.

პუშკინის მოგონების სალომეო გადახდილი იქნა ყველა სკოლებში, სადაც დიდალი სასოვადოება დაესწრო. ამ სალომს „ჩენი მერელები, ვინც თბილისში იმყოფებოდნენ ყველნი დაესწრნენ. სხვათა შორის დაესწრო ილია ჭავჭავაძეც, ამავე სალომს წაქითულ იქნა მე-5 კლასის მოწვევლ ვაგროვილის მერე „პუშკინის წინასწარმეტყველი“ თარგმანი ილია ჭავჭავაძისა“.

პუშკინის დღესასწაული ჩატარებულია რაიონულ სკოლებშიც „100 წლის შესაულება პუშკინის იუბილესაჲ და ყველა ვურის სკოლაში“. ასეთეუ ცნობები მოთავსებულია თე-ავის სკოლების შესახებ (ცნობის ფურცელი № 895).

„ცნობის ფურცელი“ თითქმის ყველაზე უფრო დიდხანს ათავსებდა ცნობებს პუშკინის დაბადებიდან 100 წლის შესახებ. „ცნობის ფურცელი“ 27 მაისის ნომერში (№ 127) მოყვანილია პუშკინის „ბრძნული თქმულება“. მოგვყავს ეს „თქმულება“ ისე როგორც ეს გაზეთში.

„როგორც ჭარს და არწივს, ისე გულს ჭალისას კანონები არ აქვს.“

შეგარდა ამ შთავაზება არ იყიდება. შესაძლოა მარტო ხელნაწერი ვაგიოდოს.

ეხლანდელ დროში ვირიც კი ირჩობება.

მედლაში ესა ეს წუთის სოფლი: სწავულო ბერი, ქვეინი ცოტი. ნანობი მრავალი და მეგობარი კი არც ე-თო.

რა არის სახელი და დიდება? ჩიჟიფი მკითხველსა, დედნა გინება სულ დაბლისა?

ყოველივე ჩემი სიქეა ოქრომ. ყოველივე ჩემი სიქეა ხმაღმა. ყოველივე ვითიღ სიქეა ოქრომ. ყოველივეს ხელთ ვიგდებ სიქეა ხმაღმა.

შესალოა ცაცო საქმიანი იყოს და ფრჩხილების სილამაზისათვის ფიქრობდეს.

ზეგარდმო შთაგონებას ვერ მოიწვევ: თვითონ იგი უნდა ეწვიოს პოეტსა

პუშკინის დაბადებიდან 100 წლის იუბილეს გამოცხადება ქართული თეოთრი ჟურნალი „მოამბეცა“. „მოამბის“ მაისის ნომერში (№ 5) მოთავსებულია ნ. ზურაბიშვილის საკმაოდ ვრცელი წერილი სათაურით: „პუშკინის 100 წლის იუბილე“ ავტორი არკვევს პუშკინის მინწინელობას რუსეთის ლიტერატურისათვის. აქვე გადმოგვცემს ვრცელ ბიოგრაფიას პოეტისას.

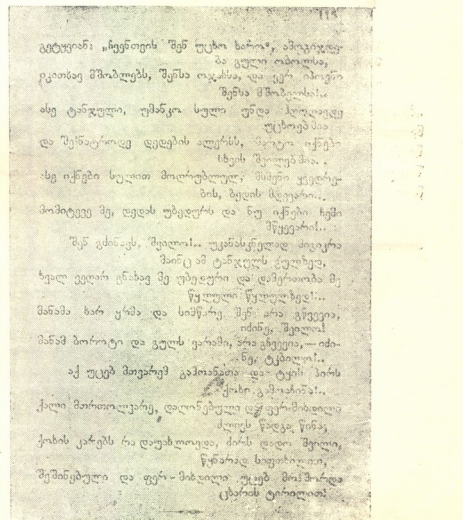
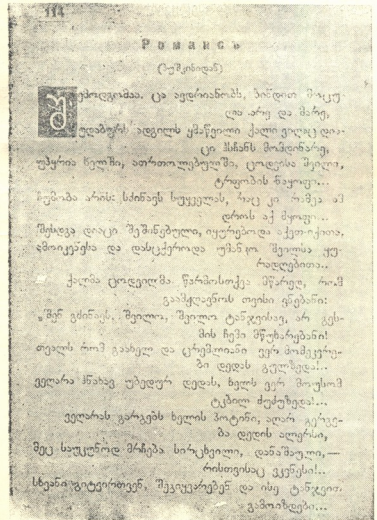
ამავე იუბილესთან დაკავშირებით წერა-კითხვის გამავრცელებელმა საზოგადოებამ შეკრიბა და გამოსცა ა. პუშკინის თხზულებათა კრებული, სადაც შევიდა ყველაფერი ის „რაც ქართულად უთარგმნია რუსეთის დიდებულ პოეტის ნაწერებისა ამ 60-80 წლის განმავლობაში ჩვენს ძველსა და ახალ მწერლებს“ (ცნობის ფურცელი №127).

როგორც ცნობილია ეს წიგნი გამოვიდა 1899 წელს. თხზულებათა წიგნს მიუძღვის პოეტის მოკლე ბიოგრა-

ფია შედგენილი გრიგოლ ყიფშიძის მიერ. მოთავსებულია პუშკინის შემდეგი თხზულებანი: „მეზადური და ოქროს თევზი“ (პოემა ზეპარი) თარგმანი რ. ერისთავისა; „ლისარაიას შადრევანი“ (პოემა) თარგ. მის. თუმანიშვილისა. „ძუნწი გმირი“ სცენები თარგ. რ. ერისთავისა, „პუშკინიდან“ (ლექსი) თარგ. მ. გურიელისა, „აკასიის ზვავი“ (ლექსი) თარგ. ა. ქვეცავაძისა, „ანარა“ (ლექსი) თარგ. მიხსივე. „სიზმარი“ (ლექსი) თარგ. მისივე. „კავკასიის პატიმარი“ (პოემა შემოკლებით) თარგ. ნ. გოგენიასა, „ჩიტი“ (ლექსი) თარგ. შ. მლიმიელისა. „რომანსი“ (ლექსი) თარგ. რ. ერისთავისა. „წინასწარმეტყველი“ (ლექსი) თარგ. ილია კუცუავასა. „ქუშმარიტება“ (ლექსი) თარგ. მისივე „მიზა:ვა პუშკინსა“ თარგ. გრ. ორბელიანისა და სხვა. პირობიდან „ნასროლი“ თარგ. ან. ფურცელაძისა. „მეკუბოვე“ (ამბავი) თარგ. ვ. ულენტისა „ბატონის ასული და გლეხის გოგო“ (მოთხრობა) თარგ. ლ. ლ. დ. მ. დუბროვსკი თარგ. მისივე და სხვა.

აგრეთვე ამავე წელს გამოცემული იქნა იოსებ იმედაშვილის მიერ ს. პუშკინის თხზულებათა წიგნი. როგორც ზემოდ მოყვანილი ცნობებიდან ჩანს, პუშკინის დაბადებიდან 100 წლის იუბილეს თვალსაჩინო გამომხატურება ჰქონდა ჩვენს მაშინდელ პერიოდიკაში.

ძველი ქვეყანა პუშკინში ეძებდა პუშკინს კონსერვატორს, რეაქციონერს. ყურადღებას ამახვილებდა პუშკინს იმ ლექსებზე, რომელშიც მეფე არის დახატული „ხალხის მფარველად“. ამ ბედს ვერ ასცილენია მაშინდელი ქართული პერიოდიკაც. ამ მხრივ დამახასიათებელია გაზეთი: „ცნობის ფურცელში“ მოთავსებული კორესპონდენცია

თბილისის ახალგაზრდობის ღივჩაგუჯილი წკა ასი წლის წინათ

გასული საუუნის პირველი მეოთხედი რუსეთში იყო ლიტერატურული და პოლიტიკურ-ლიტერატურული წრეების გავრცელების ხანა. აქ იყო რუსული სიტყვების მოყვარულითა საზოგადოება, „არზამაზა“, „მწვანე ლამაზა“ და შიგადა შიგა ამხანაგობა. ყველა ისინი სასწრაფოდ იყვნენ განმთავისუფლებელი იდეებით, ყველა ისინი ამზადდნენ საიდუმლო პოლიტიკური საზოგადოებების დაარსების ნიადაგს და სენატის მოედანზე დეკემბრის გამოხსენას. შორეულ კავკასიაშიც მხოლოდ ყრუ ხმები მოიღოდა იმაზე, რაც რუსეთში ხდებოდა. მართალია, საიდუმლო საზოგადოებებში ჩამბული იყო კავკასიის არმიის ოფიცერთა მცირე ნაწილიც, მაგრამ იმ წლებში რუსი ოფიცერთა და მოხელეების თავი შორის ეპიკრიტი ადგილობრივ მკვიდრთაგან. ამის გამო რუსეთის პოლიტიკური მოძრაობანი და ლიტერატურული წრეები სითანადო გამოხმურებას ვერ პოულობდა კავკასიის თავად-ახნაურულ ინტელიგენციაში.

მეოცე წლების დამოღეს და მეოცეაათე წლების დამდეგს სურათი იცვლება: თბილისში ჩამოიღის გერმანული გრიზოედი ოვო, რომელიც აქ დიდხანს ცხოვრობს და მკვიდრო კავშირს აწყობებს ადგილობრივ საზოგადოებასთან. აქ ალექსანდრე სერგეისძე პუშკინი ემზადება არზრულ წასახელდად. აქვე ჯარში მსახურობს ბესტუევი-მარლინი ს. უფრო გვიან ჩამოიღის ახალგაზრდა, მაგრამ უკვე სახელგანთქმული დერმონტოვი. მალევე კულტურის მქონე დეკაბრისტებს ათეულობით გზავნიან აქეთ თვითმპრობებლობის წინაშე ჩადენილი დანაშაულის მოსაწინაველად. 1831 წლის აჯანყების შემდეგ პოლიციელად აღმოჩნდა მთელი არმია. — მიცკევიჩზე აღზრდილი სამიდან ახალგაზრდა პოლიციელს, — პასკევიჩი პოლიციელად თბილისში გზავნიან და ჰქვანდა მათ ამიერკავკასიის ყველა კუთხეში ანაწილებენ. ამ აღმანიებს თან მიჰყვა ახალი იდეები და ევროპის ლიტერატურა. თბილისში მანში, თითქოს პატივი კი გაუტნობილი იყო ლიტერატურული სახელებით, თვით შორეული ბაიონიც კი პოულობდა აქ ასეთ უხვ სარბილს, როგორც დასავლეთ ევროპის ყველა კუთხეში, ანდა მოსკოვისა და პეტერბურგის ლიტერატურულ სალონებსა და დეკაბრისტთა წრეებში.

ამ აბტონდურწელში მოხდა დაახლოება თბილისის გიმნაზიის უფროს კლასების მოწაფეთა შორის, რომელნიც გამსჭვალულნი იყვნენ ლიტერატურისა და გამათავისუფლებელი იდეების უზომო სიყვარულით და რომელთაც ვერ ატყუარებულენდა „ნაზიონური“ სკოლის მკვდარი ვარჯიში. თბილისში 1832 წლის შეთქმულების აღმოჩენამ და ლიკვიდაციამ აგრეთვე წარუშლელი კალი დარტოა მოზარდი თაობის ფსიქიკაში: ადგილობრივი ახალგაზრდობის ნაწილი გაიტაცა წარსულის იდეალიზაციამ, ჩაუნერგა მას ავადმყოფური სიყვარული დაუბრუნებელი წარსულისადმი. ეს სულისკვეთება მიტკომ იყო მტკიცე, რომ საყვებთ

შეფერებოდა ეპოქ-ს სერაოო რომანტიკულ სულს. ამ განწყობილებამ თვისი გ მობატულება პოვეა, პირველ ყოვლისა, იმ წრეში, რომლის წიაფიდანაც წარმოიშვა თბილისის გიმნაზიის „ცვეტოკ ტიფლისკოი გიმნაზიი“. არავითარი წესებება ან ხევა რაიმე ნიშნით არ არის დღემდე აღმჩენილი, რომ ეს წრე იყო ფორმალური საზოგადოება, მაგრამ იმ ს თვის, რომ წრეს ვარსებება, სრულიადაც არ იყო საჭირო მისი გ ფორმება.

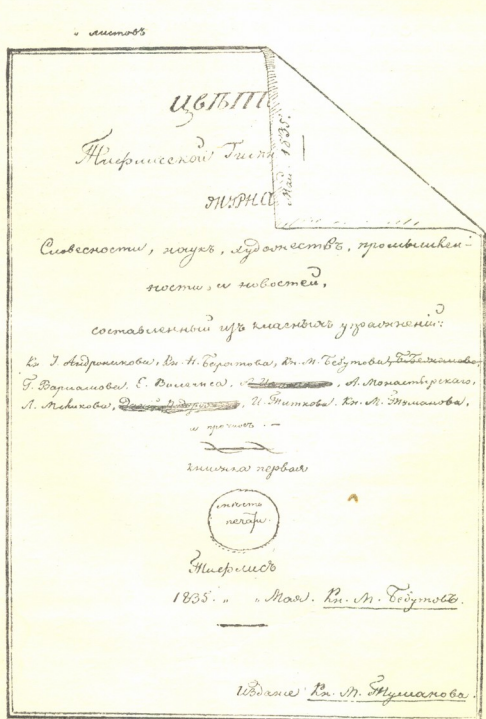
ახალგაზრდები იკრებოდნენ ხან ერთთან, ხან მეორესთან, ერთად კითხულობდნენ ლიტერატურულ ნაწარმოებებს, ერთმანეთს უზიარდნენ თვისი შეხედულებებსა და შეთავქედლებებს იმ საკითხებზე, რომლებიც მათ ინტერესებდათ. მათ აერთიანებდა შეხედულებები და ინტერესობა ერთთანაბა, საერთო სიმპატიები და საერთო მსწრაფებანი. რათქმუნდა, ძნელია იმის მტკიცება, რომ წრეში სარმებდა კამათი პოლიტიკურ საკითხებზე, მაგრამ სკამრისა ზერეულდ დაფიქრდა, „ცვეტოკს“ შინაარსს, რათა დავრწუნდეთ, რომ ასეთი კამათიც ნამდვილად არსებობდა. მართლაც მარტო ის გარემოება, რომ „ცვეტოკში“ მოაჯესებელი იყო დღდადეგ — მ ვარკის სტატეობით რომლებიც წინათ „ტოფლისკოი კოსტინოვი“ დაიბეჭდა, განხილული უნდა იყოს, როგორც სასწავლო უწყების მსყვერთა პირდაპირი გამოწვევა. გიმნაზიის აღმინისტრაციის იძულებული გახდა გაწვევა მიიღო („ცვეტოკში“ მთავრებული მასალები ინსტრუქციის უნდა გადათვალერებინა) რადგან ამ დრო-სთვის მთავრობამ შეცვალა თავისი პოლიტიკა ყოფილ შეთქმულთა მ მ რთ. მთელი რიგი ნიშნებ მოწმობს, რომ წრის წევრებს მარტო „ხლოენება, მ ცნებება და მრეწვლობა“ („ცვეტოკის“ ქვეათურებიდან, არ ანტერესებდათ, თუმცა იძულებულნი იყვნენ ეს საკითხები პირველ პლანზე დაეყენებიათ. წრის ყველა წევრი დ სახელგნულია ჟურნალის სატიტული გვერდებზე. წრეში შედოაღწერილსული აღფაბეტიკის უსიხი (როგორც ისინი მოუტენებულა ჟურნალის პირველ ნომერში) ისე ანდრეიკოვი — შედგეში თბილისის სასამართლო პალატის დეკრეტმენტის თავმჯდომარე; ნიკოლოზ ბარათაშვილი, როველიც სკარბელოს ერთერთი ყველაზე გამორჩილი პოეტი გახდა, მიხეივ ბებუფოვი — შემდეგში კრილოვის იგავრუკების მთარგმნელი ქართული ენაზე, ბ. ბელანოვი, გარდაცვალებული — თბილისელი „ფრანგი“ (კაილიკე); ლატერა ზურის მოყვარული, რომელმაც სკადი „ე გეიი რიგინის“ თარგმნა ქართულ ენაზე, ეგორ ხრისტიაი ის-ძეკლეშვილი — თბილისის საკომსარატიო კომისიის მომავალი მოველ, ალექსანდრე მონასტირსკი — ბუნებმეტყელების ყოფილი მასწავლებელი, ლეიან მელიქოი — შემდეგში გენერალ აღუტანტი, კავკასიის მეფის მოადგილეთა თანამდებობა ს აღმსარებლებელი და სახელმწიფო სბპოს წევრი, ივანე ტიტკოვი, რომელიც შედგე ლიტერატურაში აღარ გაჩენილა, თუმცა მისი ახალგაზრ-

დობის ნაშრომები მის ნიქს აქტიუებს. მიხელი თუმანოვი — შემდეგში პოეტი, თეატრალური კრიტიკოსი, საველეო საქმეთა კანცელარიის დირექტორი — მოღვაწე, რომელმაც გადაიტანა კავკასიაში გლეხთა რეფორმის მოსაზრდებელი შემოღების ითქმის შედეგი სიმძივე. საიში ორი გვარი წაშლილია — ა. იზოუსკი და დანიი პოდორტი. შემდეგ ნონრებში ვხვდებით გვარებს გიორგი ვასპაროესა — ამიერკავკასიის ქალთა ინსტიტუტის მასწავლებელს, მირიან ჭკონიეც (იგივე ჭკონიი და ჭკონია) — შემდეგ აღმართარაქიაში მსახურობდა.

წრის მონაწილეთა შორის მეგობრობა კუროს დამთავრების შემდეგაც გრძელდებოდა. ნ. ბარათაშვილისა და თუმანოვის ურთიერთობა საყოველთაოდ ცნობილია. მხოლოდ საჭიროა დავსვიხოთ, რომ მათი მეგობრობა დაიწყო ჯერ კიდევ გიმნაზიის პირველ კლასებიდან, როცა მათ ერთად შეადგინეს (1832 წელს) ალბანთა ორიგინალური და ნათარგმნი ლექსებით. 18-8 და 1839 წლებში პოლონიელი პოეტი ფ. ლადა-ზაბლოცკი მ. თუმანოვთან მიწაწერ წერილებში (სიხვის სალაი გადასცეს) თავ. ბარათოვს და ვარლამოვს. კიდევ უფრო გვიან, 1841 წელს, ლუკა ისარლოვი, თავის წერილში მ. თუმანოვთან, სა-

ლამს უფელის ბარათოვს, ვარლამოვს, მლიქოვს, მათ შორის ამხანაგობის დასახასიათებლად უნდა აღვნიშნოთ, რომ სტოცკი და სოლტოვისკი, რომლებიც საცუფთაობა ჰქონდით ბარათაშვილთან, თუმანოვთან — პოლონიელი პირები. აქტონ აღმოსავლეთ სტოცკი, შემდეგ ხანკმა ერევნის საგუბერნიო მიწისმომოცილი იყო, ხოლო ალბინ ოსიპის ძე სოლტანოვისკი — ალადარინის სანაპირო საგუშაგოს ზედამხედველის თანამემე.

ღე ან მელიქოვან ბარათაშვილს და თუმანოვს მეგობრობა არ შეუწყვეტიათ თავიანთი სიცოცხლის უკანასკნელ დღემამდე და თუმანოვს მასთან მიწერ-მოწერა ჰქონდა, როცა მელიქოვი დაღესტანში მსახურობდა. ანდრონიკოვი და თუმანოვი ძალიან ახლო მეგობრები რჩებიან თუმანოვის გარდ ცალღებამდე. ჭკონიას მიწერ-მოწერა ჰქონდა თუ ანიშვილთან — მართალია უშეტყლად სამსახურის საქმეების შესახებ — და 1843 წელს მ. თუმანოვმა, ახალციხეში, სამსახურბრებრი მივიღნიების დროს, ინახულა კიდევაც ჭკონია (შეიღღება კიდევ გაჩერდა მასთან). მ. თუმანოვის ქალაღღები დარჩენილია ახალი საზოგადღების ბალის აღწერა, რომელიც ჭკონიასთან გაიბართა.

ფურცლი
 უცნობი
 1835
 აპრილის 11-ის

ფურცლი "უცნობი" პირველი ნომრის ყდა

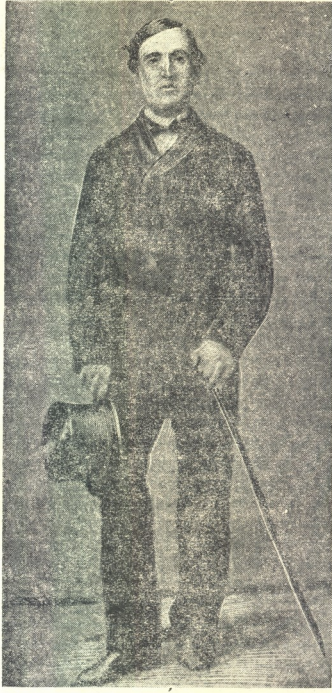
თუ როგორც იყო წრის წევრი იდეალურ და მისწრაფებანი, ამას ყველაზე უკეთ დაგვანახებდა «ცვეტოკის» შინაარსის მიმოხილვა, რომელიც ერთერთი ხელმისაწვდომი ორგანო იყო მათთვის თავიანთი აზრებისა და სულისკეთების გამოსავლინებლად. თბილისის გიმნაზიის «ცვეტოკი» პირველად 1835 წელს (მაისი, ივნისი) გამოვიდა და შემდგომ ორ თვეში ერთხელ გამოდიოდა. მისი ინიციატორი და გამომცემელი მ. თუმანოვი ამ დროს მეექვსე კლასში იყო, ნ. ბარათაშვილი კი—მეშვიდე (უკანასკნელ) კლასში. გარეგნულად ჟურნალი წარმოადგენდა ხელით ლამაზად დაწერილ რვეულებს რუსულ ენაზე, ფერადი გარეკანითა და სატიტულო ფურცლებით, «ცვეტოკის» ნომრებში ტექსტები სხვადასხვა ხელით არის ჩაწერილი. თუ რამდენ ეგზემპლარად გამოდიოდა «ცვეტოკი» ამის გაოჩრქვევა ვერ მოხერხდა. პირველ ნომერში მკითხველთა აუწყებენ, რომ ამ ჟურნალში მონაწილეობას ლეზულობს თბილისის გიმნაზიის თითქმის ყველა მოწაფე, რომელიც ცნობილია თავისი ნიჭითა და ნაწარმოებებით როგორც ლექსებსა, ისე პროზაში. ჟურნალის მიზანია საერთო სარგებლობის მოტანა—განავითაროს მოსწავლეთა გონებრივი ნიჭი და ამით მიადწიოს ამოზრდელთა მიერ დასახულ მიზნებს. პირველი ნომრიდან დარჩენილია მხოლოდ 18 გვერდი და ისიც მრავალი შესწორებით. დარჩენილ ნაწილში მოთავსებულია აღმოსავლური ზღაპარი «ბედნიერება» და მ. თუმანოვის პროზა «ქართლში ჩასვლა» («საღამო გორის გზაზე»).

№ 2 შენახულია მთლიანად (63 გვ.) მასში მოთავსებულია ლექსები ე. ვილემსისა—«მეგობრებს», «თავ. მ. თუმანოვს» და მ. თუმანოვისა—«კავკასია», აგრეთვე მ. თუმანოვის პროზა «თელეთობა», ისე ანდრონიკოვისა «წყეილებიდან კახეთზე», ა. მონასტრისკისა—«ბრძოლა მთიელებთან» (რუსი ოფიცრის ნაამბობი), ნ. ვილემსისა—«გერმანული ანეგდოტები» და «გამოუცდლობა» (არაკი), მ. ბებუთოვისა—«რომელითა ზენ-ჩვეულებებზე». აქვე მოთავსებულია თარგმანი ვის-რამიანის ნაწყვეტებიდან—«შაჰროს მოთქმა ვის-ზე».

№ 3 (74 გვ.)—ლექსები თუმანოვისა—«პოეტი და აღმადურენა», «ელეგია» «განმარტობა», «ტოტი და ობოლი», ე. ვილემსისა—«ველისაი ნარგისის კართან», მ. ბებუთოვის პროზა «ერემის სიკვდილი», ი. ტიტკოვისა—«წეროლები სოფლიდან»; ი. ანდრონიკოვისა—«მოხუცის ნაამბობი», ხოლო ისტორიულ განყოფილებაში—სტატეები მ. თუმანოვისა «ერეკლე II მეფობა» (თარგმანი დოდაშვილიდან) და «შეხვედლება ძველი მსოფლიოს ამბებზე».

№ 5 (82 გვ.) ლექსები მ. თუმანოვისა «მფარველ გენას», «მეგობრის», ე. ვილემსისა—«მსოფლიოს ამაოება» პროზა ე. ვილემსისა—«მეფე ერეკლე II და თათარი აღადურდა», მ. ბებუთოვისა—«მოგზაურობა სომხეთში», დოდაშვილისა «ქართული ლიტერატურის მოკლე მიმოხილვა», მ. თუმანოვის თარგმანი და მ. თუმანოვის «საერთო ცნება საშუალო საუკუნეთა მდგომარეობის შესახებ» ყველა ნომერში, გარდა პირველისა, გამოქვეყნებული თავის ნაწარმოებებს აწერს ფსევდონიმს «გრავ ვალურიან გორსკი», ხოლო რედაქტორი ბებუთოვი ზოგჯერ აწერს «გრაფ მორგანიე».

მ. თუმანოვის არქივში 1916 წელს მისმა შვილმა ვიორგემ აღმოაჩინა ჟურნალის მხოლოდ ოთხი ნომერი (1,2,3,5). პირველი ტომის საერთო სათაურის მიხედვით

ცნობილი ქართველი მოღვაწე და მწერალი
მ. თუმანოვი.
(ფერხ. «ცვეტოკის» რედაქტორ-გამომცემელი)

(5 რვეული) მე-4 ნომერი მოთავსებული იყო ლექსები ე. ვილემსისა—«ელეგია», «საღამო ტბის მიდამოებში» მ. თუმანოვისა—«კახეთი», «ტყის სიზმარი», ე. ვილემსისა «თავ. მ. ბებუთოვს», პროზა ე. ვარლამოვისა—«ფურცელი კახეთზე», ნ. ბარათაშვილისა—«წერილი სოფლიდან...», პაპის ხელისუფლების შესახებ», (I პაპის ხელისუფლების შესახებ, II მისი დაქვინის შესახებ) და ვის-რამიანის ნაწყვეტის თარგმანი, ლ. მელიქოვისა—«წერილები საქართველიდან», ე. ვარლამოვისა «ქობი», ა. მონასტრისკისა—«სასაფლაო» ი. ტიტკოვისა—«რა ხშირად გვიგზავნის განგება მეგობარსა და თანაშემწეს უბედურებაში», მ. თუმანოვისა—«კობის ციხე», ი. ანდრონიკოვისა—«ფრანგული ანეგდოტები», მ. ჭკონიებისა—«მამის მკვლელობა», ე. ვილემსისა, «ნატურის პატარა ნაწარმოებნი ახალციხის პაშალიკში».

თუმცა №4 ვერ ვიპოვეთ, მაგრამ მ. თუმანოვის შავად დაწერილ ქალაქდღმში ჩვენ აღმოვაჩინეთ რვეულის ნახევი, რომელშიც მოთავსებულია თვით მ. თუმანოვის ლექსის ნაწილი, ე. ვარლამოვის ლექსი «სიზმარი», პროზა «სასაფლაო» და «საღამო მეგობრებთან» ა. მონასტრ-

სკისა და დასასრული მ. თუმანავის მოთხოვნის „კობის კიბე“, ე. ი. უმთავრესად ის მასალები, რომლებიც თუმცა მოხსენებული პირველი ტომის საერთო სათაურში, მაგრამ არ არიან შეტანილი პირველ ოთხ რეულში.

„ვიკარიაინა“ ნაწიკების თარგმანებს, რომელიც მე-2 ნომერში იყო მოთავსებული, არაერთხელ გამოეჩინათ ინტერესი ლიტერატურის ისტორიკოსებში. „ცვეტკოვი“ მოთავსებული იყო ორი ნაწიკების თარგმანი—მე-2 ნომერში, რომელიც შენახულია და მე-4 ნომერში, რომელიც დღემდე არ არის ნახვანი. მე-2 ნომერში მოთავსებული თარგმანი ხელმოწერილია; ამიტომ დახალოვებით უნდა ვივარაუდოთ, თუ ვინ არის ავტორი. გიორგი თუმანავი თავის „შენიშვნაში აღმოჩენილი ნომერის შესახებ“ („სახალხო ფურცელი“, 1916 წ. 30 ივლისი) ამბობს, რომ თარგმანი ეკუთვნის ნ. ბარათაშვილს (პირველი ტომის საერთო სათაურში არ არის აღნიშნული, თუ სახელდობრ რომელ ნომერშია მოთავსებული ამა თუ იმ მთარგმნელთა თარგმანები), მაგრამ ის, მის შემდეგ გამოუქვეყნებლად დარჩენილ „შენიშვნებში“ (1918 წ.) გაკვირთ აღნიშნავს, რომ აღმოჩენილ რეულებში არ მოიპოვება ბარათაშვილის არავითარი მასალა.

ი. გრამაშვილის აზრით, რომელიც მან თბილისის უნივერსიტეტში წაკითხულ ლექციის დროს გამოთქვა, მე-2 ნომერში მოთავსებული თარგმანის ავტორი შეიძლება იყოს ნ. ბარათაშვილი, მაგრამ დაყენებით არ იცავს თავის მოსაზრებას. ა. გაწერელია კი ლიტერატურული საქართველოს მე-19 ნომერში (1936 წ.) კატეგორიულად ადასტურებს, რომ თარგმანი ეკუთვნის სწორედ „მედი ქართლისას“ ავტორს.

მაგრამ „ცვეტკოვი“ რეულების გულმოდგინედ გადათვალვების იმ დასკვნამდე მივყავართ, რომ მე-2 ნომერში მოთავსებული თარგმანი ეკუთვნის არა ბარათაშვილს, არამედ მის უფრო ახალგაზრდა მეგობარს მ. თუმანავს; მხოლოდ მარტო პირველი ნომრის გარეკანზე არის აღნიშნული ჟურნალის ყველა თანამშრომლის გვარები. მართალია, დანარჩენ ნომერში ყველა თანამშრომელი მოხსენებული არაყოფილა, მაგრამ ყველა ის პირი კი, რომელთა ნაწარმოებებიც მოთავსებულია მიცემულ ნომერში, ჩამოთვლილია საკატეგორიო ფურცლებზე. მეორე ნომერში ავტორთა შორის არ ჩანს ბარათაშვილი (იხ. სურ. 52 გვ.), რაც საუფიქვლს გადავძვინ ვიფიქროთ, რომ არსებული თარგმანი ეკუთვნის არა ბარათაშვილს, არამედ თუმანავს, რომლის გვარიც (გრ. გორსკი) მოხსენებულია სიაში.

ჟურნალის გამოცემა შედგესსათვისაც იყო განზრახული, რაც იქიდანაც ჩანს, რომ მე-2 ნომერში მოთავსებული იყო რედაქციის ცნობა: „მე-7 ნომერში მოთავსებული იქნება გრ. გორსკის თხზულება, სათაურით: „მეფე სოლომონის გაქცევა ანუ იმერეთის სამეფოს დაცემა“—მე-19 სია უნის ისტორიული მოთხრობა. მაგრამ უკვე მე-5 ნომერში გამოიქვეყნა იძულებული იყო გამოეცხადებინა, რომ სტატეების ნაკლებობის გამო, ანდა, უკეთ რომ იქცათ, თანამშრომლების სისუსტის გამო, ჟურნალი სამ თვეში ერთხელ გამოვა. ფაქტობრივად მუხთერ რეულები უკანასკნელი იყო. ალბათ იმიტომ, რომ ამ დროს თანამშრომელთა უზრავლესობა ემხადებოდა გამოსაშვები გამოცდებისათვის და არ ჰქონდა დრო ლიტერატურული შეცდომებისათვის.

„ცვეტკოვი“ ერთერთ დამახასიათებელ თავისებურებას

წარმოადგენს თანამშრომელთა შერეული ნაკონალოვანი და სოციალური შემადგენლობა. თბილისის კუთვნილობილია სასწავლებელი“, რომელიც 1874 წელს დაარსდა ადგილობრივი უმაღლესი თავადაზნაურობის (თბილისელი ფორმულირება) შეიქმნისათვის, 1830 წელს გააქვეთა გინაზიად—შვიდკლასიანი კურსით და რამდენიმე მოხდა მისი დემოკრატიზაცია. ქართველი და სომეხი, რუსი და თათარი—მემათვლეების, მოხელეებისა, საბატიო მოქალაქეებისა და სამხედრო პირთა შეიქმნა აქ რუსული კაზიონური კულტურის საერთო ქებაში იხარებოდნენ. რუსეთის სიტყვიერება წარმოდგენილი იყო ხერსაკოვით, დერეჟაინით, ტრეტიაკოსკით, ხლო პუშკინითა და ლერმონტოვით შეიქმნა სუსტად. ისტორია და გეოგრაფია ლაპარაკობდნენ მეფეების და მხედარიმთავართა სავაშინო საქმეებზე, ევროპის დიდაქტაქტებსა და რუსეთის მოწყვეტი ქალაქებზე; ხუცები ლაპარაკობდნენ სამღვთო ისტორიის სასწავლებლებზე. მაგრამ როგორც ადამიანი ყოველ ხელქვეითში, ისე თბილისის გინაზიშიც, თანდათანობით ხდებოდა ბუნებრივი შერჩევა: იმ მოწაფეთა შორის, რომლებიც არამედ ფელოლოგი კაზიონურიობის და ოფიციალური მეცნიერების ჰაბში, ჩნდებოდა ისეთი ახალგაზრდათა ჯგუფები, რომლებიც დაინტერესებული იყო საზოგადოებრივი და ლიტერატურული საქმიანებით. ამ ჯგუფებში იზრდებოდა პროტესტი სასწავლო ადმინისტრაციის რუსიფიკატორულ და რეაქციულ მისწრაფებათა წინააღმდეგ. თვით მასწავლებელთა შორის იყვნენ ისეთებიც, რომლებიც მალულად აქტივობდნენ გინაზისთვის. ასეთ მასწავლებელთა რიცხვს ეკუთვნოდნენ 1832 წლის შეთქმულების მონაწილენი დოდავე მავარსკი და ავთანდილოვი. ცნობილია, რომ მათ ძლიერ გაველნა მოახდინეს თავიანთი მოწაფეებზე, რომელთა შორის იყვნენ ბარათაშვილი და თუმანავი, მით უმეტეს, რომ ორივე მომავალი პოეტო წარმოშობით ეკუთვნის შეთქმულებთან ახლო მგომ ოჯახებს. ბარათაშვილის ბიძა—გრიგოლ ოზბოლიანი და თუმანავის მამა—ბიბიციელი, გიორგი XIII-ის და მეფე ვახტანგის ყოფილი მდივანი—მონაწილეობას უღებობდნენ შეთქმულებაში.

გინაზისათა ინტერსაციონალურმა შემადგენლობამ, რუსი მწერლების ყოფნამ საქართველოში, ყოველ დეკაბრისტებთან ურთიერთობამ, უცხოელებთან შეხვედრამ^{*)} ხელი შეუწყო რუსული და ევროპული ლიტერატურის შეტანას გინაზისს წარუშ. იმ ახალგაზრდათა წრე, რომლებიც „ცვეტკოვი“ სცემდნენ, მზურავლედ ეწაფებოდა მსოფლიო ლიტერატურის ნაწარმოებებს, იგი თვითვანათლებლის გზით ავსებდა ხოლმე იმას, რისი სია უნდა მიეღოს სკოლას არ შეეძლო. პუშკინმა და ლერმონტოვმა, ბაჩორინმა და მიცკევიჩმა, დერეჟაინმა და კუკოლიჩმა, ბარათაშვილი და მარლისკი ძლიერი გავლენა მოახდინეს თბილისის ახალგაზრდობაზე და ამაში რომ დავარწმუნდით, საქმარისა თავალი გადავავლოთ „ცვეტკოვი“ ნომრებს. მაგრამ ჟურნალის საერთო ტონი, თუ ასე შეიძლება ითქვას, „ქართული“ იყო, თუმცა ქართული სიტყვიერების ნარკვევები და სხვა ქართული მასალები

*) იმ დროს თბილისში ცხოვრობდა რამდენიმე უცხოელი—გერმანელები, ფრანგები, ინგლისელი. მ. თუმანავის ნარკვევიდან „თელთების დელსაწული“ ჩანს, რომ მათ ურთიერთობა ჰქონდა ადგილობრივ მოსახლეობასთან. მ. თუმანავის ჩანაწერებში არის ცნობა, რომ 1838 წელს იგი სწავლობდა ფრანგულ ენას.

მთავისებულთა განყოფილებაში: „უცხოეთის სიტყვიერება“.

სპეციალურად ისტორიული თემებისადმი მიძღვნილ სტატეის რომ თავი დაიხანებთ, საქართველოს წარსულს მოგონებანი გვხვდება არცერთ საგზაო შენიშვნების ნარკვევებში. ის მასალები, რომლებიც საქართველოს შეეხება, გამსჭვალულია მკვითრი პატიოტრზნით (თავდაზნუნთული გაგებანი) საქართველოს წარსულის იდეალიზაციით. 1835 წ. მისის კახეთში ვაგზაუროების ისე ანდრონიკოვა დათავიერა ბოდბის მონასტერი და პირველ რიგში უქრადიდება მიაქცია ერეკლე II სასახლის ნაშთებს.

„ეკლესიის მახლობლად აღმართულია სანახევროდ დანგრეული რაღაც შენობა ძველი გემოვნებისა. რა შენობაა იგი, —ვეითობენ ჩემ გამყულკაცს და მათრახის ტრით მივითითებ შენობისაკენ. —იგი ულვაშებს ისწორებს, უქრავდ შემიძეურბს და მუხუნება: ის იყო ჩვენი ბატონის საზაფხულო სასახლეო“.

შემდეგ ლაბარაკობს ერეკლე II-ზე, მეფე მირიანზე, ქრისტიანობის მიღებაზე და წარსულის აჩრდილებზე.

მ. თუმანოვი თარგმნის დოდაშვილის ნაშრომს „ერეკლე II-ზე“ და ამატებს შრომას იმერეთის სამეფოს დაქმნის შესახებ, თხზავს ისტორიულ მითხრობას „კობის ციხე“. გერმანელი ვილემსიცი კი წერს ერეკლეზე (№ 5).

მიუხედავად მეფის პედაგოგიის სასესიო გარკვეული რუსიფიკატორული ტენდენციებისა და ცდისა დაიწერა მოსკოვლებში „რუსული გრანდები“, — „ცვეტოკის“ ოთხი შენახული ნომრიდან ვერც ერთში ვერ შეხვდებით კახიონური ხასიათის ვერც ერთ ლექსს ან პროზულ ნაწარმოებს (ზოგიერთ გამოჩინავლის წარმოადგენს ა. მონასტრისკის სასესიო ლიტერატურულად დაწერილი ნარკვევი „ბრძოლა მითულებთან“, „გრემლსაც ეპიგრაფად აქვს მხედართმთავრის სუფიროვის ნათქვამი და რომელიც მარლენის სტილით მოგვითხრობს იმაზე, თუ როგორ დაესხნენ თავს ჩანები რუსების რაზმს გზაში, როცა საქართველოში მოდიოდა. სკოლის რუსიფიკატორული ტენდენციები „ცვეტოკის“ წრეში იწყვედენ საწინააღმდეგო გრანდებს, —წარსულისადმი მიდრეკილებას, და უარყოფით დამოკიდებულებას კახიონური სკოლისადმი. უქრანლის სატრეტულო გვერდზე მთავისებულთა (ყველა ნომერში, გარდა პირველი ნომრისა) ეპიგრაფი ნესტორ კუკოლნიკიდან, რომელიც ახასიათებს წრის მონაწილეთა განწყობილებებს.

კუკოლნიკი იყო „მაღალი, სუფთა, წმინდა ხელოვნების“ თავყენისმცემლი და ვასავგბია, რომ მისკენ არის მიპყრობილი კავკასიის მოწინავე ახალგაზრდობის თვლი, რომელიც იდეალისტურ შეხედულებებზეა აღზრდილი. წრის მთელი მსოფლმხედველობა გამსჭვალული იყო იდეალიზმით, ამ სიტყვის ფილოსოფიური მნიშვნელობით.

ახალგაზრდა ავტორთა მთელს შემოქმედებაში ძალიან მოჩანს მოღირსი რომანტიზმის გავლენა, სენტიმენტალიზმი მოგზაურობათა აღწერაში: „მოგზაურობა სომხეთში“ — მ. ბეჟუთოვისა, „წერილებიდან კახეთზე“ — ი. ანდრონიკოვისა, „ქართლში ჩასვლა“ — მ. თუმანოვისა, „წერილი სოფლიდან“ — ი. ტუტკოვისა. სხვათა შორის ტუტკოვის ნაწერებში ვპოვებლობთ წრის მონაწილეთა დღის საინტერესო განაწილებას — არდადეგებზე სოფლად ყოფნის დროს.

„ლითი, მზის ამოსვლიდან 11 საათამდე ჩვენ გავქვს ჩვეულებრივი საკლასო ლექციების რევერტია, თერთმეტზე ვსაუბრობთ, პირველ საათზე: ესაა დილობა; ნასადილევს პრაქტიკულად ვვარჯიშობთ ლექსებსა და პროზაში. თამაშობანი, განსაკუთრებით ცხენით გასიერება, თვალწარმაც ველებზე ან მაკოსტლემელი წყაროს ნაპირას, ერთგვარ სიბოვლეს აძლევენ გულსა და გონებას. საღამოობით გვითხრობთ პერიოდულ გამოცემებს ან ექვეით საშინაო ბიბლიოთეკას. ავდარში მიყვარს საუბარი მოზუტებთან, ან ცეცხლის პირას ძველი ხალხის ნაამბობთა მოსმენა, მათი ეროვნული სიმღერებისა და ანდაზების მოსმენა. არი შენატრება ქალაქის ხმაურთან ცხოვრება და ხშირად დაეცინი იმათ, ვინც მოწყენილია სოფელში და საპატრიოლ მიაჩნია“.

ტიტკოვის წერილებს, ისე როგორც „ცვეტოკში“ მთავისებულ სხვა ნაწარმოებებს, ახასიათებს სტილის ახორბეზება, ხილი ქალაქის ხმაურთან ცხოვრებისადმი, სულიერი თავშესაფარის ძებნა სოფლის იდილიის სიწყნარში, არაკრიტიკული დამოკიდებულება წარსულისადმი. ზოგიერთ ნაწარმოებში, მაგალითად ი. ანდრონიკოვის „მოხეტის ნაამბობში“, მოჩანს მისტიკური განწყობილება. „ცვეტოკის“ ახალგაზრდა თანამშრომლებს ყველაფერი ამაბუდებ ტენდენტია. ვილემსის ლექსს (№ 5) ასეც ეწოდება: „მსოფლიო ამაბუდებ“.

„Что боже, жизнь моя в сравнении с тобою?

Что в вечности мой краткий век?

О, сколько гордостью своею

Мрачит себя сын праха—человек!“

მეგობრობის კულტი, რაც ეპოქის დამახასიათებელია, ცხოველ გამოძახის პროზობს „ცვეტოკში“. მე-2 ნომერში მას ვილემსი უძღვნის დიდ ლექსს, რომელშიაც მოჩანს ეუბნება თავის თვლი წარჩინებულ მეგობრებს:

„И саном, и славой, и долей безвестной,

Могут ли за вами парить я вослед?

Случится ли мысли высокой, небесной

Улынувшую душу мою навестить?“

მ. თუმანოვი თავის მხრივ წერს ლექსს: „მეგობარს“

(№ 5):

„Младого дружества привет

Тебе, товарищ, посылаю,

Дадим друг другу мы обет

На дружбу чистую, святую.

Есть цена, верь, в моих словах,—

Они на ветер не польются.

Скорей останутся в устах.

Чем вольным ветром разнесутся.

Пожи мая руку: не дрожит

Она изменой ненавистной,

Смотри мне в очи: в них горит

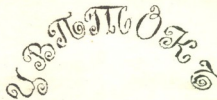
Улыбка веры безкорыстной.

Хотел-бы я с груди своей

Откнуть бранные оковы,

Чтоб заглянуть тебе глазами

И в зеркало души моей“.

III

ონების 66 ტომისაჲს სპროზის
ყსენიკოვს III კლასისაჲს ჟიგრაფიკისაჲს

კა. ი. შ. ანდრონიკოვი, ან. მ. შ. ხელეძრევალი,
ე. მ. ხელეძრევალი, გრაფი ტორაძე, შ. ნ. კაკაბაძე,
თბილისი, ი. შ. მთაწარი და მ. შ. სკოლისაჲს.

პა. ლეონი ანდრონიკოვი.

საქართველო.

საგანი კნიჟა მისაილა თუმაიანი.

ჟიგრაფიკისაჲს ტომი I-ე გონი 1895-იანი.

ფურალი „ცეცტოკის“ შიორე წიგნის თავფურცელი

თუმანოვი, როგორც ტიტკოვის ვილეგის, ეძებს გან-
მარტოებას და ამ „განმარტოებას“ უძღვნის ლექსს (№ 3).
რომელშიაც ამბობს:

„Укрывшись от докучливых людей
В святой сени уединенья,
Хочу забыть тревогу прежних дней
И глас людского оскорбленья“.

როგორც ტიტკოვა და ვილეგის, თუმანოვიც აღსავ-
სება მელანქოლიით:

„К чему друзья, дары фортуны?
К чему нам слава юных лет?
Изменив славы блеск мишурный,
Опасен счастья обет“.

მაგრამ ახალგაზრდა პოეტოა პესიმისტური განწყობი-
ლებანი—ეს მხოლოდ ხარკია, რომელსაც ისინი დროსა და
მოღას უხდიან: სულ სხვა განწყობილება მოიხანს იმავე ვი-
ლეგის ლექსში, რომელიც მან გ. თუმანოვს უძღვნა (№ 2):

„Снеши, друг, жить — пока ланиты
Зарю юности горят, —
Пока и музы и Хариты
С улыбкой на тебя глядят...
Налей бокал вином кипящим!
Беспечно дружбе руку дай, —
И наслаждаясь настоящим,
О будущем не помышляй“.

მ. თუმანოვის დიდი ლექსი „კავკასია“ (№ 2), რომელიც იწყება სტროფით:

„Недосыгаемый Кавказ в моих очах!
Ровесник двух миров стоит передо мною,
К нему парю я в сладостных мечтах,
Обвороженный весь пустынных скал красотою“
დაწერილია პუშკინის ზეგავლენით და არ წარმოად-
გენს დიდ ორიგინალობას.

პუშკინის გავლენა ემჩნევა „ცეცტოკის“ მოთავსებულ
ლექსების უმრავლესობას. ზოგ ნაწარმოებში ამ გავლენამ
თავი იჩინა უფრო ძლიერ, ზოგში—უფრო სუსტად. გან-
საკუთრებით იმოქმედა პუშკინის ლირამ თუმანოვზე. დიდი
რუსი პოეტის ჩამოსვლა თბილისში ღირსშესამჩნევი მო-
ვლენა იყო ადგილობრივი მოწინავე საზოგადოებისათვის
და ამან გიმნაზიის წრის მომავალ მონაწილეებს (რომლე-
ბიც მაშინ მხოლოდ 11—12 წლისანი იყვნენ) გაუღვიძა
რუსული ლიტერატურის სიყვარული. გიმნაზიაში სწავლის
უკვე პირველ წლებში თუმანოვი თარგმნის ნაწყვეტებს
„კავკასიის ტყვედან“, (თარგმანი ჩეუტევის 1832 წელს).
გიმნაზიის დამთავრების შემდეგ, როცა მისი შემოქმედება
უკვე მომწიფდა, იგი თარგმნის „ბახჩისარაის შადრევანს“,
მოთავრ სტენდის „ქვის სტუმრიდან“, „ა. პ. კერნს (მახ-
სოვს...“), „ადელისი“, „ზამთრის საღამოს“ და პუშკინის
სხვა ნაწარმოებს.

გაცილებით უფრო ძლიერ ეღერს მ. თუმანოვის ლექ-
სები, რომელსაც უძღვნის შემოქმედებით პროცესს (№ 3).

Сопикთვერისი

„Во дни ненастия души
 Поэт от мира убегает
 И вдохновенье призывает
 К себе, в таинственной тиши
 Но, безутешный, безнадежный,
 В груди, томимой суетой, —
 Храня молчанья жар мятежный,
 Страдает втайне он тоской.
 Он все земное ненавидит,
 Не знает думы про него,
 И все таинственность наводит
 На душу сирую его.
 К забавам мира равнодушный,
 Бежит он ветренных надежд,
 Он раб суровый, непослушный
 В кругу бесчувственных невежд.
 Когда-ж к поэту вдохновенье
 Мечтой божественной слетит
 И крыл его прикосновение
 В нем душу мрачну воскресит, —
 Тогда-то он весь в упоенье
 Восторженных, высоких чувств
 И сердце полно наслаждений,
 И сладкой думой бьется грудь,
 Тогда все тленное, земное
 Все прочь отходит от него,
 И лишь прекрасное, святое
 С душой сближается его“.

მ. სიმონიძის მიერ შედგენილია, *მ. სიმონიძის მიერ შედგენილია,*
შობის რედაქციის მიერ გამოცემულია.

1908 წლის

ჩუბურაძე

მიხარობ, რომ შენთვის შენთვის
 შენთვის, თანამოქალაქისთვის,
 შენთვის, თანამოქალაქისთვის,
 ჩემთვის, ჩემთვის, ჩემთვის,
 ჩემთვის, ჩემთვის, ჩემთვის,
 ჩემთვის, ჩემთვის, ჩემთვის,
 ჩემთვის, ჩემთვის, ჩემთვის,
 ჩემთვის, ჩემთვის, ჩემთვის.

ჩემთვის

მ. თუმანიშვილის ლექსი „შეგზავნი“

თბილისის გიმნაზიის „ცვეტოკი“ იყო პირველი ყვა-
 ვილი, რომელიც ნიკოლოზ პირველის სკოლის ყაზარბულ
 ატმოსფეროში გაიფურჩქნა. ის წრე, რომელშიაც იგი
 ჩაისახა არ იყო რევოლუციური. „ცვეტოკის“ გარშემო
 დაჯგუფებული ახალგაზრდათა უმრავლესობა ეკუთვნოდა
 თავდა-აზნაურთა კლასს და უმცირესობა — წვრილ მო-
 ხელთა ოჯახებს. მათი შეხედულება ცხოვრებაზე იყო
 იდეალისტური მსოფლმხედველობისა და ვერ ცილდე-

ბოდა ზომიერი ლიბერალიზმის ფარგლებს. მაგრამ წრის
 მნიშვნელობა თავისი დროის საზოგადოებრივი ცხოვრე-
 ბისათვის სათანადოთ უნდა იქნას შეფასებული, ვინაიდან
 იგი იყო პოლიტიკური და ლიტერატურული სკოლა
 ნ. ბარათაშვილისა და მისი უახლოესი მეგობრებისათვის.
 ამიტომ მისი არსებობა უნდა შევიდეს ქართული ლიტე-
 რატურის ისტორიაში.

პუშკინის სოვნისაღი მიძღვნილ სხლოაჲი

თბილისის ზ. ფალიაშვილის სახელობის ლენინის ორდენის ოპერისა და ბალეტის თეატრში

17 თებერვალს საქ. ფალიაშვილის სახელობის ლენინის ორდენის თბილისის ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო თეატრში შესდგა სახეობი სხლოა მიძღვნილ გენიოს რუსი პოეტის ს. ა. პუშკინის სხლოისადმი. (თეატრი სავანებოდ იყო მოთრული). ანხ. აკაკი თათარიშვილის შესავალი სიტყვის შემდეგ მოხსენება გააკეთა ანხ. ფ. მახარაძემ რომელმაც აღნიშნა, თუ როგორ ასანა პოეტმა ინდროინდელ რევოლუციური მისწრაფებები და მოწინავე იდებები. შემდეგ სიტყვებით გამოვიდნენ პოეფ. დ. დანელია, დრამატურგი შ. და დიანი და პოეტეტი გ. ფრიანდელი.

ანხ. აკაკი თათარიშვილიმა გამოავლინა საქართველოს ცაკის დადგენილმა თბილისის სამსაწავებლო ინსტიტუტისა, რუსულ პედაგოგიურ ტექნიკუმისა და თეატრალურ მუზეუმისათვის პუშკინის სახელწოდების მინიჭების შესახებ.

კონცერტში მონაწილეობა მიიღეს ქართველმა პოეტებმა და თბილისის თეატრების მსახიობებმა.

მეორალთა სხასალუში

17 თებერვალს მწერალთა სასახლეში საღამო მიძღვნილ პუშკინის სხლოისადმი გახსნა გრცელი შესავალი სიტყვით წყარალთა კავშირის ასუხისამდგომლად მიგვანახა ანხ. დ. დემეტრიაძემ.

შემდეგ მოხსენებით გამოვიდა ს. დანელია, რომელმაც დაახასიათა პოეტის როგორც თეიმსპრობლების წინააღმდეგ მებრძობელი მებრძოლი.

პოეტმა ჩიქოვანმა ილაპარაკა იმის შესახებ, თუ რა გავლენა ჰქონდა პუშკინის თეიმსპრობებისათვის.

პოეტებმა: პ. იაშვილიმა, გ. ცეცხლაძემ, ჭიჭინაძემ, ს. ჩიქოვანმა, ვ. გაფორინდაშვილიმა, ვ. გაფორინდაშვილიმა და გ. გაბესკირია. პოეტმა გრიშვილიმა წაითხრო ლექსი პუშკინის და ილია ჭავჭავაძის სხლოისადმი მიძღვნილი.

სახელმწიფო უნივერსიტეტში

14-15 თებერვალს სახელმწიფო უნივერსიტეტში ჩატარდა პუშკინისადმი მიძღვნილ საემინერო სესია. სესიის პირველი სხდომა გახსნა უნივერსიტეტის

რექტორმა პროფ. კ. ორბელიანმა, რომელმაც აღნიშნა პუშკინის უდიდესი მიწვევალბა რუსული ენისა და ლიტერატურის განვითარებისათვის.

პირველი მოხსენება გააკეთა პროფ. დ. დანელიამ. მომხსენებელი ვრცელად შეხერდა პუშკინის ცხოვრებისა და შემოქმედების განხილვებზე და დაასურათა—მეფის რუსეთის სუმიშვილი პირობები, რომლებმაც მოიყვანეს პოეტი დაღუპვამდე.

პოეტმა ი. გრიშვილიმა გააკეთა საინტერესო მოხსენება პუშკინის ქართველი მთარგმნელების შესახებ: დოც. კ. კახანელია ილაპარაკა პუშკინის ესთეტიურ შეხედულებებზე. დოც. ნანეიშვილი ი. ვეფხო პუშკინისა და ჩაადუგის ურთიერთობას.

სამეცნიერო სესიის მეორე სხდომა შესდგა 15 თებერვალს. სხდომა გახსნა პროფ. კ. კეკელიძემ, დოც. ა. ჩხეიძემ ვრცელად ილაპარაკა პუშკინისა და დღევანდელ ეპოქაზე და აღნიშნა, რომ თანამედროვეობა ღირსეულად აფასებს პუშკინს ვიდრე მისი ეპოქა.

პუშკინის ესთეტიურ მრწამსზე ვრცელი სიტყვით გამოვიდა ვ. კობახიძე.

საქართველოში გადმოსახლებულ დეკაბრისტებთან პუშკინის დამოკიდებულების საკითხი გააშუქა დოც. ი. ასათიანმა.

პროფ. გ. ახვლედიანის მოხსენება შეხებოდა პუშკინის ენას. მომხსენებელმა მტად საინტერესო მასალები მოიყვანა პუშკინის, როგორც ახალი რუსული ენის შემოქმედების დასახასიათებლად. დოც. გ. აბხინაძემ გააკეთა მოხსენება თემაზე: „პუშკინი და საქართველი“. მომხსენებელი შეხერდა პუშკინის საქართველოში ყოფნისა და მისი ქართულ ლიტერატურაზე გავლენის გაგრძელებს. აგრეთვე ახალი მასალებით გააშუქა პუშკინის საქართველოსთან დამოკიდებულების საკითხი.

ს.ს.რ. მენვირებათა აკადემიის საბაკთეალუს ფილიალში

17 თებერვალს ს.ს.რ. მეცნიერებათა აკადემიის საქართველოს ფილიალში გაიმართა უდიდესი რუსი პოეტის პუშკინის სხლოისადმი მიძღვნილი საღამო.

საღამოს დაესწრნენ: პროფესორები, მეცნიერი მუშაკები და აკადემიის გაერთიანებულ ინსტიტუტებისა და დაწესებულებულთა მისამსახურეები.

საღამო გახსნა ფილიალის თავმჯდომარის მთავრობემ პროფ. ნ. ი. მუსხელიშვილიმ.

შესავალი სიტყვა წარმოსთქვა ი. კოლიევიქოვიმ, რომელმაც აღნიშნა პუშკინის უტკნობი ახალგაზრდაობა, მისი

მიწვევალბა თანამედროვე კულტურისათვის.

შინაარსიანი მოხსენებით გამოვიდნენ დოც. ა. ჩხეიძე (პუშკინი და თანამედროვეობა), დ. პროფ. გ. ახვლედიანი (პუშკინის ენა და სტილი) და დოცენტმა ანანა ნიკოლაძემ გააკეთა საინტერესო მოხსენება თემაზე: „პუშკინი და დეკაბრისტები“. რომელმაც პუშკინი დაახასიათა, როგორც დეკაბრისტების პოეტური შთამბუნებელი, როგორც თავისუფლების დიდი მოძებრალი.

დიდი ინტერესით შესდგა საზოგადოება პოეტ ი. გრიშვილის, რომელმაც გააკეთა მოკლე მოხსენება თბილისში პუშკინის წველის ადგილის ისტორიის შესახებ და წაითხრა პუშკინისადმი მიძღვნილი ლექსი.

თბილისის საზარმუხსა და რაიონებში

აჭარაში, სამხრეთ-ოსეთში და საქართველოს სხვადასხვა რაიონებში ჩატარდა პუშკინის სხლოისადმი მიძღვნილი მასიური საღამოები. პუშკინის საღამოები მოწვეულ თბილისში კომპაგნიის აქტივისათვის, ლენინის რაიონის პარტაქტივისათვის, 26 კომუნარების რაიონის პროზაგანდისტებისათვის, მარქსისტ-ლენინის რუსულან კურსების მსმენელობის, აგრეთვე მათ თანამშრომლებისათვის, კიოვიის რაიონის პარტაქტივისათვის, ცეცხოველის პარტაქტივისათვის, კეცხოველის პარტაქტივისათვის, პროზაგანდისტებისათვის, 26 კომუნარის რაიონის კომპაგნიის პარტაქტივისათვის და სხვა მოვალე ადგილს. პუშკინის შემოქმედების საღამოები გაიმართა: თბილისის ფესსაცემლების ფაბრიკაში, სპაგალოვი ავიაციის სამმართველოში, მშენებელთა კლუბში, საარტილერიის ნაწილში, ებრაელთა კლუბში, რიხის ნაწილს ინჟინერთა ა.კ. ინსტიტუტში და სხვაგან. ამ საღამოებზე გამოდიოდნენ ანხ. ვ. დ. დემეტრიაძე, ვ. ქვლიტიანი, ვ. გაფორინდაშვილი, ა. მუმიშვილი, ა. არსენიშვილი.

საოლტრატურო განყოფილებამ დაწესებულებას ღებულობდნენ: პ. იაშვილი, გ. ცეცხლაძე, გ. ქუჩიშვილი, გ. ტაბიძე, ვ. ნანაიძე, ს. ჩიქოვანი, მ. პატარაძე, ვ. გორგაძე, ვ. გაბესკირია და სხვ.

გ ა შ ო ფ ე ნ ი ბ ი

პუშკინის საეუბროლო კომიტეტმა 18 თებერვალს გახსნა პუშკინის სხლოისადმი მიძღვნილი დიდი გამოძიება. გამოძიებზე მონაღლად არის წარმოდგენილი, როგორც ადგილობრივი, ისე მოსკოუს და ლენინგრადში შემწილი ექსპონატები. აგრეთვე ხელნაწერები, წიგნები, გრაფიკები,

სურათები. ძველი მუზეუმიდან ამოწავე-
რები, მემორიალური დაფები და სხვა.
გამოყვანა ნაილად და დიდი სისრულით
გვიჩვენებს პუშკინის მოკლე, მაგრამ მე-
ტად სურათებს და დღეებს.

პუშკინის გამოფენა მოეწყო საქარ-
ველოს საშაბტრო აკადემიაში.
გამოყვანილია პოეტისადმი მიძღვნილი
სტუდენტთა ნამუშევრები. გამოფენაზე
წარმოადგინდა ასამდე ექსპონატი: 50
ფურცლი სალესაბეგით შესრულებული, 40
გრაფიკული და სხვა.

თ ე ა ტ რ ა ვ შ ი

თბილისის თეატრებიც სათანადოთ
გამოემზადრნენ პუშკინის დასვებიდან 100
წლისთავს.

გრობოფოდოვის და მარჯანიშვილის სა-
ხელობის თეატრებში უკვე გაიმართა
პუშკინის საღამოები. დაიგრა რამდენიმე
აქტი და სურათი პუშკინის სხვადასხვა
ნაწარმოებებიდან („მოცარტი და სალი-
ერი“, „ჰეის სტუმარი“ და სხვა). მოხარდ

მაგრებულა ქართულმა... თეატრმა დას-
დგა პუშკინის „კაპიტანის ქალიშვილი“
გადამეტებული დრამატულ ნაწარმოე-
ბად, ფოთში მოწყობილია პოეტისადმი
მიძღვნილი გამოფენა, ხოლო ახალგაზრ-
და მკურებელთა რუსულმა თეატრმა გას-
ცენიურა „თეხისა და მებაღურის ზღა-
პარი“.

სომხურ კულტურის თბილისის სახლ-
ში 11 დეკემბერს შესდგა პოეტის სხივ-
ნისადმი მიძღვნილი დიდი საღამო. პუშ-
კინის შემოქმედებებზე მოხსენებით გამო-
ვიდა აშხ. გ. ახატანიანი. საკონცერტო
განყოფილებაში მონაწილეობა მიიღეს:
ოპერის თეატრის მსახიობებმა: დ. გ. მ-
რკველიანი, გ. ა. სტენინიანი, პ. რ. თ-
ფიევაში, კ. ა. რ. ანიანი და წაიკითხა პუშ-
კინის ლექსები.

პუშკინი ძარტულად

გამომცემლობა „ტექნიკა და შრომაში“
პუშკინის დასვებიდან ასი წლის თავზე
გამოსცა მისი ლექსთა კრებულის თარგ-

მანი. სახელგანთავსებელი რედაქტორი, რო-
მელიშვილი შევიდა პოეტის ყველა უმთავ-
რესი ნაწარმოებები: „ვეფხისტყაოსანი“,
„კავკასიის ტყვე“, „სილინის მშობელი“,
„ჰეის სტუმარი“, „ბოროს გოდუნოვი“
და სხვა.

მეორე ტომი უკვე გამოვიდა და პირ-
ველი ტომი; ამ დაღებში გამოვიდა.

გამოვიდა აგრეთვე ცალკე წიგნად
პუშკინის „კაპიტანის ქალიშვილის“ თარგ-
მანი შ. დადიანიანი. თეხისა და მე-
ბადურის ზღაპარი თარგმანი ა. ახტანი-
ანი რედაქტორი.

გამომცემლობა „ფედერაცია“ სცემს
ერთ ტომეულს, რომელშიც მოყვანილია თარგ-
მანები: ტ. ტაბიძის, შ. ქართვე-
ლიშვილის, პ. იაშვილის, გ. ცე-
ცხელაძის და სხვათა. თბილისის უნი-
ვერსიტეტის გამომცემლობამ გამოსცა
ლექსებისა და პოემების კრებული, თარგ-
მანი ორდენისან პოეტის პ. იაშვილისა.

ს ხ ვ ა რ ი ს ხ ვ ა

სიხილაბი სტალინი

საქართველოს სახელმწიფოსთან არ-
სებელი ხელოვნების სამმართველო უშ-
ვებს ქართველ კომპოზიტორების მიერ
დაწერილ ნაწარმოებთა კრებულს მებრ-
ვებ სათაურით: ქ ა რ თ უ ლ ი ს ი მ დ ე რ-
გ ე ბ ი ს ტ ა დ ი ნ ე ზ. კრებულში ი.
ტუსკიას, გ. კოლაძის, ი. გოციოლის და
რ. გაბიჭავაძის მუსიკალური ნაწარმოებთა
გარდა შეტანილია ქართული ხალხური
სიმღერები სტალინზე, გურული სიმე-
რები ჩაწერილია გ. კოლაძის, შ. ასლი-
ანიშვილის და რ. გაბიჭავაძის მიერ, მე-
გრული და კახური გ. კოციოლის, ხოლო
ქართული რიტორიკის და ა. ბალანიჭავა-
ძის მიერ.

კრებულში მოთავსებული იქნება აგრეთვე
სიმღერების ნაწარმოები ხუთ
ნაწილად „პ თ ე მ ა ს ტ ა ლ ი ნ ე ზ“
გ. კოლაძის (პირველი ნაწილი), ა. ბა-
ლანიჭავაძის (მეორე ნაწილი), ი. გოცი-
ოლის (მესამე ნაწილი), ი. ტუსკიას (მე-
ოთხე ნაწილი) და დ. შვეციდიძის (მეხუთე
ნაწილი) მიერ დაწერილი.

პუშკინი ბასალა შაშილმა

სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადე-
მია სცემს ვეფხისტყაოსანს რუსულად
თარგმნის პ. პეტრენკოს მიერ. წიგნი
დაიბეჭდება მოსკოვში და მიღებულიად
იქნება დასურათებული. მეცნიერებათა
აკადემიამ წიგნის დასურათება დააჯალა
ს. ქობულაძეს.

შოთა რუსთაველის აბალ ორიგინ-
ალური პორტრეტს გარდა, ვერტნი მო-
თავსებული იქნება 10 ილუსტრაციის
აქვად 4 ილუსტრაცია ფერადი საღე-

ბავებით იქნება შესრულებული. უკვე გამ-
ომცემლობა თბილი ილუსტრაციის: „ტა-
რიელი წლის პირას“, „ტარიელის ომი
ხატებულთან“, „ნესტან დარეჯანის მო-
ტყუება“, „ნესტან დარეჯანი ქაჯათის
ციხეში“.

ეს ილუსტრაციები განიხილა სსრკ
მეცნიერებათა აკადემიის საქართველოს
ფილიალმა აშხ. აკაკი თათაროვი-
ლის თავმჯდომარეობით და მოიწვი-
ა იანი.

მატკარი ქობულაძე მუშავას აგ-
რეთვე შემდეგ სურათებზე: თინათინის
აყვანა ტაბახზე“, „ტარიელის და ავთან-
დილის შეხვედრა“, „ტარიელის და ვეფ-
ხისტყაოსანის აყვანა და ფაქმანი“,
„ავთანდილი და თინათინი“, „ნესტან
დარეჯანისა და ტარიელის შეხვედრა“.

მატკარის განზრახული აქვს დამატე-
ბით დაბატოს ათი სურათი.

უცნობი ბასალა შაშილმა

აკაკი გაწურელია „შაშილზე“ მუშაო-
ბის დროს წააწვდა საინტერესო მასალას,
რომელიც შაშილის არც ერთ ბიოგრაფს
არა აქვს მოხსენებული და ბიბლიოგრა-
ფიულ საიბეგებლად არაა შეტანილი. ეს
არის ხუთმოქმედებიანი პიესა „შაშილი“,
ფრადულე ენაზე, რომელიც პირველად
დაუდგამთ 1854 წლის 26 ივნისს პა-
რიზში, ლა პორტ-მარტენის თეატრში
პიესის სათაურით:

„შაშილი. ხუთმოქმედებიანი დრამა
პოლი მოიროსისა“.

აღსანიშნავია პიესის დადგმის თარი-
ღის შეფარდება შაშილის ცხოვრების
ქრონოლოგიასთან:

როგორც ცნობილია 1854 წლის ივ-
ნისის შუა რიცხებში შაშილი ენაზე-

ბოდა კახეთზე თავდასასხმელად: მალე ის
დაიძრა თავისი რეზიდენციის (ვეფხი-
სტყაოსანი) და 25 ივნისს უკვე კავკასიის
ქუჩეზე იდგა; დაახლოებით 10 დღის შემ-
დეგ (1854 წლის 4 ივლისს) მისი ვაჟის
კარატის ნაიბის გამო-მამაძის მიერ
დები დაიშენენ ქედიდან კახეთისკენ და
გადამწყვეს წინადალი. იმ დროს კი, როცა
„შაშილი“ მოსივარე გამოხდებულ კარავში
შუანსაგნელ ნამახს ასრულებდა, პარიზში
მოიღობდა პიესა „შაშილი“ და მისი თეა-
ტრალური ნიღაბი სცენიდან გრცელ ტი-
რადებზე ამბობდა დალისტინის თავისუფ-
ლებზე.

აკაკი გაწურელია ამახდებს წერილს
სადაც მოცემული იქნება ამ პიესის დაწე-
რილობის ანალიზი (შინაარსის ცრცელი
ანალიზი). წერილი დაიბეჭდება ჩვენი
ენრნალის ერთერთ ნომერში.

აკაკი გაწურელია აგრეთვე ამახდებს
ცრცელ ნარკვევს „მოგზაურობა ინგუ-
შეთსა, ჩენეთსა და დალესანში 1835
წელს“. ავტორი ვრცელად აღწერს შაში-
ლის ყოფილი რეზიდენციის, ვეფხისტყაოს-
ნისა და სხვა, ხელოვნების სოფლის (რომე-
ლიც მას აგება თვითონ ხელომანის
შვილმა ომარ-ალიმ), სოფ. შატროში შა-
შილის რეზიდენციის ნაიბის, ბატაკო აფერ-
ხაივის შვილიშვილთან ანიმან შეხვე-
რას; აგრეთვე—კომის (შაშილის სამშობ-
ლოს), სადაც ავტორმა იმახილა დალის-
ტინის პირველი იმამის ყახი-მოლას აკლ-
დამა, ახუღლოს (დაწერილობით იქნება
მოცემული აღწერა ცნობილი „სურხაის
კოშკისა“), ანუტქას (ამ აულში აშხ. აკაკი
გაწურელია აწებულ შაშილის უცნობი
ბიოგრაფია არაბულ ენაზე), იმსოქოლის
(ამ სოფლის მეტიანი აღწერა). შაშილი
ამ მეტიში სწავლობდა), გუნდის (სადაც
შაშილი შეიპყრეს) და სხვა აულებს.